

Naturens politikk

**- ein diskursanalyse av den politiske avgjerdsprosessen i Øvre Otta-
saka**

Guro Ådnegard Skarstad

Hovudfagsoppgåve i statsvitskap
Institutt for statsvitskap
Universitetet i Oslo
Hausten 2004

The so-called environmental crisis demands not the inventing of solutions, but the re-creation of *the things themselves*.

Neil Evernden (1992:123)

Føreord

I skrivande stund er det godt og vel eit år sidan eg for alvor gav meg i kast med Øvre Otta-saka. Mange har vore viktige i dette året og fortener ein takk. Den fyrste går til alle informantane som let seg intervju. Utan dykkar hjelp hadde oppgåva vorte eit reint skrivebordsprosjekt. Også takk til Opplandskraft, Fjuken, Norges vassdrags- og energiverk, og Bjørn Dalen i Skjåk kommune for materiell. Takk til Senter for teknologi, innovasjon og kultur som har gjeve meg lesesalsplass, styreplass, og tilgang til eit tverrfagleg miljø med dyktige folk.

Werner Christie Mathisen ved Institutt for statsvitskap har vore rettleiaren min. Han har samvitsfullt lese og kommentert alle kapittel. Han har introdusert meg til postpositivistisk policy-analyse, har minna meg på at eg er statsvitar når den tverrfaglege iveren har vorte for stor, og sist – men ikkje minst: Han har hatt tru på prosjektet, og gjeve meg rom til å forfølge egne idear. Ein stor takk til deg.

Kristin Asdal ved Senter for teknologi, innovasjon og kultur introduserte meg til Bruno Latour og egne arbeide. Utan hennar hjelp, både med litteraturtips, gjennomlesing av alle kapittel, og råd og vink om skrivinga, ville oppgåva vorte ei heilt annan – og etter mi meining – ei mindre interessant og fattigare oppgåve. Ein stor takk til deg.

Takk til historikar Lars Thue ved BI som har lese kapittel fire og villeg svart på spørsmål om energi og vasskraft – og Janne von Koss Torkildsen for gode kommentarar til kapittel ein. Anders A. Fitje og Kari Hauge har lese korrektur på eit skriftsspråk få beherskar, noko som har gjort dei uunnverlege. Takk til dykk.

Takk til pappa, Håkon Johs., som var den som fyrst ga meg ideen om å skrive om nettopp Øvre Otta-saka, og som leiar for Planteforsk Løken har gjeve meg definisjonar på kulturlandskap.

Nokon fortener den største takken. Det kunne ha vore mamma Gurid eller syster Sigrun, fordi dei fortener også ein stor takk i det store og heile. Men den som *nesten* kvar kveld i eit år har fått høyre om aktør-nettverk, kraftmarknaden, ulvelav, diskursar, og i tillegg vorte avkrevd svar: "Kva trur du om det?" Som har avfunne seg med at møtetidspunkta har vorte sein kveld framfor tidleg ettermiddag, lese og kommentert – og som dessutan har vist meg at det er mogleg å ha mange andre prosjekt samtidig med eit hovudfagsarbeide: Det er Espen. Til vinteren spurtar du inn. Då er eg der for deg.

Oslo, 13. september 2004
Guro Å. Skarstad

Innhald

1.	Innleiing	5
2.	Teoretisk og metodologisk rammeverk	10
2.1	Dikotomiar for fall: Vitskapskritikk	11
2.2	Relasjonar og natur: Postkonstruktivisme og diskursar	13
2.3	Den politiske avgjerdsprosessen: Postpositivistisk policy-analyse	20
2.4	Metodikk	24
3.	Den offentlege debatten i Skjåk og Noreg	27
3.1	Vatn som watt og mektige stryk	27
3.2	Kva er ein villrein? Vilt, flokkar, og ville villreinar	31
3.3	Dominante lokale diskursar: Setje seg inn i saka - lokal bruk	34
3.4	Marginaliserte diskursar: Mauren, orkester, kropp og norsk naturvern	39
4.	Norges vassdrags- og energiverk	47
4.1	NVEs ansvar	48
4.2	Frå allmennstad til potensiell energi: Klargjerings- og meldingsfasen	48
4.3	Konsekvensutreiinga: Opning mot ekspertdiskursar	51
4.4	NVE si innstilling: Skal vi byggje ut teknisk natur?	58
5.	Stortinget	68
5.1	Avstemminga	68
5.2	Felles plattform: Energiforbruk og teknologi	69
5.3	Rein energi	71
5.4	Teknologioptimisme og antiteknologi	74
5.5	Kompromissforslaget	75
6.	Marginalisering	77
6.1	Kva var Øvre Otta-saka?	77
6.2	Tekstresepsjonsundersøkinga: Kva vart sett som marginale diskursar?	79
6.3	Naturar i ulike tids-rom: Allmenngjering	92
6.4	Kven var folket? Individualisering	94
6.5	Marginaliserte praksisar	98
6.6	Merkelappar og spekulative hypotesar	100
7.	Den politiske avgjerdsprosessen	107
7.1	Pluralitetsproblemet	108
7.2	Dualitetsproblemet: Kva med naturen?	112
7.3	Korleis analysere avgjerdsprosessar? Organisering av deliberative prosessar	114
8.	Konklusjon	120
	Kjeldeliste	125
Appendiks	A: Kart over den omsøkte utbygginga	
	B: Kart over kraftlinetraseane	
	C: Kart over den vedtatte halve utbygginga	
	D: Resepsjonstekstane	
	E: Intervjuguide	

1. Innleiing

Denne avhandlinga handlar om kva natur som vart skapt i Øvre Otta-saka, 1990-talets store kraftutbyggingssak. Nærmare bestemt er avhandlinga ein diskursanalyse av praksisane på tre stader i den politiske avgjerdsprosessen om Øvre Otta. Stadene eg vil undersøkje er den offentlege debatten¹ lokalt i Skjåk kommune og i Noreg elles, handsaminga i Norges vassdrags- og energiverk (NVE) og i Stortinget. Før eg avklarar problemstillinga nærmare, vil eg gje ei kort framstilling av saka.

Empirisk innføring

Avhandlinga er ein analyse av den politiske prosessen i perioden frå Opplandskraft, Tafjord Kraft og Glommens og Laagens Brukseierforening meldte prosjektet i 1992 fram til stortingsvedtaket i 1999 om ei såkalla halv utbygging. Dette vedtaket innebar om lag ei halvering av talet på kilowattimar som kraftselskapa søkte om, som Skjåk kommunestyre gjekk inn for, og som NVE tilrådde med nokre små justeringar.

Den formelle søknaden om utbygging vart sendt av kraftselskapa i 1996. Prosjektet som vart omsøkt skulle gje 1049 gigawatt timar kraft per år (GWh/år), eller to Alta-utbyggingar som det heitte i argumentasjonen til kraftutbyggingsmotstandarane. Kort sagt innebar prosjektet ei utnytting av fallet frå Breiddalsvatnet og Raudalsvatnet til foten av Dønfossen.² Nærmare bestemt skulle sideelvene til Otta: Tora, Vulu, Føysa, Måsågrovi, Måråe, Åfotgrove, Blankåe og Glitra samlast i tunnelar som saman med tunnelar frå Breiddalsvatnet og Raudalsvatnet skulle førast ned til Glitra kraftverk som var eitt av to kraftverk som var planlagt. Vatnet som ikkje ville bli nytta i Glitra kraftverk skulle så førast vidare i tunnel til Pollvatnet og Heggebottvatnet før det derifrå skulle inn i ein ny tunnel ned til det andre planlagde kraftverket, Øyberget, i fjellet ved Dønfossen. Der skulle vatnet endeleg bli gjort om til straum, og bli frakta i kraftleidningane som skulle bli bygd mellom Skjåk og Vågå. Kostnaden på heile denne utbygginga var rekna til om lag 250 millionar, noko som gjekk for å vere eit

---

¹ Eller det som gjerne vert kalla offentlegheita. Eg nyttar også omgrepet den sivile staden der dette høver. I kapittel tre vert det presisert nærmare kva eg meiner med den offentlege debatten i Skjåk og Noreg, eller på lokalt og nasjonalt nivå.

² Sjå appendiks A for kart over utbygginga, og appendiks B for forslaget til kraftlinetrasear. Karta er henta frå Opplandskraft si informasjonsbrosjyre om utbygginga, som vil bli omtala nærmare i kapittel fire. Opplandskraft var hovudutbyggjar og administrerte planlegginga, slik at heretter vil eg i hovudsak tale om Opplandskraft som utbyggjar.

rimeleg kraftutbyggingsprosjekt. Heile vasskraftutbygginga skulle gå føre seg i Skjåk kommune, men kraftlinene ville også berøre Lom og Vågå kommune.

Fleire aspekt ved dette prosjektet var omstridde. Særleg såg motstandarane overføringa av sideelvene som problematisk, mykje på grunn av følgjene for seterområdet Billingen og det tapet av opplevingsverdi ei overføring ville medføre. Men også minska vasstand i Høgfossen, fossen mellom Heggebottvatnet og Dønfossen, oppdemming av ei ringøy i Heggebottvatnet og kraftleidningane sine følgjer for villreinen og urørt natur var kontroversielle aspekt ved saka. Utbyggingsforkjemparane på si side peika på dei positive økonomiske ringverknadene ei utbygging ville medverke til lokalt, og på at utbygginga ville skape mykje kraft samanlikna med dei naturinngrepa ho ville føre med seg. Utbygginga skulle såleis betre den norske kraftbalansen som i 1996 hadde vorte negativ.³ Ifølgje utbyggingsforkjemparane var det betre å byggje ut rein kraft i Noreg enn å importere ureinande kolkraft frå Danmark og atomkraft frå Sverige. Den nye energilova frå 1990 om å selje kraft på børs, spela inn i denne argumentasjonen. Motstandarane meinte derimot at alternative energikjelder og energiøkonomiseringstiltak (ENØK) ville kunne betre den negative kraftbalansen.

Aktualitet

Det er gode grunnar til å setje spørjeteikn ved aktualiteten til denne avhandlinga. Den energi- og miljøpolitiske situasjonen endra seg på åtti- og nittitalet. Brundtlandrapporten "Vår felles framtid" frå 1987 innførte for alvor omgrepet bærekraftig utvikling, og dei "nye miljøproblema" knytt til global oppvarming og CO₂-utslepp, førte til eit fokus på globale, usynlege miljøproblem og risikoar i samband med desse. I eit slikt lys kan kraftutbygging på ein liten stad i Noreg synast som ein lite dagsaktuell problematikk. Like eins kan naturvern og kraftsosialisme synast som omgrep for seksti- og syttitalets miljøbruduljar, snarare enn for miljøproblematikken i det nye tusenåret. Miljøproblema ved vasskraftutbyggingar er nemleg i utgangspunktet korkje globale eller usynlege, snarare lokale og synlege

---

³ Kraftbalansen tilsvarar netto eksport, det vil seie eksport minus import. For informasjon om kraftbalansen og statistikk, sjå Olje- og energidepartementet sitt "Faktahefte 2002. Energi og vassdragsvirksomheten i Norge", kapittel sju.

(Anselm 1992), noko også argumentasjonen mot utbygging synte. "Tiden for store vannkraftutbygginger er over", sa Jens Stoltenberg (ap) i si nyttårstale ved inngangen til 2001. Dette vitnar også om vasskrafta si utspela rolle. Men det har også skjedd ting som aktualiserer avhandlingsprosjektet. I skrivande stund er enno ikkje Øvre Otta-saka avslutta. Glommens og Laagens Brukseierforening⁴ har på ny søkt om ei ytterlegare utviding av kraftutbygginga som vart vedteken i Stortinget i 1999, og som vil, om alt går etter planen, vere ferdig utbygd i 2006. I løpet av året eller neste år vil Stortinget handsame Verneplan V, og fleire vasskraftutbyggingar kan, trass i utsegna frå Stoltenberg, vere i kjømda. Slik er avhandlinga framleis saksaktuell. Men prosjektet er også aktuelt i ein vidare forstand. Vasskrafta har på nittitalet fått ein fornya status. Den er, meiner mange, vorte rein og fornybar, ei miljøvenleg energikjelde. Dette var eit argument som vart framført for utbygging i Øvre Otta-saka, og ein kan spørje seg korleis vasskrafta, frå å vere ein eintydig miljøfiende nummer ein, i mange sine augo har vorte "rein"? Som vi skal sjå, handlar dette om på kva måte den globale miljødiskursen greip inn i Øvre Otta-saka, og korleis den globale og lokale naturen vart kopla saman i argumentasjon og avgjerder. Dette handlar også om korleis ein skal karakterisere konflikten mellom utbyggjar- og motstandarsida i saka: Var det ein konflikt mellom eit vekstsamfunn og ein politisk opposisjon som la meir vekt på økologi og ei alternativ samfunnsutvikling, slik kraftutbyggingsdebattar tidlegare har vorte karakterisert (Haagensen og Middtun 1984:9), eller må dette nyanserast, og i så fall på kva måte? Alle desse spørsmåla vil bli kasta lys over. Men dette vil skje ved at eg vil undersøkje kva menneske og natur-relasjonar som dominerte i saka. Dette fører oss over til avhandlinga si problemstilling.

Problemstilling

Problemstillingane eg vil prøve å svare på er som følgjer: 1. Korleis vart forholdet mellom menneske og natur artikulert på dei ulike stadene i den politiske prosessen, og korleis varierte dette frå stad til stad? Spørsmålet er forsøkt svara på ved at eg har utarbeidd prototypiske diskursar for dei ulike stadene i prosessen, der unike menneske-natur-relasjonar utgjer operasjonaliseringa mi av diskursomgrepet. Ein diskurs

---

⁴ Glommens og Laagens Brukseierforening sendte søknad om overføringstunnel frå Breiddalsvatnet til Raudalsvatnet den 17. mars i år, 2004.

artikulerer altså ein unik menneske-natur-relasjon, og den politiske kommunikasjonen vert sett som ein kamp mellom diskursar. 2. Kva diskursar vart marginaliserte på dei ulike stadene i prosessen? Marginaliseringa vert analysert med utgangspunkt i kva som var dei dominante diskursane på dei ulike stadene i prosessen. Samtidig vil eg også sjå på den marginaliseringa som skjedde "oppover" i systemet. Dette vil eg gjere ved å undersøkje forholdet mellom den offentlege debatten og NVE i ein analyse av høyringsinstitusjonen, og ved å analysere nærmare forholdet mellom den offentlege debatten og stortingsdebatten. Avslutningsvis vil eg problematisere analysen ytterlegare ved å spørje som følgjer: 3. Korleis skal vi forstå og tenkje kring politiske demokratiske avgjerdsprosessar, dersom vi ser forholdet mellom menneske og natur som relasjonelt og mangfaldig? I denne drøftinga vil eg trekkje på deliberativ demokratiteori. Drøftinga vil ende opp i fire punkt om kva demokratiske avgjerdstakarar i miljøraker bør tenkje gjennom, basert på lærdom eg trekkjer ut av analysen av Øvre Otta-saka.

Tre problemstillingar, mange omgrep, og ei rekkje teoretiske føresetnader. Det er nødvendig å kome med nokre korte innleiande presiseringar. At Øvre Otta-saka i brei forstand handla om forholdet mellom menneske og natur, er det teoretiske og metodologiske grunnlaget som avhandlinga byggjer på. Eg kjem tilbake til den teoretiske forståinga av dette forholdet i neste kapittel. I denne omgang nøyer eg meg med å seie at forholdet mellom menneske og natur skal forståast som skapt og betinga av materielle og språklege praksisar, noko som det innleiande sitatet av Neil Evernden også indikerar. Den teoretiske grunntesen, med basis i aktør-nettverk-teori, er at desse praksisane både skapar naturar og menneske. Den politiske vedtaksprosessen i saka skal såleis sjåast som ein produksjonsprosess som skapte eller re-skapte naturar og menneske ved hjelp av dei "politiske teknologiane" (lovar, reglar, argument, naturpraksisar osv.) som var til stades i prosessen. Desse produksjonane vil bli sett som betinga av praksisar på dei ulike stadene i den politiske prosessen, og eg vil som nemnt undersøkje tre slike stader, nemleg den sivile staden i Skjåk og Noreg elles, NVE og Stortinget. I tillegg til å undersøkje kva naturar, relasjonar og menneske, eller diskursar, som vart artikulerte på desse ulike stadene i den politiske prosessen, vil eg

som nemnt undersøkje kva diskursar som vart marginaliserte på desse stadene. Dette gjer eg for å kunne seie noko om kva røyster og naturar som vann fram i den politiske prosessen, og motsett: kva menneske og naturar som mangla status, og som difor ikkje nådde fram og vart del av den dominante diskursen på dei ulike stadene. Samanlikninga mellom dei tre nivåa i prosessen gjer det dessutan mogleg å undersøkje korleis ei (miljø-) sak endra seg frå nivået der menneska var i dagleg og direkte omgang med råka natur, til administrativt og politisk-nasjonalt nivå der kjennskapen og relasjonen til natur var knytt til andre praksisar. Denne samanlikninga er interessant fordi den kastar lys over vilkåra for kommunikasjonen mellom ei (lokal) offentlegheit og politiske styresmakter, eit forhold som er sentralt for mykje problematikk knytt til miljøtiltak.⁵ Som vil skal sjå, var det interessante spenningar og skilnader mellom dei tre nivåa i saka.

I neste kapittel vil eg gå vidare inn i problemstillingane og gjere greie for den teoretiske og metodologiske tilnærminga som avhandlinga er skriven utifrå. Elles er oppgåva disponert som følgjer: Dei tre neste kapitla (tre, fire, fem) tek for seg dei tre vedtaksstadene i den politiske prosessen. Kapittel seks oppsummerer desse kapitla utifrå spørsmålet om kva diskursar som vart marginaliserte. Kapittel sju tek for seg den politiske demokratiske prosessen, eller problemstilling nummer tre. I kapittel åtte summerer eg opp og konkluderer kort.

Tre samanfletta historier vil knyte kapitla saman. For det fyrste kan avhandlinga sjåast som ei historie om "naturens vandring" gjennom ein politisk avgjerdsprosess, og korleis naturen endra seg gjennom denne. For det andre kan teksten lesast som ei marginaliseringshistorie om kva diskursar som ikkje nådde fram på dei ulike vedtaksstadene i prosessen. For det tredje kan avhandlinga sjåast som ei forteljing om ein politisk avgjerdsprosess og dei språklege og materielle praksisane knytt til denne. Desse tre historiene vil teoretisk verte forsøkt knytte saman i kapittel sju ved at eg koplar omgrepa diskurs, marginalisering og avgjerd.

---

⁵ Eg tenkjer her særleg på informasjonskampanjar og motivasjonsretta arbeid iverksett frå politiske styresmakter.

2. Teoretisk og metodologisk rammeverk

Avhandlinga er inspirert av følgjande teoretiske tradisjonar: Feministisk vitskapsteori og vitskaps- og teknologistudier i tradisjon frå biologen og feministen Donna Haraway og vitskapsantropologen Bruno Latour; diskursanalytisk teori i tradisjon frå Michel Foucault – og postpositivistisk policy-analyse slik Carol Lee Bacchi utlegg denne tradisjonen. At dette er ein teoretisk inspirasjonsbasis med eit mangfald og ein kompleksitet til å kunne verte matt av, kan ein trygt seie. Men samstundes er det tradisjonar som dels har inspirert kvarandre, og som har mykje til felles i si vektlegging av praksis, objektskaping og relasjonar. Dette er dessutan heller ikkje teoretiske tradisjonar eg på nokon måte har ambisjonar om gje ei fullstendig framstilling av. Snarare vil utlegginga av tradisjonane i dette kapittelet verte gjort med utgangspunkt i korleis dei bidreg til ei fruktbar forståing av blant anna forholdet mellom menneske og natur. Dette forholdet er sentralt i denne avhandlinga, fordi det som nemnt er måten eg har operasjonalisert diskursomgrepet på. Dette var ei operasjonalisering av diskursomgrepet som vaks fram etter kvart som eg i samsvar med diskursanalytisk metode studerte *mønster* i det empiriske materialet for å kunne gripe kva usemja bestod i, og kva diskursar som dominerte og vart marginaliserte.⁶ Eg erfarte då at desse ulike mønstra på kvar sine måtar var mogleg å sjå som uttrykk for ulike relasjonar mellom menneske og natur. Diskursane vart difor utarbeidde ved at eg stilte følgjande spørsmål til analysetekstane⁷: 1. Kva er menneske, ifølgje teksten? Kva menneske opnar teksten opp for? 2. Kva er natur? Kva natur vert omtala? 3. Kva er menneskets relasjon til natur? Korleis brukar mennesket natur? Korleis har det fått kjennskap til natur? Desse spørsmåla har vore min inngang til saka, og det er ein eventuell systematikk eller ein unik kombinasjon i svara på desse spørsmåla som utgjer ein diskurs. I dette kapittelet vil eg gjere greie for korleis eg i denne avhandlinga har valt å forstå og bruke desse spørsmåla som ei tilnærming til Øvre Otta-saka. Føremålet med dette kapittelet er med andre ord ikkje å gje noko svar på dei nemnde spørsmåla – til det er dei alt for store. Generelt er kapittelet ei utlegging av korleis eg

---

⁶ Dette er i samsvar med Jørgensen og Phillips (1999:9) sin definisjon av diskursomgrepet. Ifølgje Jørgensen og Phillips uttrykkjer ordet diskurs ein idé om at språket er strukturert i ulike mønster som utsagna våre følgjer når vi agerer innan ulike sosiale område. Diskursanalyse er analysen av desse mønstra.

⁷ Det vil seinare i kapittelet bli presisert kva tekstar dette er.

har valt å forstå forholdet mellom natur, menneske og (politisk) praksis – som eit rammeverk for studium av saka. Framstillinga av Haraway og Latour vil fyrst og fremst kaste lys over forholdet mellom natur og menneske. Reiegjeringa av postpositivistisk policy-analyse og diskursanalyse vil supplere denne forståinga, og gje ei vidare forståing av den politiske avgjerdsprosessen. Men aller fyrst vil eg gje ei framstilling av ein måte å forstå forholdet mellom menneske og natur på som er viktig å ha som bakteppe for å forstå dei tradisjonane eg vil trekkje på.

2.1 Dikotomiar for fall: Vitskapskritikk

Felles for dei teoretiske tradisjonane som har inspirert arbeidet, er at dei er ein reaksjon på det ein kan kalle det moderne, kartesianske verdssynet. Dette verdssynet kan seiast å dele verda inn i ei rekke dikotomiar som verdi/fakta, subjekt/objekt, sjel/kropp og sist natur/kultur – dikotomien som her vil vere hovudfokuset. René Descartes, som gjerne vert plassert ved modernitetens fødsel (Schaanning 1993:9), har gjeve namn til dette verdssynet. Descartes (1912) skilde mellom subjektet og materie eller natur, noko som innebar ein sterk dikotomi mellom menneske og natur. Dette er eit syn på verda som kan seiast å ha prega heile moderniteten, utan at Descartes aleine kan få æra for det.⁸ Ei todeling av verda går heilt tilbake til Platon og Aristoteles.

Med fare for å måle med for grov pensel kan ein seie at det ein kan kalle tradisjonell vitskapsteori høyrer heime i denne todelte verda. Med dette meiner eg oppfatninga av vitskapen som verdifri og einskapeleg, og med mål om å avdekkje sosiale eller naturlege fakta. Slik omtalar Lars Mjøset (1994:17) den logiske positivismen, som er ein spesifikk tradisjon som hadde denne forståinga av vitskapen og verda.⁹ Innan naturvitskapen vert vitskapeleg kunnskap i ein slik tradisjon sett som sann i den grad den korresponderer med dei objektive fakta som eksisterer i naturen; innan samfunnsvitskapen er kunnskapen sann om den korresponderer med sosiale fakta.

---

⁸ For ei utlegging av det moderne og desse dikotomiane: Sjå Latour, Bruno (1996): Vi har aldri vært moderne. Essay i symmetrisk antropologi. Oslo: Spartacus.

⁹ Mjøset omtalar også det han kallar positivistisk sosiologi (som også vil kunne gjelde statsvitskap og andre samfunnsvitskapar) som ein tradisjon som i praktisk forstand var positivistisk, utan at den vedkjente seg dei erkjenningsmessige føresetnadene lagt i den logiske positivismen (1994:33). Mjøset trekkjer fram Paul Lazardfeld som representant for den positivistiske sosiologien. Når eg omtalar tradisjonell vitskapsteori, omfattar det også den praktiske, positivistiske samfunnsvitskapen, i tillegg til den filosofiske positivismen.

Moderne vitenskap er positivistisk, fordi den bygger på det positivt gjevne, skriv idéhistorikaren Espen Schaanning (1993:10). Denne korrespondanseteoretiske forståinga av sanning kan i reindyrka forstand seiast å vere uttrykk for ein dikotomi mellom menneske og natur fordi mennesket sin tilgang til og erfaring av natur ikkje får konsekvensar for kva natur menneska eller forskarane får kunnskap om.¹⁰ Forskaren får rett nok tilgang til naturen via vitenskapelege metodar, men dette er metodar og teknikkar som sikrar ein nøytral tilgang, heller enn metodar og teknikkar som strukturerar og påverkar kva natur som vert erfart. "Vanlege menneske" (lekfolk) har derimot ikkje tilgang til denne typen sanningsteknologi, det vil seie metodar som sikrar ein nøytral tilgang til fakta. Slik kan ein seie at det tradisjonelle vitenskapssynet produserer eit skarpt skilje mellom vitenskapeleg kunnskap og kvardagskunnskap (lay knowledge).

Det tradisjonelle vitenskapssynet skil ikkje berre mellom natur og kultur. Også skiljet mellom verdi og fakta kan seiast å prege dette vitenskapssynet, slik vi seinare i dette kapittelet skal sjå Carol Lee Bacchi framstiller det ho kallar positivistisk policy-analyse. Dette skiljet kan seiast å overlappe det mellom kultur og natur, fordi kulturen vert sett som staden for verdier, medan naturen vert sett som staden for fakta (jf. Latour 2004). Samfunnsvitenskapens tilgang til kulturen eller samfunnet¹¹ vert likevel sett som verdifri innan tradisjonell vitenskapsteori, fordi samfunnsvitenskapen i likskap med naturvitenskapen har tilgang til sanningsteknologi. Vitenskapen klarar altså å fri seg frå verdiane i kulturen og få tilgang til objektive fakta i naturen (og samfunnet), noko som skil vitenskapen frå politikk som er basert på meiningar og ideologi snarare enn fakta. Dette er interessant fordi det også omhandlar forholdet mellom politikk og vitenskap. Det tradisjonelle vitenskapssynet kan lett føre til ein tanke om at politikken treng hjelp frå naturvitenskapen for å få vite kva sanninga om naturen er, når den skal utpensle

---

¹⁰ Om forskaren vert påverka av det sosiale, vert dette tolka som eit mistak, og som ein tilstand ein lyt forsøke å eliminere. Den logiske positivismen var eit forsøk på å radere vekk subjektet frå vitenskapen (Mjøset 1994:17).

¹¹ Som regel nyttar eg omgrepa kultur, menneske og natur om kvarandre utifrå kva som passar best i konteksten. Lesaren skal vere forsiktig med å tolke for mykje inn i skilnadene mellom desse omgrepa. Generelt viser likevel forholdet menneske og natur til operasjonaliseringa av diskursomgrepet, slik at menneske i streng forstand har vore analysekategorien i lesinga av tekstane. Det er likevel, i samsvar med diskursanalytisk teori, føresett at menneske eksisterer i kulturalar (sjå også 6.2 for ei avklaring av eit diskurspsykologisk utgangspunkt). Forholdet kultur og natur viser ofte til dikotomien knytt til moderniteten. Samfunnet er eit samleomgrep og har ikkje eit særskilt teoretisk innhald.

"naturpolitikk." Slik har då også det miljøpolitiske feltet vore forstått i store delar av etterkrigstida, ifølgje historikar Kristin Asdal (2002;2004a).

Fleire har kritisert positivismen og det tradisjonelle vitskapssynet. Den norske positivismekritikken på 1960-talet, med Hans Skjervheim i spissen, kritiserte positivismen for eit einskapeleg vitskapssyn. Nærmare bestemt var kritikken at ein ikkje kan ha eit objektiverande blikk når ein studerer menneske og samfunn, fordi ein då ikkje vil gripe det menneskelege *subjektet* (Skjervheim 1963:205). Samtidig var dette ein kritikk som i staden for å løyse opp dikotomien mellom kultur og natur, forsterka denne, fordi argumentet for eigne vitskapelege metodar i studium av menneske vart knytt opp til eit arbeid for å markere skiljet mellom kultur og natur (Asdal 2004a:29). Sjølv om positivismekritikken difor bidrog til å løyse opp forholdet mellom verdi og fakta i samfunns- og humanvitskapane, overlét den natur og kropp til naturvitskapane, noko som gjer at skiljet mellom natur og kultur var og framleis er svært problematisk. Problemet er ikkje fyrst og fremst at mange trur at vitskapen er verdifri eller at skiljet mellom natur og kultur er skarpt. Det er heller at ein ikkje har hatt eit omgrepsapparat for å hanskast med ei oppløysing av desse dikotomiane. Korleis skal ein arbeide og tenkje vitskapleg når vitskapen ikkje lenger er verdifri eller verda delt i to, er ei viktig utfordring både innanfor natur- og samfunnsvitskap, og det var ei sentral utfordring for meg i mitt samfunnsvitskapelege arbeid om blant anna natur. Dei tradisjonane eg er inspirert av, prøver på kvar sine måtar å hanskast med denne oppløysinga av dikotomiane ved blant anna å fokusere på *relasjonen* mellom menneske og natur. Oppløysinga påverkar både korleis ein skal forstå natur og menneske. Det vil bli klart i det følgjande.

2.2 Relasjonar og natur: Postkonstruktivisme og diskursar

Ein teoritradisjon som særleg har vore oppteken av forholdet mellom menneske og natur, er aktør-nettverk-teori, eller vidare postkonstruktivisme, som her vil bli representert ved Bruno Latour og Donna Haraway.¹² Postkonstruktivisme uttrykkjer

---

¹² Kristin Asdal (2003) omtalar Donna Haraway og Bruno Latour som postkonstruktivistar. Ho hentar omgrepet postkonstruktivisme frå Joseph Rouse, "Vampires: Social Constructivism, Realism, and Other Philosophical Undead" *History and Theory* 41 (2002), 60-78 (Asdal 2003:61).

ideen om at verda er konstruert, men til forskjell frå sosialkonstruktivismen avviser postkonstruktivismen at alt kan reduserast til det sosiale (Asdal 2003:61). Snarare er oppfatninga at natur og kultur vert samprodusert. Eg kjem tilbake kva dette tyder. Årsaka til at eg innleiingsvis har særleg vist til vitskapen si rolle i relasjonen mellom menneske og natur, er at idealet for objektiv vitskapleg kunnskap slik det vart etablert på 1600-talet, er korleis oppkomsten av skiljet mellom natur og kultur i stor grad vert forklart innanfor dette forskingsfeltet som også gjerne går under merkelappen science, technology and society (STS).¹³ Eg vil kome tilbake til den vitskaplege kunnskapen si rolle i Øvre Otta-saka i kapittel fire.

Bruno Latour: Aktør-nettverk-teori

Bruno Latour er ein av dei fremste teoretikarane innan aktør-nettverk-teori (ANT) som han har utvikla i lag med Michel Callon og John Law (Asdal m.fl.2001:29). Aktør-nettverk-teori er inspirert av semiotikken som ser meining som ein effekt av relasjonar mellom teikn. At teorien er ein semiotikk tyder ikkje at den handlar om tolka meining, men snarare at *alt* som *eksisterer* gjer det i kraft av sine relasjonar til andre (Brenna 2002:47), slik vi skal sjå også Michel Foucault med sitt diskursomgrep peiker på korleis ting er konstituert av diskursar, ikkje berre tolka. Aktør-nettverka inkluderer samstundes ikkje berre teikn og meining i sitt "relasjonsnettverk". Også materielle objekt som kamskjel, dørøpnarar, bakteriar, stjerner, hotellnøklar, m.v. (Moser 2003:26), høyrer heime i og vert konstituert i nettverka. Både kulturar og naturar sin eksistens vert såleis sett som effektar av interaksjon og ordensbygging i nettverk, difor namnet materiell-semiotikk som gjerne vert brukt om ANT (ibid.). Oppfatninga er med andre ord at også natur får eigenskapar som resultat av sine relasjonar til andre einingar. Denne forståinga av verda bryt opp skiljet mellom kultur og natur fordi det sosiale vert sett som eit nettverk som består av heterogene material. Nettverka inkluderer både menneske, dyr, tekstar, pengar, arkitektur m.v. (Brenna 2002:47). "Hva ville vel et menneske være uten elefanter, planter, løver, korn, hav, ozon eller plankton? Et ensomt menneske, mye mer ensomt enn Robinson Crusoe på hans øy.

---

¹³ Sjå Simon Schaffer og Steven Shapin sin studie av striden mellom Robert Boyle og Thomas Hobbes på 1600-talet. Steven Shapin og Simon Schaffer (1985): *Leviathan and the Air-Pump: Hobbes, Boyle and the Experimental Life*. New Jersey: Princeton University Press. Haraway handsamar same konflikt.

Mindre enn et menneske. Ikke et menneske i det hele tatt", skriv Latour (2001:350-351). Det materielle er ifølgje aktør-nettverk-teori såleis ikkje berre ressursar som menneske trekkjer på, men er med på å konstituere "naturar-kulturar" (eller samfunnet) ved å vere vilkår for handling på same måte som menneske er. Likeins er menneske med på konstituere naturar: Biologisk natur vert ikkje natur utan dei teknologiar og biologar som skaper denne, og kan difor ikkje sjåast som "rein", ubesudla av det menneskelege.¹⁴

Natur er ikkje utilgjengeleg, men tilstades i samfunnet, er difor påstanden frå aktør-nettverk-teori. Naturar og kulturar skaper kvarandre, eller vert samprodusert, i praksisar som dei inngår i, heile tida, anten det er i det menneske går på tur i skogen, slår på lyset (energi er teknologisk omforma natur) eller røykjer sigarettar. ANT representerer ein radikaliserert form for konstruktivisme som løyser opp skiljet mellom kultur og natur. Både samfunn og natur er konstruksjonar som vert stabilisert gjennom ei rad ulike praksisar (Brenna 2002:46). Samstundes tyder ikkje dette at natur er ein meningslaus manipulerbar masse som menneska kan fylle med kva som helst, eller at natur og samfunn ikkje eksisterer. Men det tyder at natur og samfunn ikkje eksisterer som avskilde realitetar. Teorien kan slik sjåast som eit oppgjer med ein representasjonstankegang som impliserer eit skarpt skilje mellom kultur og natur, der samfunnet består av meining, menneske, handling og mennesket si forståing av verda, slik tankegangen kan seiast å vere i sosialkonstruktivisk teori – og natur som ein absolutt instans ubesudla av mennesket, slik naturen kan seiast å vere i ein positivistisk tradisjon. Overfor ein sosialkonstruktivisme som tek utgangspunkt i samfunnet som siste instans, slik at naturen vert ein sosial, språkleg, menneskeleg konstruksjon, hevdar Latour at samfunnet ikkje er ein sikrare storleik enn naturen (ibid.). Overfor tradisjonell vitskapsteori hevdar Bruno Latour at vitskapen ikkje oppdagar naturen, men konstruerer den (ibid.). Dette er ein kritikk Latour også framfører mot politisk økologi.¹⁵ Ifølgje Latour bidreg miljørørsla gjennom sin praksis til ei oppløysing av

---

¹⁴ Korleis eg vil forstå sjølve forholdet mellom menneske og natur, vil verte framstilt i neste del, der eg omtalar omgrepet attachment.

¹⁵ Latour kritiserer spesifikt djupøkologien sin teori (sjå Latour 2004:30-31). Innan miljøteori kan omgrepsparet antroposentrisme – økosentrisme seiast å reflektere ein dikotomi mellom menneske og natur, der antroposentrisme representerer samfunnets overtaking av naturen, og økosentrisme menneskets underordning av naturen.

natur-kultur-skiljet. Kritikken går på at denne praksisen ikkje vert reflektert i miljørørsla sine teoriar som snarare byggjer opp under skiljet ved å tale om naturen som heilskap (Latour 2004:24-25). Den politisk økologien har aldri handla om og prøver heller ikkje å seie noko om den store naturen som heilskap, ifølgje Latour (2001:348). I staden handlar den om uendelege forbindingar til ulike formar for natur, eller naturar (i fleirtal), som er uttrykket Latour lanserer. "Det er alltid *dette* krypdyret, *denne* delen av elven, *denne* søppelfyllingen eller *denne* landarealplanen som er tema for bekymring, vern, kritikk eller demonstrasjonar," påpeiker Latour (2001:341). Og som vi skal sjå, handla heller ikkje Øvre Otta-saka om naturen. Og i den grad den gjorde det, var det nettopp i mellom anna argumentasjonen til sentrale miljøorganisasjonar.

Attachment

Dette siste handlar i botn og grunn om korleis ein skal forstå natur. Men Øvre Otta-saka handla då om så mykje meir enn natur? Den handla om mange ulike menneske, med ulike relasjonar til "saka" – til natur, eller var det til kraftutbygginga? Som nemnt ovanfor hevdar aktør-nettverk-teori at også natur får eigenskapar i relasjon til andre einingar. Relasjon er såleis eit sentralt omgrep som er nødvendig å avklare nærmare.

Bruno Latour er inspirert av mellom anna John Dewey sin pragmatisme. Også Dewey la vekt på *relasjonen* mellom menneske og natur, og at natur og samfunn er konstant "in the making" (Asdal 2003:66). Dewey argumenterte for at mennesket er i og ein del av naturen (Hickman 1996:51). Når menneske erfarer natur, tyder det difor ikkje ei passiv tilpassing frå mennesket si side, eller at naturen endrar seg og tilpassar seg det menneskelege subjektet. "Because environments include experiencing subjects as parts, it is both accomodation and alteration", siterer Hickman (1996:55) Dewey. Heller enn at mennesket er ein suveren skapar av natur eller ein passiv observatør av ein allmechtig sann natur, er det heller noko midt i mellom som er tilfellet, ifølgje Latour og Dewey. Attachment er Bruno Latour sitt omgrep for å gripe nettopp denne midt-i-mellom-relasjonen mellom menneske og natur.¹⁶ Dømet Latour bruker for å

---

¹⁶ Attachment-omgrepet erstattar Latour sitt tidlegare aktør-nettverk-omgrep (Asdal 2003:70)

forklare attachment-omgrepet er henta frå ei teikneseriestripe der ein far røykjer ein sigarett (Latour 1999:21). Dottera spør kva han gjer. Og faren svarar: "Som du kan sjå, så røykjer eg." Dottera svarar tilbake: "Eg trudde det var sigaretten som røykte deg," noko som i teikneserien resulterer i at faren, frå kjekt og ovanpå å ha forklart si ignorante dotter at han røykjer ein sigarett, kryp saman og føler seg overmanna, beherska av sigaretten. Ifølgje Latour eksemplifiserer faren ein person som har ei feil forståing av forholdet mellom menneske og materie, i dette dømet ein sigarett. Det er ikkje slik at faren har fullstendig kontroll når han røykjer. Det er ikkje han som aktivt røykjer sigaretten. Men det er heller ikkje slik at sigaretten røykjer faren. Sanninga er derimot noko midt i mellom: Faren kan ikkje røykje utan sigaretten, og sigaretten kan ikkje bli røykt utan at faren røykjer den. Latour prøver her å gripe handlinga røyking utan å sjå verbet å røykje som korkje aktivt eller passivt, men i "the middle voice" (ibid.). Same syn har Latour på forholdet mellom menneske og språk, eller aktør og struktur. Den som talar er ikkje "spoken by the structure of language" (Latour 1999:24), slik omkvedet gjerne har vore i ein strukturalistisk tankegang. Snarare er det slik at strukturen ikkje kan prate utan at eit menneske gjer det, og omvendt, at mennesket ikkje kan prate utan strukturen. Slik prøver Latour ikkje berre å bryte opp skiljet mellom natur og menneske, men også mellom struktur og aktør, mellom tvang og fridom, det passive og aktive, som overlappar skiljet mellom natur og menneske på den måten at natur parallelt med ein struktur vert sett som sfæren for det nødvendige, det tvingande, og mennesket som aktør vert sett som staden for fridom, det handlande. Ifølgje Latour er menneske og natur alltid samanvove, og det er også tilfelle for forholdet mellom aktørar og strukturar. Noko midt i mellom er tilfelle både i forholdet mellom menneske og natur, og mellom aktør og struktur.

Michel Foucault: Diskurs

Grunnen til at eg også omtalar forholdet mellom aktør og struktur, er at det ofte vert aktualisert i samband med diskursanalyse som er metoden eg nyttar for å studere saka. Ei vanleg innvending mot diskursomgrepet er at det gjer aktøren til ei dokke, styrt av diskursen, slik ein marionett vert styrt av dokkemakaren sin. Attachment-omgrepet

prøver å fange det som er midt i mellom.¹⁷ Slik må forholdet mellom aktørar og diskursive mønster forståast i denne avhandlinga. Dei som deltok i den politiske kommunikasjonen, argumenterte og handla. Samtidig var det som vart skrive, sagt og gjort, sjeldan tilfeldig og nytt. Det var mønster i argumentasjonen, utan at aktørane av den grunn var "styrte", eller "dominerte." Men sjølve diskursomgrepet vil eg ikkje knyte til Latour, men til Michel Foucault. Han legg, som Bruno Latour, vekt på det materielle sin status i diskursane og korleis objekt og kunnskap vert produsert gjennom praksisrelasjonar, påpeiker Asdal (2004b:27). Foucault sin diskursteori kan difor også seiast å overskride dikotomien mellom kultur og natur, sjølv om måten diskursanalyse gjerne har vorte praktisert på – med vekt på det sosiale og språket som altomfattande forklaringsbasis – ikkje har bidrege til ei oppløysing av denne dikotomien. Eg vil forstå diskursanalyse som ein metode for å studere kva objekt som vert produserte, korleis denne objektproduksjonen skjer i praksis og vidare korleis desse objekta og produksjonen av desse avgrensar for andre moglege verder ved å leggje grenser for kva som kan bli tenkt, sagt og gjort. Eg byggjer her på ei forståing av diskursar som er i samsvar med ein av Michel Foucault sine definisjonar av diskursomgrepet: "Discourses are practices that systematically form the objects of which they speak [...] they do not identify objects, they constitute them and in the practice of doing so conceal their own invention" (Foucault 1977:49; Foucault 1977 sitert i Bacchi 1999:40). Dette er ei forståing av diskursar som er basert i praksisar, både språklege og materielle – og det er ein definisjon som ser diskursar som røyndomskonstituerande. Slik eg har operasjonalisert diskursomgrepet omfattar det som nemnt både naturar og menneske, og konstitusjonen gjeld difor, i samsvar med aktør-nettverk-teori, både naturar og menneske samtidig. Diskursane eg utarbeider, skal med andre ord ikkje forståast som epistemologiske filter som hindrar menneska i å sjå røyndom. Diskursar skapar røyndom, er antakinga. Diskursanalyse kan difor sjåast som ein måte å studere korleis kunnskapspraksisar og andre praksisar skapar verder. Diskursanalyse tilbyr dessutan ein måte å gripe dei (politiske) effektane diskursar produserer ved å marginalisere andre moglege verder. Eit politikkomgrep vil eg snart kome tilbake til.

---

¹⁷ Sosiologen Anthony Giddens (1984) er ein annan som med sin strukturasjonsteori har prøvd å gripe det relasjonelle i forholdet mellom struktur og aktør.

Donna Haraway: Natur

Eg nemnde innleiingsvis at også Donna Haraway har vore ei inspirasjonskjelde. Haraway er i diskusjon med Bruno Latour.¹⁸ Samtidig kan ein sjå begge som postkonstruktivistar. Også Haraway er oppteken av grenselandet mellom kultur og natur, noko som mellom anna kjem til uttrykk i *kyborgen* som kanskje er hennar best kjente figur. Eg vil derimot peike på to andre omgrep frå Haraway som har vore nyttige for mi tilnærming. Det fyrste er situerte kunnskapar. At kunnskapen er situert, tyder at den er *partial*, både i tydinga delvis og i tydinga partisk (Haraway 1991:183-203). Situ er staden der kunnskap (eller diskursar) vert produserte. Dette kan vere ein kroppsleg, materiell, historisk, geografisk, sosioøkonomisk og/eller institusjonell stad, avgrensa i tid og rom. Dermed vert det viktig å studere vilkåra for kunnskapen og dei objekta denne er med på å produsere. Også hjå Haraway vert fokuset på kunnskapspraksis – på *relasjonen* mellom menneske og natur, ikkje som ein relasjon som er uproblematisk og tom, men problematisk, fylt av praksisar som vev natur og samfunn saman. Som eg nemnde innleiingsvis, vil eg studere tre stader i den politiske prossessen. Når eg seier dette, er det difor med eit ynskje om nettopp å studere situ, eller stader, der kunnskap- og objektproduksjon fann stad.

Stadene eg skal studere er politiske. Samtidig handla dei om mykje meir enn politikk forstått i snever forstand (sjå 2.3). Stadene omfattar både menneske og natur. Dette vert fanga av Donna Haraway sin definisjon av natur som også tek utgangspunkt i eit stadsomgrep. Natur er, ifølgje Haraway (1992:296):

not a physical place to which one can go, nor a treasure to fence in or bank, nor as essence to be saved or violated. Nature is not hidden and so does not need to be unveiled. Nature is not a text to be read in the codes of mathematics and biomedicine. It is not the "other" who offers origin, replenishment, and service.

Natur er derimot ein topos, ein retorisk *allmennstad*, ein stad for å ordne diskursane våre, skriv Haraway (ibid.). Det er ein stad for å byggje ein felles, offentleg kultur. Ho omtalar også naturen som ein trope eller ein konstruksjon som ikkje eksisterer før denne konstruksjonen. Natur er "a co-construction among humans and non-humans", skriv Haraway (1992:297), men understrekar at dette ikkje tyder at natur er ein

---

¹⁸ Det blir for omfattande å kome inn på skilnaden mellom Haraway og Latour her. For eit innblikk i denne debatten, sjå til dømes Asdal 2003.

ideologisk konstruksjon. Heile poenget med konstruksjonar er at dei ikkje handlar om ideologi, minner Haraway oss på (1992:298). Dei er reelle, historiske, spesifikke, situerte. Dette inneber at ein ikkje utan vidare kan snakke om natur og samfunn, men at det må *undersøkast i kvart einskild tilfelle* kva dette situerte natur-samfunnet er (Brenna 2002:46, mi utheving). På same måte som vi talar om ulike kulturar, må vi derfor tale om ulike naturar (i fleirtal), meiner Latour (2004:34). Latour nyttar omgrepet naturen som namn på den konstruerte halvdelen i dikotomien natur/kultur der naturen eksisterer i seg sjølv som heilskap, avskilt frå menneska. Det er såleis eit sterkt empirisk program Haraway og Latour kan seiast å gjere seg til talskvinner for. Kva som eksisterer og korleis det er knytt saman, må undersøkjast empirisk ved å studere dei praksisar og relasjonar som på ulike stader både skaper naturar og kulturar. Det er det eg skal gjere i denne avhandlinga. Dei tre følgjande kapitla må sjåast som eit forsøk på dette.

2.3 Den politiske avgjerdsprosessen: Postpositivistisk policy-analyse

Eg vil skilje mellom to tydingar av politikkomgrepet i avhandlinga. I visse tilfelle skal politikkomgrepet forståast i snever tyding. Når eg til dømes skriv at eg vil undersøkje tre ulike stader i den politiske vedtaksprosessen, meiner eg politisk prosess i vanleg forstand, i samsvar med ein snever definisjon som seier at politikk er offentleg vedtaksaktivitet og dei rammer som leier handlingane til individ og grupper fram til offentlege vedtak (Østerud 1991:15). Overgripande kan ein seie at staden (situ) eg undersøker er ein politisk vedtaksprosess, og dei praksisar som gjerne er ein del av ein slik prosess, slik som ein offentleg debatt, administrative saksutreiingar, høyringar, konsekvensutreiingar og ei stortingshandsaming. Dette er atter praksisar som går føre seg på ulike stader i den politiske prosessen, og eg vil som nemnt skilje mellom tre slike stader. Den andre forståinga eg vil ha av politikk er vidare. Dette er ei forståing som søkjer å fange det politiske i den objektproduksjonen som skjer innanfor diskursar, i samsvar med diskursteoretikarane Laclau og Mouffe sin definisjon av politikk som det å skape eit samfunn på ein bestemt måte, og dermed utelukke alle andre moglege måtar (Jørgensen og Phillips 1999:47). Denne definisjonen legg vekt på politikkskaping, og i samsvar med eit postkonstruktivistisk utgangspunkt vil eg seie at

denne skapinga gjeld både natur og det sosiale samtidig. I utvida tyding vert dermed *all* kunnskapsproduksjon og sanningsproduksjon politisk, fordi produksjonar skapar realitetar, og realitetar er aldri uskuldige, men betinga. Foucault sitt maktomgrep fangar opp dette aspektet ved at det viser til maktas allestadsnærverande (Foucault 1995:104) og produktive aspekt (Foucault 1995:96). Men det er nokon stader der det går føre seg meir innverknadsrik realitetsskaping,¹⁹ eller ontologisk politikk,²⁰ enn andre, og ein slik stad vil vere innanfor det politiske systemet, sjølv om ein ikkje kan ta for gjeve at det politiske systemet alltid vil vere den viktigaste staden for objektskaping. Mitt studieområde er likevel den politiske arenaen (jf. den fyrste politikkkdef.) utifrå ei oppfatning om at det er viktig, især for statsvitarar, å studere diskursar og objektproduksjon i det politiske systemet sidan diskursane her manifesterer seg i avgjerder og såleis vert svært konsekvensrike. Politiske vedtak som er irreversible, slik ei utbygging av eit vassdrag ville vere, er eit godt døme på ei etter måten varig realitetsendring. Men spørsmålet er kva realitet. Det vil difor vere eit føremål å sjå kva desse realitetane (eller diskursane) bestod i: kva menneske og naturar dei inneheldt, og kva praksisar som skapte desse (jf. problemstilling 1). Eit anna føremål vert å sjå på kva naturar, menneske og relasjonar som vann fram i avgjerdsprosessen, ved å sjå kva diskursar som dominerte på dei ulike vedtaksstadene (jf. problemstilling 2). Dette er i tråd med den andre politikkkdefinisjonen som seier at realitetar vert skapte ved å utelate andre. Desse to føremåla eller problemstillingane samsvarer med Rochefort og Copp (sitert i Bacchi 1999:36) sitt skilje mellom agendasetting og representasjon som to tilnærmingar innanfor postpositivistisk policy-analyse – eit omgrep eg kjem tilbake til straks. Agendasettingstilnærminga er oppteken av kva som vert og kva som ikkje vert del av den politiske agendaen (jf. problemstilling 2). Representasjonstilnærminga konsentrerer seg om det som når den politiske agendaen (jf. problemstilling 1). Mi tilnærming er i så måte ein kombinasjon av desse to tilnærmingane ved at eg både undersøker kva diskursar som nådde fram på

---

¹⁹ Iver B. Neumann (2001:173) foreslår som tilleggskriterium å reservere det politiske til å gjelde diskursar som skapar effektar "som gjer ein forskjell", slik at utsagnet om at "makta er allestadsnærverande" (Foucault 1995:104) ikkje vert fullstendig utvatna. Han peiker på den norske kårabidiskursen, analysert av Runar Døving, som eit døme på ein diskurs som er perifer i maktsamanheng. Naturar er likevel ikkje politiske per se, men vert det i kraft av kva diskurs som skapar dei. Kva naturar som er politiske, avheng av diskurs. Det skal vi sjå i dei neste kapitla.

²⁰ Ontologisk politikk er eit omgrep lansert av Annemarie Mol og John Law som viser til at ontologien, røynda, ikkje er naturleg gjeven, men skapt og historisk, kulturelt og materielt lokalisert. Det tyder at ontologien, eller objektet, er mangearta (multiple), eller at det finst fleire versjonar av objekt. Sjå Annemarie Mol (1999).

dei ulike stadene i prosessen, og kva diskursar som vart medvite eller umedvite marginaliserte.²¹ Eg er i stand til å seie noko om marginalisering fordi eg analyserer tre nivå i den politiske prosessen.²² I så måte utgjer analysekapitla (tre, fire, og fem) diskursiv kontekst til kvarandre, og dei må lesast i samanheng.

Definisjonar er viktige, men korleis ein skal studere politiske prosessar, er også naudsynt å avklare. I studium av politiske prosessar er det naturleg å trekkje på policy-analyse. Policy-analyse er studium av effektar av politisk praksis, og føremålet er gjerne å forklare korleis policy-skaping skjer, og utforske variasjonar og kompleksitet i vedtaksprosessar (John 1998:1). Som antyda ovanfor vil eg vil trekkje på det Carol Lee Bacchi (1999) omtalar som postpositivistisk policy-analyse som er ein teoriretning innan policy-analyse som nærmar seg politiske prosessar ved hjelp av studium av diskursar, og dermed på ein liknande måte som er utgangspunktet her. Ifølgje Bacchi (1999:18; 1999:32), som sjølv plasserer seg i den postpositivistiske tradisjonen, viser postpositivistiske policy-analysar til tilnærmingar som i motsetjing til positivistiske, avviser skiljet mellom fakta og verdi. Eit anna skilje Bacchi trekkjer opp mellom postpositivistiske og positivistiske policy-analysar, omhandlar analyseføremål. Å analysere korleis problem vert representerte kjenneteiknar postpositivistiske retningar; å løyse problem er føremålet med positivistiske policy-analysar, ifølgje Bacchi (1999:21). Skilja kan såleis synast store mellom dei ulike policy-analyseretningane. Innanfor postpositivistisk analyse synest ein likevel å vere oppteken av mange av dei same spørsmåla som lenge har vore ein del av studie av politisk organisering i samband med mellom anna studie av segmentering. Ifølgje Egeberg kan ein skildre segment ved hjelp av: "hvilke deltakere som anses som legitime, hvilke problemstillinger, verdier og situasjonsoppfatninger som oppfattes som sentrale, og hvilke typer kunnskap som oppfattes som ekspertise" (Egeberg m.fl. sitert i Kjellberg og Reitan 1997:77). Dette er sentrale spørsmål også i ein

---

²¹ Marginaliseringa kan ha skjedd medvite eller umedvite. Dette tek eg ikkje stilling til. Det er samstundes viktig å ha i minne at i analysen av den sivile staden, analyserer eg også tekstar produserte etter avgjerda i NVE, slik at det ikkje er mogleg å seie direkte at dei diskursane som var til stades på den sivile staden, vart marginaliserte ut i NVE. Men for høyringsuttalene er dette mogleg å seie noko om, og det er dei eg analyserer i kapittel fire.

²² For å analysere kva diskursar som vert marginaliserte, ser eg i tillegg på kva diskursar som var svært sjeldne, dvs. at dei berre var representert i eitt eller to lesarinnlegg.

postpositivistisk tradisjon. Postpositivisten Deborah Stone sin definisjon av policy-prosessen vitnar om dette:

Policy-making is a constant discursive struggle over the criteria of social classification, the boundaries of problem categories, the intersubjective interpretation of common experiences, the conceptual framing of problems, and the definitions of ideas that guide the ways people create the shared meanings which motivate them to act (Stone referert i Fischer og Forester 1993:1-2).

Skilnaden mellom dei positivistiske og postpositivistiske retningane slik Bacchi definerer skiljet, synest difor i større grad å vere i kva teoretisk innpakning og tyding forskinga og spørsmåla får, enn i kva tema dei er opptekne av. Slik vil forskingsresultata i dei ulike tradisjonane kunne utfylle kvarandre. Men i ein postpositivistisk tradisjon, og i denne avhandlinga, vil spørsmåla få ein diskursanalytisk innpakning ved at eg heller vil tale om diskursar enn om oppfatningar og verdier. Postpositivistiske retningar vil også, slik eg ser det, i større grad vere opptekne av kva *ontologiske* konsekvensar politisk praksis får, sjølv om Carol Lee Bacchi sitt omgrep problemrepresentasjon gjev konnotasjonar til eit skilje mellom representasjon og røyndom.²³ Ei diskursanalytisk tilnærming vil dessutan i større grad vere oppteken av det politiske i språkleg praksis. Og oppfatninga av policy-analytikaren, i dette tilfellet meg,²⁴ vil vere annleis. Når skiljet mellom fakta og verdi er oppløyst, krev det at policy-analytikaren i større grad situerer seg sjølv, slik eg vil forstå denne tradisjonen. Også denne teksten føyer seg inn i raden av tekstar skrivne om Otta-elva. Denne teksten er del av kommunikasjonen om Øvre Otta-saka, skriven frå ein ståstad som gjev andre føringar for tekstproduksjonen enn til dømes Skjåk eller NVE gav. Det er viktig å ha i minne. Kunnskapen som vert framstilt her, er også situert.²⁵ Kva er så denne staden, slik eg ser den? Teksten er skriven frå ein akademisk ståstad, men frå ein akademisk ståstad der personleg engasjement og ynskje om intervensjon snarare

---

²³ Sjølv om tilnærminga mi i stor grad samsvarer med Carol Lee Bacchi si "What is the Problem"-tilnærming, er det også skilnader. I staden for å snakke om problemrepresentasjon, er eg oppteken av korleis naturar og menneske er knytt saman, eller "enacted". Sistnemnde viser til Annemarie Mol sitt omgrep enactment som prøver å unngå konnotasjonar til at det er noko reelt bak som vert representert (Moser 2003:47). Eg nyttar difor heller omgrepet artikulasjon eller "enactment" enn representasjon.

²⁴ Policy-analytikaren er vorte definert som ein person som, i motsetjing til den akademiske samfunnsvitaren, er knytt direkte til den politiske prosessen og skal kome med råd og vink om denne (Weimer og Vining 1989:3). I den grad eg skriv hovudfagsoppgåve i statsvitenskap, men der denne er om ein politisk prosess, vil mi rolle både vere som samfunnsforskar og policy-analytikar. Eg vil ikkje trekkje eit sterkt skilje mellom desse rollene. Mi eiga rolle vil bli avklart snart.

²⁵ Situerte kunnskaper er Donna Haraway sitt omgrep for objektivitet: "Objectivity [is] [...] not about the false vision promising transcendence of all limits and responsibility. The moral is simple: only partial perspective promises objective vision. This is an objective vision that initiates, rather than closes off, the problem of responsibility for the generativity of all visual practices", skriv Haraway (1991:190).

vert sett som drivkraft for produksjonen enn som element som må lukast ut. Slik ynskjer eg å skrive meg inn i ein akademisk tradisjon som anerkjenner at den er situert, og tek ansvar for dei produksjonane den skapar. Føremålet med denne teksten er ikkje å argumentere for og mot utbygging, slik tilfelle var for dei fleste tekstane eg har analysert. Snarare er føremålet å vise det mangfaldet av naturar og menneske som eksisterte i saka; å vise politikken i dei delane av den politiske prosessen som vart sett som upolitiske. Naturen eg ynskjer å produsere er ein politisk natur. Eg vil forsøkje å løyse opp omgrepet *naturen*, og vise at naturen som heilskap ikkje kan tene som basis for kva som er god eller sann miljøpolitikk. Miljøkonfliktar er ikkje berre konfliktar mellom ulike menneske, men også mellom ulike *naturar*. Slik ynskjer eg å vise det politiske ved natur, eller naturens politikk, som også er namnet på denne avhandlinga.

2.4 Metodikk

Avslutningsvis vil eg fortelje korleis eg konkret har nærma meg saka. Tilnærminga har som nemnt vore diskursanalytisk, og eg ser diskursar som situerte praksisar som skapar spesifikke menneske og naturar. Forkorta uttrykkjer kvar diskurs eit unikt forhold mellom menneske og natur. Denne operasjonaliseringa av diskursomgrepet gjorde det fruktbart å trekkje på aktør-nettverk-teori, eller materiell-semiotikk. Ei utfordring var dermed korleis eg skulle få tilgang til dei materielle praksisane. Ved å studere tekstar frykta eg at eg berre ville få tilgang til dei språklege praksisane på dei ulike stadene. Men i tekstane stod det også skildra materielle praksisar. Desse har eg difor fått tilgang til i den grad eg har kjent til desse praksisane på førehand, og om det har vore nødvendig, har eg lese tilleggslitteratur for å få betre kjennskap til praksisane på dei ulike stadene i den politiske prosessen. Eg har til dømes sett meg inn i NVE sine sakshandsamingsprosedyrar for konsesjonssøknader og lokalhistorie i Skjåk. Eit metodisk prinsipp har likevel vore ikkje å trekkje inn praksisar som ikkje står omtala i tekstane eg har lese. Slik har eg forsøkt å unngå å skape kontekst. "Sett aldri det som er objektet for undersøkinga di som kontekst, som bakgrunn, for di eiga undersøking," tilrår Latour (Asdal 2004b:43), og dette prinsippet har eg forsøkt å følgje. Dette prinsippet har også hjulpet meg å avgrense kva som skal takast med frå ei så mangearta sak. For den sivile staden i Skjåk og Noreg elles (kap. tre) har analysegrunnlaget vore

høyringsuttalene i saka, og alle lesarinnlegga frå årgangane 1996 og 1999,²⁶ flest frå lokalavisa Fjuken, men også frå Aftenposten, Dagbladet og Gudbrandsdølen Dagingen.²⁷ I tillegg har eg analysert lesarinnlegg eg såg som avvikande i dei mellomliggjande årgangane i Fjuken utifrå eit prinsipp om metning.²⁸ Eg har også lese redaksjonelt stoff frå dei nemnde avisene, og anna materiell som vart produsert lokalt i samband med utbygginga. Kunnskapsgrunnlaget som ligg til grunn for analysen av NVE (kap. fire) har vore St.meld nr. 50 (1997-1998): Om kraftutbygging i Øvre Otta, og meir spesifikt NVE si innstilling som er ein del av denne. I tillegg har eg lese anna NVE-materiell produsert i samband med saka. Plenumsdebatten i Stortinget, og innstillinga frå miljø- og energikomiteen om Øvre Otta-saka har i hovudsak vore tekstmaterialet som kapittel fem byggjer på.²⁹ Som nemnt må analysekapitla lesast i samanheng. Eg vil særleg vere oppteken av forholdet mellom den offentlege debatten og stortingsdebatten, nærmare bestemt kva diskursar som kom til uttrykk i stortingsdebatten, og kva diskursar som berre eksisterte i den offentlege debatten (kap. fem, seks). Eg vil også analysere forholdet mellom NVE og den sivile staden ved å undersøkje høyringsinstitusjonen og konsekvensutreiingsprosessen som to opningar mot sivile aktørar (kap. fire). I samband med analysen av den lokale debatten er eg også interessert i kva som prega denne, og kva diskursar som var sjeldne i denne (kap. tre). Samanhengane mellom kapitla, særleg med tanke på dei marginaliseringane som skjedde, vil bli framstilt i kapittel seks. Der vil eg også relatere analysen til anna miljøforskning, noko som er årsaka til at eg i dette teorikapittelet ikkje har framstilt resultat frå norsk miljøforskning og miljøklassifikasjonar. Eg har også gjennomført ei diskursiv tekstresepsjonsgransking for å undersøkje kva aktørar i saka såg som seriøs og useriøs argumentasjon, og kva argumentasjon dei likte best og minst. Denne undersøkinga vil også bli framstilt i kapittel seks.

---

²⁶ Til saman har eg frå den offentlege debatten analysert om lag 195 dokument skrivne av i hovudsak einskildpersonar, men også organisasjonar og beitelag, bruksrettslag m.v. 101 av desse var lesarinnlegg i lokalavisa Fjuken. Resten var lesarinnlegg i dei andre avisene, eller høyringsuttaler. Sjå også kapittel tre for ei avklaring av kva eg meiner med den sivile staden.

²⁷ I Aftenposten og Dagbladet har eg analysert innlegg frå mai/juni 1999, GD for mai/juni 1996 og 1999.

²⁸ Metning (saturation) er oppnådd dersom nye intervju (eller nye lesarinnlegg) ikkje legg ny kunnskap eller alternative mønster til dei som allereie er oppdaga (Bertaux 1982:134-135). Dette prinsippet vart nytta i analysen av saka. Ved til dømes å undersøkje to årgangar av lokalavisa Fjuken såg eg at argumentasjon gjekk att i mønster. Hadde eg utvida det empiriske grunnlaget ytterlegare, er det lite truleg at resultatane hadde vorte svært annleis. Men som nemnt leita eg også gjennom andre årgangar for å finne døme på innlegg som braut klart med dei etablerte mønstra, for å få ein så brei analyse som mogleg.

²⁹ Til hjelp i analysen av tekstane har eg nytta dataprogrammet *atlas.ti*. Dette har eg mellom anna gjort for å betre moglegheita for reliabilitets- og validitetskontroll. Atlas.ti er eit program for analyse av kvalitative data som er kontekstsensitivt og gjev stor fleksibilitet for koding, og det er dermed mogleg å foreine med ei diskursanalytisk tilnærming, slik eg ser det.

Det er ein teoritradisjon som eg også vil trekkje på, men som eg ikkje har framlagt i dette kapittelet, nemleg grøn deliberativ demokratiteori, som i hovudsak vil bli representert ved John S. Dryzek og Graham Smith. Dette er fordi det ikkje har vore ein viktig del av det rammeverket eg har skrive oppgåva i, sjølv om variantar av denne teoritradisjonen er dels mogleg å foreine med dette rammeverket. Snarare er det ein tradisjon eg på bakgrunn av analysen og det teoretiske fundamentet som er lagt i dette kapittelet, vil utfordre, samtidig som eg ved å forhalde meg til tradisjonen, anerkjenner viktigheita av denne. Dette skjer i kapittel sju. Som nemnt i kapittel ein vil eg dessutan i kapittel sju nøste saman omgrepa diskurs, marginalisering, og avgjerd – det vil seie dei tre historiene som bind avhandlinga saman, som atter må knyttast til dei tre problemstillingane.

Avhandlinga kan seiast å vere eit casestudium. Sjølv om dette teorikapittelet er plassert fremst, er det minst like mykje empirien som har inspirert teoribruken som motsett, sjølv om det i hovudsak er eit vekselspel. Avhandlinga kan seiast å vere eit forsøk på eit teoriutviklande enkeltcase (Andersen 1997:73) i den grad eg klarar å medverke til grøn deliberativ demokratiteori. Eit håp er også at eg har valt ein tilnærmingssmåte til studiet av ein politisk avgjerdsprosess som er interessant i seg sjølv, både teoretisk og metodologisk. Men sjølv om det er eit enkeltcase, så er noko varig implisert når ein talar om diskursar. Diskursive mønster er gjerne tungrodd og er etablert over lenger tid. Fordi fleire av mønstra var forholdsvis klare og moglege å setje inn i ein historisk og teoretisk samanheng, er det grunn til å tru at diskursane eg vil utarbeide, også vil vere moglege å spore i liknande saker. Kraftutbyggingar har også tidlegare vore heftig debattert, og representerer difor ein etablert sakstype. Empiriske undersøkingar er nødvendige for å finne ut om dette er antakingar det er grunn til å feste lit til. Men mi antaking er at ein også vil sjå liknande konfliktlinjer i liknande saker, men truleg med andre naturar og andre menneske i "natur-" og "menneske-posisjonane." I så måte vil diskursane til ein viss grad vere empirisk generaliserbare. Men det er som sagt – eit empirisk spørsmål.

3. Den offentlege debatten i Skjåk og Noreg

Dette kapittelet handlar om dei ulike forholda mellom menneske og natur som vart artikulerte i den offentlege debatten om utbygginga.³⁰ Hovudfokuset er på den lokale debatten, både som ramme for å forstå kommunestyrevedtaket i Skjåk i 1996 om full utbygging, og generelt den lokale haldninga som etter kvart vart meir og meir positiv til utbygginga. Dei to fyrste delane (3.1 og 3.2) vil omhandle tema og hendingar som var sentrale lokalt, og dei konfliktane som kom til uttrykk i desse. To naturar vil stå i hovudsete i desse delkapitla: vatnet og villreinen. Etter kvart skal vi sjå at desse konfliktane er moglege å sjå som konfliktar mellom ulike diskursar. Det som eg vil omtale som dei dominante lokale diskursane (3.3), vil verte sett opp mot diskursar som vart marginaliserte lokalt (3.4) og dei menneska og naturane som kom til uttrykk i desse. Det vil blant anna vise seg at forholdet mellom folk frå Skjåk og folk frå andre plassar ikkje berre var eit sentralt tema i den lokale debatten, men også utgjorde ei interessant skiljeline for måten folk uttala seg på.

3.1 Vatn som watt og mektige stryk

Menneske og natur er skapt ved kvarandre; historia om menneska i Skjåk er også historia om vatn. Ikkje berre Øvre Otta-utbygginga vitnar om dette. Lokal mytologi fortel om Vass-Per som var sjølvlærd ingeniør og som på 1800-talet konstruerte vassvegar frå langt inne på fjellet; vasstvistar og saker om skader som følgje av utbyggingar av vassvegane går tilbake til 1500- og 1800-talet, og lokale ordtak som "Gjev herren oss sol ska' oss heilde væte sjølve" (Brandsar 2001:11) – alt dette fortel om evna og viktigheita av å nytte teknologi for skaffe seg vatn til bruk i jordbruket. Dette har vore nødvendig for å overleve. Skjåk er ei av Europas turraste bygder,

---

³⁰ Med den offentlege debatten meiner eg i hovudsak ordskifte som gjekk føre seg i sivile fora, d.v.s debatten som gjekk føre seg utanfor det politiske systemet (Eriksen og Weigård 1997:245). Innanfor denne sivile staden vil eg skilje mellom ein lokal offentlig stad som omfattar ordskifte i lokalavisa Fjuken og høyringsuttaler skrivne av folk og organisasjonar frå Skjåk og Ottadalen elles, og ein nasjonal offentlig stad som omfattar innlegg i diverse aviser og høyringsuttaler skrivne av folk og organisasjonar med tilhald utanfor Ottadalen. Når det gjeld analysen av debatten lokalt, vil eg likevel ikkje trekkje eit skarpt skilje mellom debatten utanfor og innanfor det politiske systemet, eller mellom ei svak og ei sterk offentlegheit (ibid.). Dette er delvis av praktiske årsaker, då det ikkje fanst referat frå kommunestyredebatten i Skjåk. Men det har også substansielle årsaker. Det er liten grunn til å tru at dei argumenta som var relevante for avgjerda i kommunestyret, var vesensforskjellige frå den "svake" offentlege argumentasjonen. Fleire av kommunestyrerepresentantane var aktive og synlege i den svake offentlege debatten, så også i så måte vil det vere vanskeleg å skilje mellom ei sterk og svak lokal offentlegheit. Men eg får ikkje teke høgde for forskjellar i materielle praksisar mellom det lokale politiske systemet og den svake offentlegheita. Det er dessutan verdt å merke seg at alle kommunestyrerepresentantane som uttala seg i avisene, artikulerte dei diskursane eg vil sjå som dominante, og motsett – ingen av dei tok i bruk dei diskursane som eg vil sjå som marginaliserte lokalt.

samtidig som det somme tider har vore alt for mykje vatn. Flaum har plaga ottadølene gjennom tidene. Namnet på elva har bakgrunn i dette: I agen eller *otta* for flaum (Teigum 1997:2). Øvre Otta-utbygginga føyer seg i eit slikt perspektiv berre inn i rekkja av historier om forholdet mellom skjåkværen og vatnet.

Intensjonsavtala: Vatn på museum - vatn i elva.

Det har lenge vore planar om å byggje ut Øvre Otta. I 1966 starta Statskraftverka med ein plan for ei samla utnytting av vassdraga i og omkring Jotunheimen (Jotunheimen 1973:9). Opplandskraft og Tafjord Kraft kjøpte fallrettane av Skjåk Almenning i 1967, og i 1973 kom den fyrste søknaden om utbygging av Øvre Otta frå Statskraftverka. Prosjektet gjekk under namnet Jotunheimen-Breheimen-utbygginga, og bestod av to ulike alternativ. Det mest omfattande var på 5634 gigawatt-timar kraft per år. I dette alternativet skulle vatnet frå Øvre Otta bli ført vestover til Nordfjord. Eit anna alternativ besto i å føre Øvre Otta austover og samtidig nytte falla i Nedre Otta. Dette ville gje omlag 5118 GWh/år (Østby kjem). Utbygginga var til då den mest omfattande kraftutbygginga planlagt i Noreg (Teigland 1975:7), men i 1977 vart det primære alternativet vestover trekt tilbake, og dåverande miljøvernminister Gro Harlem Brundtland stoppa til sist planane.

Utbygginga som denne avhandlinga tek for seg, vart omsøkt i 1996, og var på 1049 GWh/år. Det var med andre ord allereie ei redusert utbygging, vart det sagt av utbyggingsforkjemparar (sjå t.d. Tverrpolitisk gruppe 1998). Kommunestyret i Skjåk tok for fyrste gong stilling til utbygginga i 1991 i ei høyring til Samla plan (Sak 20/91). Kommunestyret tok også stilling til prosjektet i 1992 i samband med meldinga om prosjektet som kraftselskapa hadde sendt til NVE tidlegare det same året (Sak 56/92). I begge desse handsamingane gjekk kommunestyret einstemmig mot dei framlagte planane, og ynskte dessutan utarbeidd eit alternativ utan sideelvene Tora, Føysa, Vulu, Måsågrovi og Blankåi, og utan tilleggsregulering av Heggebottvatnet. Det var med andre ord ein skepsis til utbygginga lokalt i den fyrste høyringsrunden. Men dette skulle endre seg. Var det stor skepsis til utbygginga i 1992, kom kommunestyrevedtaket i 1996 til å vise noko anna (Sak 51/96). Ved kommunevalet i

Skjåk i 1995 gjorde Senterpartiet, med ordførarkandidat Hans Krogstad i spissen, eit brakval med 14 representantar i kommunestyret. Hans Krogstad var også ordførar i 1973 då Jotunheimen-Breheimen-utbygginga vart omsøkt, og kraftforkjempar den gongen.³¹ Forutan den store senterpartigruppa, bestod det nye kommunestyret av fire arbeidarpartirepresentantar og tre frå Bygdelista, eit parti tufta på kraftutbyggingsmotstanden på 1970-talet (Sperstad 2004 [intervju]). 16 av desse stemte for full utbygging, det vil seie eit forslag om utbygging om lag i samsvar med utbyggjar sitt ynske, medan dei tre frå Bygdelista og to frå Senterpartiet gjekk inn for ei såkalla halv utbygging. Halv utbygging var i samsvar med forslaget frå den lokale vernegruppa "Vern Øvre Otta" som hadde vorte stifta året før, og det innebar kort fortalt ei utelating av sideelvene frå prosjektet.³² Men også vernegruppa hadde endra haldning. Med Per Steinar Løkken som fremste talsmann og etter kvart leiar, uttala "Vern Øvre Otta" i tidlege avisinnlegg at dei ynskte ei minst mogleg utbygging, helst inga utbygging i det heile (Fjuken 1995). Våren 1996 proklamerte dei at dei likevel ville gå inn for eit kompromiss om ei halv utbygging (Løkken 1996). Same våren bestemte også Arbeidarpartiet og Senterpartiet i Skjåk seg for at dei ville gå inn for full utbygging, trass i at Skjåk Senterparti den same våren hadde vedteke at dei ynskte å verne Føysa (GD 1996a).³³

Intensjonsavtala som denne våren vart forhandla fram av ordføraren Hans Krogstad kan ha medverka til denne avgjerda hjå dei to største partia. Denne avtala skulle sikre Skjåk kommune evigvarande rett til sju prosent av kraftproduksjonen, eller "varige verdiar" som var slagordet. Opplandskraft skulle dessutan gje to millionar til bygging av aldersbustadar, tre millionar til styrking av kommunal administrasjon, og det skulle bli bygd eit besøkssenter om vatnet si historie i Skjåk, som erstatning for tapte naturverdiar (GD 1996b).³⁴ Men det var ein føresetnad. Utan kommunestyrevedtak om full utbygging vart det inga intensjonsavtale, uttala administrativ direktør i

³¹ I partiprogrammet til Skjåk Senterparti som dei gjekk til val på i 1995 stod det rett nok: "Skjåk Senterparti går imot ei kraftutbygging som krev ny regulering av Rauddalsvatnet. Skjåk Senterparti kan gå med på ei utbygging som medfører minimale naturinngrep [...]. Tora, Føysa, Vulu og Blankåe ser vi helst vert verna" (Steinsgard 1995).

³² Sjå appendiks C for kart over den halve utbygginga henta frå ei informasjonsbrosjyre frå Opplandskraft "Øvre Otta". Eg kjem tilbake til dette forslaget i kapittel fem.

³³ GD er ei etablert forkorting for avisa Gudbrandsdølen Dagningen.

³⁴ Intensjonsavtala fekk nokre små endringar etter at Stortinget vedtok ei halv utbygging ((Revidert) Intensjonsavtale, dagsett 20.12.99)

Opplandskraft, Oddleiv Sæle, kort tid før saka skulle opp i kommunestyre (ibid.). Støtte frå kommunestyret i Skjåk var også ein føresetnad i intensjonsavtala (1996) som vart skrive under 30. mai 1996, ein snau månad før avgjerda i kommunestyret. Argumenta for utbygging lokalt om å sikre arbeidsplassane, hindre fråflytting og kommunesamanslåing, fekk såleis med intensjonsavtala ei ekstra tyngde, fordi Skjåk kommune med denne ville vere sikra ein betre kommuneøkonomi. Argumenta om kommunesamanslåing og økonomi var også framme på syttitalet (Østby kjem). Andre argument for utbygging lokalt var at ei utbygging ville medverke til å betre det norske energiunderskotet – på ein miljøvenleg måte. Denne argumentasjonen kjem eg tilbake til i kapittel fem.

Arbeid og fritid

Særleg den lokale interessegruppa for utbygging, oppretta i 1995, kom til å målbera argumentasjonen for utbygging. Denne skreiv temperamentsfulle lesarinnlegg i lokalavisa Fjuken med overskrifta "Vannkraft - en naturressurs" (Interessegruppa 1996a;1996b;1996c). Bodskapen i desse innlegga var at naturen skulle nyttast: "arvesølet er ikkje mykje verdt når man ikke har inntekter av det" (Interessegruppa 1996c), heitte det i eitt av innlegga frå interessegruppa. Slagordet til gruppa var: "La elva bli vår livsnerve." Ei *utbygging* var nødvendig for å sikre etterkommarar eller framtidige generasjonar i Skjåk, ifølgje interessegruppa (Engasjert skjåkvær 1995).

Skjåk har tradisjonelt vore eit delt samfunn. Dei sosiale skiljelinene har gått mellom storgardane i aust som eigarar i Skjåk Almenning, landets største private allmenning, og småbruka i vest som berre har hatt bruksrett i allmenningen (Vorkinn og Riese (upublisert)). Men også eit sterkt fellesskap på tvers av desse skiljelinene – mot folk "frå anstan" (andre plassar) – pregar skjåksamfunnet, og dette kom til uttrykk i debatten. Tydelegast vart dette artikulert i argumentasjonen til interessegruppa for utbygging, der turistar og/eller naturvernarar fekk gjennomgå i forholdsvis kraftig ordelag. Turistar og naturvernarar "som har nok fritid og pengar" (Interessegruppa 1996a), og som difor ikkje skal leve av natur, har ikkje rett til å uttale seg, var den underliggjande meldinga i fleire av innlegga. Sjølv portretterte interessegruppa seg

som arbeidsfolk – underforstått: bruk av natur i arbeid var riktig bruk av "ressursane", ifølgje interessegruppa. Sjølv om Skjåk kommune i turistbrosjyrer framstiller seg som ein kommune med mykje vakker urørt natur, i kort avstand frå riksveg 15, var ikkje dette fortrinn som i særleg grad var framme i den lokale debatten, heller ikkje hjå dei lokale utbyggingsmotstandarane. Snarare var dette argumentasjon som prega den nasjonale debatten, der opplevinga av den vakre naturen i større grad vart trekt fram:

Hovudvegen frå Austlandet til Geiranger og Indre Nordfjord er riksveg 15 gjennom Ottadalen. Denne vegen går i Skjåk langs store og mektige elvar, med blågrønt isbrevatn. Dette er ei fantastisk oppleving og ein stor naturverdi, som er unik i Noreg- og verdsomålestokk (Karbø 1999).

Turistbedriftenes landsforening engasjerte seg mot utbygging. I Skjåk gjekk fleire av turistbedriftene inn for utbygging, sjølv om også fleire gjekk mot.³⁵

3.2 Kva er ein villrein? Vilt, flokkar og ville villreinar

Til no har det handla mest om vatn, men også villreinen var ein sentral "naturaktør" i Øvre Otta-saka. Å stille spørsmålet om kva ein villrein er, synest difor også å vere eit godt utgangspunkt for å kaste lys over skiljene i debatten. Tek ein på alvor påstanden om at natur og menneske er gjensidig skapte, kan ein ikkje ta for gjeve at ein villrein berre er ein villrein. Det var då heller ikkje tilfelle.

Villreinen var den naturaktøren som skapte mest hovudbry i debatten. Problemet var ikkje sjølve utbygginga, men kraftlinene. Valet stod i hovudsak mellom to trasear. Skulle ein velje det såkalla dalalternativet der den naudsynte 300 Kv-lina skulle følgje dalen og snaufjellet frå Skjåk fram til Vågå (2.0), eller fjellalternativet der kraftlina vart trekt over fjellet, og gjennom Finndalen til Vågå (1.0)?³⁶ Ulempene var fleire ved begge alternativa, og kabel var ikkje aktuelt grunna høge kostnader, ifølgje utbyggjar og NVE (Fjuken 1996b; Bakgrunn for vedtak 2001:26). Følgjene for villreinen om fjellalternativet vart valt, var dei mest omdiskuterte. Dersom lina vart trekt over fjellet

---

³⁵ Skjåk reiselivslag gjekk inn for utbygging. Oddbjørn Aaboen ved Dønfoss camping gjekk fyrst mot utbygging som medlem i Vern Øvre Otta, men snudde seinare i saka. Opplevingssenteret om historia om vatn i Skjåk vart plassert nær Dønfoss camping (Aftenposten 1999b). Reiselivsbedrifter mot utbygging i Skjåk var mellom anna Pollfoss Gjestehus der innehavar Gunnar Moen Salberg særskild aktivt argumenterte mot utbygging. Han var ein av dei få lokalt som trekte fram den vakre naturen som ein stad for opplevingar. Men for reiselivsnæringa var også naturen, likesom lokalt, ein grunnkapital, ei vare, eit produkt.

³⁶ Sjå appendiks B for kart over kraftleidningstraseane.

ville dette kunne føre til store ulemper for kalvar og villrein som nyttar området som vinterbeite, uttala villreinforskar Per Jordhøy ved Norsk institutt for naturforskning (NINA). NINA hadde på oppdrag frå Statnett skrive ein rapport om kraftlinene sine følgjer for villreinen, og Jordhøy var tidleg ute i lokalavisa og åtvare sterkt mot utbygging og oppføring av kraftline over fjellet basert på forskning både i Ottaområdet og på caribouen i Alaska (Fjuken 1996a). Ifølgje Jordhøy var det mellom anna på sekstitalet gått sporregistreringar langs leidninga på Lesjasida som viste at flokkar hadde snudd då dei nærma seg denne. "Eit slikt tilnærma intakt fjelløkosystem vil i framtida representere eit svært viktig haldepunkt og referanseområde i forsknings- og forvaltningssamanheng", heitte det frå Jordhøy (ibid.; Jordhøy 1997:52).

Skjåk har ein lang tradisjon i forvaltning av villreinstamma – for jakt og fangst av villrein. Lokale erfaringar stemde ikkje overeins med Jordhøy sine funn, ifølgje sentrale lokale aktørar i Skjåk Almenning som har det overordna ansvaret for forvaltinga av villreinen i Skjåk. Svein Tengesdal, allmenningsbestyrar frå 1968 til 1994, kunne nemne ei rekke tilfelle der reinflokkar hadde kryssa kraftliner, og som NINA har utelete frå rapporten sin. "Som sagt betviles det ikke at kraftlinjer er uheldig for villreinen. Det kan godt tenkes at reinen før eller siden finner at nok er nok, og trekker seg bort", påpeikte han (Tengesdal 1996). Ordførar Hans Krogstad synte til undersøkingar frå Hardangervidda som viste at reinen hadde kryssa 300 kv-liner, og seinare då Jordhøy og Christian Nellemann la fram ein interimrapport om kraftleidningar sine verknader på rein, vart forskarane kritisert av dåverande allmenningsbestyrar Stig Aaboen for å trekkje for raske konklusjonar frå komplekse samanhengar (Aaboen 1999).³⁷ Den underliggjande meldinga i mange av desse lokale innlegga var at villreinen ikkje let seg styre av forskarar, men går dit han vil. Då Jordhøy og Nellemann la fram sin rapport i Stortinget i 1999 som viste at kraftleidningane ville få svært negative konsekvensar for villreinstamma, avviste ordførar Hans Krogstad rapporten som "berre tull" (Fjuken 1999). Forskinga og dei systematiske teljingane denne bygde på, vart avvist på bakgrunn av lokale erfaringar. Det ein kan kalle "den lokale reinen" handla ikkje i flokk slik "forskinsgreinen" gjorde.

---

³⁷ Eg kjem tilbake til denne interimrapporten i kapittel fire.

Den lokale reinen kryssa kraftliner, og han vart like gjerne skremd av turistar som av kraftliner: ”alle veit at er det noko villreinen avskyr, så er det menneskelig ferdsel (fotgående)”, heitte det frå Hans Krogstad i eit lesarinnlegg med redaktøren i Den Norske Turistforening (DNT) sitt blad «Fjell og Vidde» som adresse (Krogstad 1999). Krogstad viste i innlegget til turistforeininga si uro for reinen, og minna om at då DNT ville byggje hytte ved Viksvatnet, midt i kalvingsområdet for villreinen, gjekk Ottadalen villreinutval mot dette.

Ein villrein plaga av turistar fører oss over til nok ein rein (dei to andre var den lokale reinen og forskingsreinen) som var til stades i saka, nemleg det eg har kalla «den ville villreinen». Reinheimen er namnet på den planlagte nasjonalparken i Ottadalsområdet, basert nettopp på villreinstamma i området. At kraftlinene ville gå i randsonene av denne, var eit sentralt argument som vart framført mot utbygging. Argumentasjonen peika på at kraftleidningane ville vere skadelege for villreinstamma, men også at dei ville røre ved urørt natur og villmark. Men også dette var argument som ikkje var vanlege lokalt. Urørte naturområde vert offentleg definert som område meir enn fem kilometer unna nærmaste tyngre tekniske inngrep (veg, jernbane, vassdragsutbyggingar) (sjå NOU 1980:23 og NOU 1986:13 sitert i Inngrepsfrie naturområder i Norge 2004). Fyrste gong nemninga kvalifisert villmark vart brukt i ei norsk offentleg utreiing (NOU 1974:30) var definisjonen:

områder som ligger mer enn fire timers rask gange (i bratt lengde) eller i 15 km. luftlinje (i moderat lengde) fra veg, jernbanestasjon eller rutebåt, samtidig som avstanden til nærmeste turisthytte er mer enn to timers rask gange (7,5 km luftlinje) (ibid.).

Denne definisjonen viser korleis villmarksomgrepet er knytt til praksisen turgåing, noko som kan kaste lys over kvifor argumentasjonen om den urørte naturen var så sjeldan lokalt. For som vi skal sjå, går ikkje skjåkværen på tur. Det var helst i den nasjonale diskusjonen desse argumenta vart framførte. Det ville og tamme er i vidare forstand gjerne eit symbol for det naturlege og kunstige (jf.kap.to). Romantikken sin idé om den ville, storslåtte naturen eksemplifiserer denne dyrkinga av det opphavelege. Norske måleri frå 1800-tallet vitnar om dette, og den estetiske naturen vi såg vart artikulert av nasjonale aktørar i ein turistsamanheng og ideen om

nasjonalparkar, er i så måte nærskyldige. Årsaka til at eg har valt å innføre "den ville villreinen", er at villreinen i denne, gjerne poetiske, argumentasjonen kan seiast å ha vore ein berar av dette ville. Slik det vil framgå av følgjande sitat, søkte denne reinen seg ikkje til kraftleidningar, slik ein – for å setje ting på spissen – kan seie den "lokale reinen" gjorde. Den søkte seg heller til nettopp høgfjellsnaturen, fjellheimen, villmarka, eller den urørte naturen:

Så vil jeg ta en siste tur opp og krysse Polfossen: Og gå en, siste tur lang Breiddalsvatnet og Glittervatnet. Og tenke på, at de snart vil være led i en kunstig, menneskeskapt natur. Og jeg vil legge et stykke lav til de ville reiner og håpe, at de ikke vil flykte vekk til andre områder i deres søken etter den riktig uspolerte natur (Christgau 1996).

Både dei estetiske argumenta, argumentet om nasjonalparken Reinheimen, og ideen om referanseområde synest i skyld. Dei kan alle seiast å dyrke det opphavelige og urørte. Seinare skal vi sjå at desse argumenta også bygde opp om kvarandre, og var baserte i kompatible praksisar. No er det tid for å tolke og gjere skilnadene tydelegare mellom det eg vil kalle dei dominante lokale diskursane, og dei diskursane som vart marginaliserte lokalt, deriblant den nasjonale naturverndiskursen som eg her avslutningsvis har gjeve eit vink om.

3.3 Dominante lokale diskursar: Setje seg inn i saka – lokal bruk

I dei to førre delkapitla har eg gjennom å fortelje om saka omtala ulike praksisar. Døme på slike praksisar har vore jakt, lokal forvalting, turgåing, reiser, nasjonal forvalting via nasjonalparkar, og vasskraftutbygging. Implisitt har eg også vist korleis desse praksisane i argumentasjonen var knytte til ulike naturar og ulike menneske. Det er ein slik systematikk og/eller unik kombinasjon mellom praksis/relasjon, menneske og natur eg har definert som ein diskurs, og eg vil i det følgjande klarare vise kva diskursar eg har utleidd frå den lokale offentlege debatten, og dermed kva diskursar som var med på å produsere det lokale vedtaket for utbygging.

I dette delkapittelet vil eg kome innpå fire aspekt som slo meg i analysen av den lokale debatten. For det fyrste var det forholdsvis få aktørar som uttala seg, og av desse var det svært få kvinner. For det andre var argumentasjonen basert på informasjon henta

frå utbyggingssøknaden og/eller annan teknisk kunnskap. For det tredje var fokuset på natur knytt til lokale praksisar og erfaringar frå fiske, jakt og jordbruk. Og for det fjerde handla innlegga ofte om sjølve diskusjonen, anten det var oppmodingar frå utbyggingsmotstandarar om å respektere kvarandre eller ros til karar for utbygging som verkeleg *kunne* denne saka.

Å setje seg inn i saka

Den eine dominante lokale diskursen har eg kalla 'å setje seg inn i saka'.³⁸ Å setje seg inn i saka, slik eg har tolka den lokale debatten, tydde fyrst og fremst å lære seg dei tekniske aspekta ved utbyggingsprosjektet. At debattinnlegga gjerne inneheldt opplysningar om prosjektet, om minstevassføringar, storleiken på prosjektet, og om konsekvensar som tala for eller mot utbygging, vitnar om dette. Prova var dessutan basert i den naturen der utbygginga skulle skje – utbyggingsområdet. Dette er naturleg sidan fokuset fyrst og fremst var på det konkrete utbyggingsprosjektet. Utbyggingssøknaden synest altså å ha vore staden som mykje av argumentasjonen bygde på. Dette var ein stad som fyrst og fremst opna for spørsmålet: "kva er tilfelle?", noko som resulterte i at sjølve diskusjonen i stor grad omhandla faktakunnskap om utbygginga og om denne var sann eller usann.

Denne tolkinga av den dominante debatten vart styrka i intervjuet eg gjennomførte i samband med tekstresepsjonsundersøkinga (jf.6.2). Fleire av utsegna vitna om dette:

Vi følte vi måtte vere saklege, og kome med sakleg argumentasjon. Eg tykte det var vanskeleg å diskutere med mange som ikkje hadde lese om det og sett seg inn i saka. Venninner for eksempel. Dei var mot – same kva. Dei sa at det vart 'turrlagde elver' og 'vatn i røyr'. Eg visste at det var ikkje slik (Grimstad 2004 [intervju]).

Ei anna fortalde følgjande:

Hvis du kunne finne på å skrive eit lesarinnlegg, då skulle du i hvert fall vere sikker på dei påstandane du kom med, i alle fall i forhold til det med størrelse og alt dette her [...] Den minste feil der, då vart du teken. Kvasst [...]. Har du fyrst teke feil på ein liten ting da, så har du feil på resten med (Sperstad 2004 [intervju]).

At presset var stort om å setje seg inn i saka, kjem også til uttrykk i dette sitatet henta frå debatten:

---

³⁸ Dette var eit uttrykk som gjekk att i intervjurunden, både hjå forkjemparane og motstandarane. Å setje seg inn i saka vart i intervjurunden definert i motsetjing til å det å vere prinsipiell, det vil seie å ha gjort seg opp ei meining på førehand, for deretter å finne argument som passar.

[...] jeg ville aldri ha klart å skrive et så overbevisende og klokt innlegg som det min barndomsvenn Ola S. Aanstad her gjorde. Innlegget vitner om grundig kunnskap og erfaring om «emnet», noe som dessverre er mangelvare i mange tilsvarende innlegg (Nyhus 1999).

Dette fokuset på teknisk og annan empirisk kunnskap om utbyggingsprosjektet, prega argumentasjonen både til dei som var for og dei som var mot utbygging.³⁹ Særleg stort var likevel presset frå utbyggingsforkjemparane om at "naturvernarar" og "folk frå anstan" måtte setje seg inn i saka. Det nemnde skiljet mellom skjåkværar og andre, vart difor ikkje artikulert berre som eit skilje mellom arbeidsfolk og fritidsfolk, men også som eit skilje mellom dei frå Skjåk som kjende området og saka, og dei uvitande frå andre plassar. Det som var vanlege uttrykk i den nasjonale debatten, som urørt natur og høgfjellsvassdrag, vart dessutan av utbyggingsforkjemparane angripe med det ein kan kalle ein sanningslogikk. Dåverande olje- og energiminister Marit Arnstad (sp) var ein av dei mange som nytta omgrepet høgfjellsvassdrag om Øvre Otta ved eit høve. Dette vekte oppsikt hjå enkelte lokalt:

Sjølvsagt meiner eg at mange motstandarar sikkert har god greie på utbyggingsplanane, men det skremmer meg at ein så høgtstående person som olje- og energiminister Marit Arnstad har kome med ei slik uttale som ho gjorde. Ho har sagt at Øvre Otta er eit høgfjellsvassdrag. Verre desinformasjon skal ein leite lenge etter (Skuffa norddøl 1999).

Argumentet var at området var utbygd eller "rørt" fordi Breiddalsvatnet og Rauddalsvatnet allereie var oppdemde. Det skjedde på 1940- og 1950-talet. Forkjemparane sette difor gjerne "naturvernomgrepa" i hermeteikn, slik som i følgjande sitat: "Vi anskaffer oss meir og meir elektrisk utstyr, og dei store flotte hyttene som står i "fin urørd natur" må sjølvsagt ha strøm" (Enda fleire for utbygging 1996). Dei lokale motstandarane på si side nytta sjeldan omgrepet urørt natur, då heller ganske urørt natur. Også estetiske karakteristikkar av natur var sjeldne lokalt.

Lokal bruk

'Lokal bruk' er namnet eg har sett på den andre dominante lokale diskursen som er nært knytt til den fyrste. Som nemnt innleiingsvis har Skjåk ein lang tradisjon for bruk av vatnet og eit praktisk forhold til natur. Lokale vandrehistorier om at skjåkværen

---

³⁹ Når eg skriv om lokale utbyggingsmotstandarar, inkluderer dette også dei som var for halv utbygging, slik som Vern Øvre Otta. Dei vart rekna som utbyggingsmotstandarar.

ikkje dreg til fjells utan å ha eit matnyttig føremål med turen, vitnar om dette.⁴⁰ Lokale brukspraksisar synest å vere ein del av den lokale identiteten, og eit fellestrekk mellom dei lokale motstandarane og forkjemparane var nettopp at dei var opptekne av natur og praksisar som, i likskap med ein kraftutbyggingsrelasjon, handla om bruk av natur til matnyttige føremål. Argumenta uttrykte gjerne ein relasjon til natur basert i ein kvardagsleg omgang og bruk av denne i jordbruk, fiske, seterdrift og dels fritid og skogbruk. Dette var praksisar som vart refererte til i debatten, som danna erfaringsgrunnlag for argumentasjonen i saka, og som difor styrte kva naturar ein fokuserte på. Desse naturane var gjerne seterområde, fiskevatn, og villreinen som vilt, avgrensa av kva natur som var innanfor utbyggingsområdet, som nemnt i forrige del.

Argumentasjonen lokalt handla såleis ikkje fyrst og fremst om å redde den urørte naturen med stor N, men om å sikre *bruken* av ulike naturar. Skiljet mellom natur og kultur var i så måte lite viktig, og den urørte, reine naturen var difor sjeldan lokal. I staden var beitemark, fiskevatn, villreinen som vilt, og seterområde natur som vart fokusert på lokalt. Den vanlegaste måten å referere til natur lokalt var ved hjelp av eigennamn. Slik kom gjerne konkrete stader, avgrensa i tid og rom, i fokus. Dette var gjerne nettopp seterområde, slik som Botn eller Billingen, to stader basert i stølsliv, eit liv i og av natur. Eit anna omgrep for slike stader er kulturlandskap, som er eit omgrep som opphever skilje mellom natur og kultur. Kulturlandskap vert definert som "eit breitt samansett spekter av landskapstypar påverka av menneske, frå det *natur*nære kulturlandskap til det *fullkultiverte* landskap" (Natur- og kulturlandskapet i arealplanleggingen 1987, mi utheving), og vert gjerne brukt om landbruks- og bygdelandskap som er verdifulle i ein kulturell og sosioøkonomisk samanheng (Strategi for kulturlandskapsarbeidet 1999:2). På desse stadene er det umogleg å seie kvar naturen byrjar, kulturen sluttar og omvendt. Konkrete kulturlandskapsstader var viktig natur i den lokale debatten. Men også allmenningen som heilskap høyrer til i ein brukssamanheng. For å kunne bruke natur, må ein nemleg ha rett til dette, anten ved å ha bruks- eller eigedomsrett. Skjåk Almenning har ansvar for forvaltinga av Skjåk-naturen. Almenningen er eigd av bønder i Skjåk som har eigedoms- og bruksrett til

---

⁴⁰ Eg fekk servert fleire slike historier hjå informantane mine i Skjåk.

området, og det tyder inntekter. Slik var bruk av natur, eigedom, økonomi og arbeid kopla. I eitt tilfelle vart det også sagt, at ikkje å byggje ut, var å sløse med Guds gåver.

Både for- og mottekstane artikulerte lokale brukspraksisar. Skilnadene i haldning mellom motstandarane og forkjemparane lokalt, synest difor vanskeleg å forklare med ein sterk skilnad i naturkultur, i alle fall på bakgrunn av argumenta som kom til uttrykk i den offentlege debatten. Men det var naturleg nok også skilnader i argumentasjonen til utbyggingsforkjemparane og motstandarane. Desse fall gjerne saman med eit skilje mellom allmenning og konkrete stader, og kva praksisar som vart refererte til. Dei som var mot utbygging var i større grad opptekne av konkrete stader, og ein personleg relasjon kom av og til til uttrykk i argumentasjonen, sjølv om dette var forholdsvis sjeldan. I desse tilfella var det eit "eg" som tala om ein stad ho (helst ho) var glad i, og det var gjerne eit stølsområde.⁴¹ I argumentasjonen for utbygging var det snarare omsynet til kommunen og allmenningen som heilskap som vart trekt fram.⁴² Større omsyn var nødvendig å ta, noko som går fram i følgjande sitat: "Noen kjenner seg sikkert følelsesmessig berørt, for andre kan det ligge økonomiske konsekvensar bak, men for kommunen som helhet, er det flere parametre som må ligge til grunn" (Guldbakke 1996). Dei mot utbygginga var i tillegg opptekne av den omgangen som skjåkværaane og turistar har med natur i fritida. Dette kom til syne i argumentasjonen til Vern Øvre Otta, som i dette dømet omtalar fritidspraksis i lag med jordbrukspraksis:

«Vern Øvre Otta» seier nei til ei slik utbygging fordi vi meiner at Billingsdalen vert for sterkt skadelidande. Dette er vår eigen «fritidsdal», det er ein viktig beite- og seterdal for gardbrukarane, og det er den viktigaste turistdalen vår – ein minner om at Skjåk kommune har utpeikt turisme som eit satsingsområde! (Løkken 1996)

Men sjølv om «Vern Øvre Otta» viste til fritid og turisme, knytte dei likevel ikkje dette ofte til ein urørt, fantastisk natur, slik vi skal sjå var tilfelle i ein av dei diskursane som vart marginaliserte i den lokale debatten.

---

⁴¹ Ein kjensleg relasjon til konkrete stader vart forholdsvis sjeldan uttrykt i den lokale debatten. Vorkinn og Riese (2001) har derimot funne at stadstilknytning var viktig for å forklare haldninga til utbygging i Øvre Otta-saka, viktigare enn mange sosioøkonomiske variablar som det har vore vanleg å bruke som forklaringsvariablar i studiar av miljørelatert åtferd. Dette styrkar mine funn om at visse typar relasjonar vart marginaliserte i den offentlege debatten. I intervjurunden vart dette stadfesta. Dette kjem eg tilbake til i kapittel seks.

⁴² At ei tilknytning til desse to nivåa – kommunenivå og konkrete geografiske stader – var korrelerte med ulike standpunkt i saka – er også identifisert av Vorkinn og Riese i deira studie av stadstilknytning som variabel for å forklare haldning i saka (Vorkinn og Riese 2001:261).

3.4 Marginaliserte diskursar: Mauren, orkester, kropp og norsk naturvern

Dei dominante lokale diskursane innebar eit fokus på utbyggingsområdet, lokale bruksområde og allmenningen. Men dette kjenneteikna ikkje all argumentasjonen i den samla offentlege debatten om saka. I dette delkapittelet vil eg presentere dei diskursane som vart marginaliserte lokalt. Desse var av to typar. Det var diskursar som både var sjeldne lokalt og andre stader, slik som dei tre fyrste diskursane eg vil omtale. Og det var dei som var sjeldne lokalt, men som derimot dominerte andre stader, slik tilfelle var for den norske naturverndiskursen som vil bli presentert etter dei tre. Avslutningsvis vil eg seie noko om ei gruppe som, allereie antyda, synest å ha vorte marginalisert i den lokale debatten, nemleg kvinnene.

Mauren

Kor synlege naturar er, har samanheng med kva diskurs dei vert artikulerte i og denne diskursen sin status. Marginale naturar er naturar få er opptekne av. Marginale naturar er utan status. Teikn på dette kan vere at dei ikkje vert utreidde i konsekvensutreiingar, eller diskutert i debattar. Eit spørsmål det er relevant å stille i ein slik samanheng, er kva naturar dette er, og kva som elles kjenneteiknar dei diskursane desse vert produserte i.

Ein skapning utan status var mauren. Mauren er ikkje utrydningstrua, og er såleis ikkje verdig for vern. Mauren fungerte difor ikkje som synleg representant for korkje det biologiske mangfaldet eller økosystemet. Til det var den rett og slett for liten og vanleg. Og mauren er heller ingen favoritt ved matbordet, slik at den heller ikkje inngjekk i praksisar med matauk som tradisjonelt føremål. Mauren var med andre ord – som vil bli klart – ingen aktør i dei vanlegaste naturdiskursane. "Det er ingen som diskuterer maur," påpeikte den eine informanten i intervjurunden (Aaboen 2004 [intervju]). Men i eitt av lesarinnlegga i den lokale debatten, var dei ei som diskuterte mauren:

Maurane kava for livet. Nokre klora seg til barnåler, andre kjempa for å berge egg. Eg vart ekji av redsle og hjelpeløyse. Rundt heile vatnet, i tusenvis av maurtuver, der innbuarane kjempa for heim og liv. Eg tenkte verkeleg på maurane. Du kaldkloke og sjølv gode menneske fær berre le. – Eller, vent litt med låtten. Tenk: Om det var du som fekk heimen din standane under vatn (Høydal 1997).

Sitatet er del av eit lesarinnlegg som handla om eit syn skribenten har hatt ved ei tidlegare neddemming. I synet såg ho ei neddemd øy som dukka opp att, som rørde seg, som skapa seg om til to fuglar, og vidare til ein tømmerstokk der to born sat på kvar sin ende. Ho skriv at ho har hatt vanskeleg for å forstå dette synet og at ho har skrive til vitskapsmenn utan å få svar. Men ho har etter kvart funne klårleik. Ho ser synet som eit teikn: "Øyi talar for seg [...]. Eg vonar menneski aktar på teikni i tidi, før det er for seint." Vidare skriv ho om fiskane (ikkje om fisket slik som i den dominante diskursen), om ender, eller om det ein kan kalle "kvardagsdyr" som held til i og ved vatn, og som vil ta skade av ei neddemming. Mauren er eit av desse "kvardagsdyra".

Skribenten eller "eget" i teksten tenkjer på natur, ho drøymmer. Ho har til og med hatt eit syn, opplevd noko i natur som ho ikkje har kunna forklara anna enn ved å sjå det som eit teikn. Tilgangen synest å vere mytologisk, før-vitskapleg, ja, naturreligiøs. Eit klarsyn har gjort det mogleg å gripe natur. Tilgang til natur er annleis enn vitskapen sin tilgang, men samtidig er også synssansen noko denne tilgangen har til felles med den empirisk vitskaplege tradisjonen (Asdal m.fl. 1998:146). Skilnaden er at synet i denne diskursen heller representerer eit rasjonalistisk syn som er i stand til å tolke natur og natur sine teikn på eit høgare nivå enn det vitskapen kan ved sin empiriske tilgang til ekstern natur. Det er gjennom denne høgare synsrelasjonen at mauren har vorte viktig og relevant i saka. Denne relasjonen prøver ikkje å avdekke ein stor orden som skjuler det små. Det er heller motsett. Kvar minste natur er meningsfull, og kan fortelje ei historie. Både menneske og maurar er viktige, synest bodskapen å vere i innlegget. Dette kjem til uttrykk ved at innlegget jamstiller mauren med menneske ved å tale om mautua som mauren sin heim. Innlegget om mauren antydar ein diskurs der relasjonen til natur er via omsut og personlege, ja til og med overnaturlige erfaringar i kvardagen. Naturane er kvardagsdyr, også dei bittesmå. Menneska er personar med erfaringar som knyter dei til desse dyra. I kvardagen er dei like viktige. Både dyr og menneske har rett på eigne liv.

Eit samspelt orkester – det økologiske krinslaupet

Fleire av dei marginale diskursane var poetiske i uttrykksforma. Det var tilfelle for maurdiskursen, og det er tilfelle for følgjande diskurs som har bruk av orkestermetaforar som eit viktig kjenneteikn. Orkestermetaforar er omgrep henta frå musikken si verd, som til dømes harmoni, brus, sus, og klang. Desse orda, brukte om natur, uttrykkjer ideen om det perfekt stemte og samspelte orkesteret. Orkesteret utgjer den usynlege rota som skaper ein slags miljøpolitisk poetisk symbolikk, ifølgje Johan Hedrén som har analysert miljødiskursen i Sverige (1994:159-160).⁴³ Orkestermetaforane gjev alle uttrykk for eit strev etter å organisere samfunnet i samsvar med naturens prinsipp (Hedrén 1994:158). Dei indikerer, ifølgje Hedrén, eit slektskap med gresk antikk naturrett, det vil seie førestillinga om naturen som normativt førebilete. Hedrén nemner ideen om det økologiske krinslaupet som uttrykk for ein slik tankegang (ibid.), og i den grad denne økologiske naturen vart artikulert eksplisitt i debatten, var det nettopp i ein tekst med mange orkestermetaforar. Denne teksten var dessutan samfunnsrefsande, noko som samsvarar godt med ideen om naturen som normativt førebilete: "Vagt gjennom maskinlarmen når røysta meg frå ein annan skjåkver som sankar myrull i mjuke haustkveldar og høyrde fossen sulle mot natt" (Garmo 1999), skreiv ein av dei få skribentane som eksplisitt artikulerte eit økologisk krinslaup. Han skreiv vidare at "sjølv ikkje Skjåk-ordføraren er heva over naturlovene"(ibid.). Menneske må underordne seg naturen sine lovar, er meldinga i denne diskursen som ynskjer eit harmonisk forhold mellom menneske og natur. Naturen vert sett som eit skjørt økologisk krinslaup, og menneske må underordne seg og lytte til naturen for ikkje å øydeleggje den. I denne samanhengen vil eg nemne ein annan natur som også var til stades i debatten. Også naturen som økosystem kan synast å uttrykkje noko av denne same underordninga av mennesket og det same heilskapssynet på natur. Dette omgrepet vart likevel ikkje nytta saman med orkestermetaforar, og synest difor ikkje å høyre heime i denne økologiske krinslaupdiskursen. Og kanskje er ikkje dette så rart? Sjølve termen "økosystem" kom i bruk gjennom moderne bruk av datamaskiner og modellering, og termen fangar mekanisk ingeniørkunst overført på naturen (Asdal 2003:63). Ideen om natur som

---

⁴³ Ifølgje Lakoff og Johnson er ikkje metaforar berre poetiske eller retoriske utsmykkingar (ornatus), men del av all språkbruk som påverkar korleis vi tenkjer, oppfattar og handlar. Ja, røyndomen sjølv er definert av metaforar, og denne varierer frå kultur til kultur (Lakoff og Johnson 1980). Dette synet på metaforar er i samsvar med denne avhandlinga sitt syn på språk og diskursar, og det motiverer, og gjer studium av metaforar interessant også i samfunnsfaga.

økosystem er også ein metafor, men det er ein maskinmetafor. Dette er ein metafor der naturen vert framstilt som ein komplisert maskin som fordrar ein viss omsorg (Hedré 1994:157).

Kropp og kjensler: Ein annan rasjonalitet

Vill og vakker natur lett tilgjengeleg for dei reisande langs riksveg 15 var eit vanleg argument brukt mot utbygging. Men også området tilgjenge for folk med "annleis kroppar" og behov var trekt fram i debatten.

Eldre menneske, barn og funksjonshemma av ulike slag med stokk, krykker eller rullestol, eller òg menneske med psykiske vanskar, sosiale konflikter og vanskar, har ved Ottaelva med sideelvene Tora, Vulva, Føysa og fleire smååer, moglegheit til utfordring, spaning og opplevingar ved og i vatn (Jacobsen 1997).

skreiv eit av medlemma av Vern Øvre Otta som i den fyrste setningen i lesarinnlegget presenterte seg som funksjonshemma. Relasjonen til natur som vart artikulert i diskursen dette innlegget uttrykkjer, var ikkje via synssansen slik som for dei reisande. Snarare gjekk relasjonen til natur via kroppar og andre sansar som vart tekne i bruk: "Lukt av fuktig jord og plantar attmed elva som gjev sansane varierte inntrykk og stimulans er for meg livet", skreiv den funksjonshemma vidare (ibid.). Men dette var også ein relasjon som kom til uttrykk i eit innlegg der skribenten ikkje situerte seg som funksjonshemma i teksten, men peika på naturar sin generelle positive helseverknad: "Tenk natur; medisin for kropp, sjel og sinn. Trivsel og god helse" (Harsheim 1999), skreiv denne skribenten i eit innlegg som var skriva på verseform. Også denne diskursen opna opp for poesien. Felles for dei to innlegga var at dei begge artikulerte ein aktiv natur som ein medskapar av kropp og sjel, og at denne samanknyttinga skjedde gjennom bruk av natur i sport og annan kroppsleg aktivitet. Ved at kroppen vart introdusert, var dette dessutan ein diskurs som også opna opp for kjenslene. Hjartet er gjerne symbolet for kjensler, og ein kroppsdel som vert kategorisert som kropp, i motsetjing til fornufta, symbolisert ved hjernen, som representerer det mentale. "Ja, eg veit godt kva eg vil velje, det vel hjarta mitt, som er mi fornuft i denne saka" (Harsheim 1999), påpeikte den eine skribenten og synest med dette å direkte kritisere fornuftsrasjonalitet som målestokk i saka. Ei vidare tolking er at ho med dette også avviste skiljet mellom kroppen og det mentale, eller

natur og kultur. Også bruken av medisinske metaforar (sjå Hedrén 1994:157) for natur indikerte ei slik oppløysing. Elva vart i det fyrste innlegget omtala som "pulsåra i Ottadalen", og kraftutbygginga som å kutte av denne – det vil seie å drepe. Slik fekk natur liv, og vart såleis lik menneska. I denne samanhengen er det interessant å peike på at slagordet "la elva leve" også er ein medisinsk metafor. Slagordet, kjent frå Alta-kampen, var sjeldan brukt i Øvre Otta-saka på slutten av nittitalet.

Norsk, vill og vakker natur

Som allereie nemnt synest skjåkværen sin identitet i stor grad knytt til naturpraksisar. Som vi også har sett, definerte skjåkværen seg i motsetjing til storsamfunnet eller "folk frå anstan." Dette gjer det interessant å spørje om denne motsetjinga til storsamfunnet kan sjåast som ein naturkonflikt. I tillegg til å analysere den lokale debatten, har eg difor analysert innlegg frå folk og organisasjonar som ikkje hadde basis i Skjåk eller Ottadalen. Mellom desse var innlegg frå Norges Naturvernforbund som deltok svært aktivt i saka, men også einskildpersonar og organisasjonar som Den Norske Turistforening.

Eit samanfall mellom natur og kultur er, ifølgje Nina Witoszek (1998), del av den norske naturmytologien, i motsetjing til den europeiske romantikkens naturmytologi. Ifølgje min analyse var dette samanfallet fyrst og fremst kjenneteiknet ved den lokale argumentasjonen mot utbygging der fokuset var på *bruk* av natur. I argumentasjonen til naturvernarar frå andre plassar i Noreg, var stoda annleis. Materialet viste at skiljet mellom storsamfunn og lokalsamfunn var mogleg å karakterisere som ein naturkonflikt ved at relasjonen som framgjekk i argumentasjonen var ulik, og dermed også naturane og menneska. Ein bevaringstankegang har gjerne stått i motsetjing til ideen om forvalting av naturen ved bruk av denne (sjå t.d. Eckersley 1992:39). Det er denne konflikten eg er i ferd med å nøste opp i, og som i Øvre Otta-saka syntest å følge skiljet mellom lokal- og storsamfunn, land og by, Skjåk og Oslo, alt etter som.

"Ville villreinar" var som nemnt vanlege i den nasjonale argumentasjonen. Desse vart gjerne artikulert i samband med det ein kan kalle den offentlege praksisen

nasjonalparkplanlegging, i Øvre Otta uttrykt i argumentasjonen om Reinheimen. Andre praksisar som kom til uttrykk i den nasjonale argumentasjonen, var tur og reiser til ein vill og vakker natur som også gjerne var verneverdig. Forsking og registrering av planter og dyr var også ein vanleg kunnskapstilgang som kom til uttrykk i den nasjonale argumentasjonen. Forsking er ein type praksis som nettopp vil kunne stemple natur som anten verdig eller uverdig for vern, og er difor i stor grad ein føresetnad for nasjonalparkplanlegging og annan vernepraksis. I så måte er det forståeleg at praksisane turisme, forskning og vern var tett kopla i argumentasjonen. Dette er alle praksisar som tradisjonelt ikkje har vore vanlege på bygda, men derimot understøtta og vore del av verksemda til offentlege tenestemenn og forskarar som gjerne har halde til i byar. Professor Yngve Nielsen, mangeårig formann i Den Norske Turistforening på byrjinga av 1900-talet, bidrog til dømes til det fyrste gjennombrøtet for ei prinsipiell naturverntenking i Noreg, og er berre ein av fleire forskarar som Bredo Berntsen (1994:38-52) omtalar som pionerar i det norske naturvernarbeidet. Nikkersadel er framleis eit omgrep i bruk, men det er ikkje berre på nikkersen eller lusekofta⁴⁴ ein kan sjå kvar folk kjem frå, argumentasjonsmåten viste også dette. Nasjonale sivile aktørar uttrykte i mykje større grad ein forskings-, verne- og turistrelasjon enn folk regionalt og i Skjåk. Kombinasjonen av desse praksisane og dei naturane dei skapte, utgjorde argumentasjonen til dei fleste nasjonale motstandarane og kjenneteikna det eg vil omtale som den norske naturverndiskursen i saka. Føremålet med naturfredingsarbeidet i Noreg har historisk vore vitskapleg, historisk nasjonalt og estetisk grunngjeve (Bortne m.fl. 2002:36). Dette kom fram i argumentasjonen.

Kva naturar var så ein del av denne norske naturverndiskursen? Eg skriv *norsk* naturverndiskurs. Omgrepet norsk natur vart gjerne brukt, og andre vakre og ville stader i Noreg vart gjerne omtala i same åndedrag som Øvre Otta. Fokuset var ikkje på konkrete stader i Skjåk, men på området i Skjåk som ein type verdifull norsk natur. Argumentet om å ta vare på den siste resten av vassdragsnaturen, høyrer heime i dette biletet. Andre naturar som vart skapte ut av dei nasjonale praksisane, var ein detaljrik,

---

⁴⁴ Formann i Framstegspartiet, Carl I. Hagen, vitja Skjåk i mai 1999 i samband med saka. Han hadde då på seg lusekofte, nemnde Kari Elin Sperstad, ei av informantane: "Eg ser han aldri i disse diskusjonsprogramma med lusekofta, og då trengde han i grunnen ikkje ha det her heller" (Sperstad 2004 [intervju]).

biologisk natur observert ved hjelp av forskningsteknologi, ein vakker natur knytt til praksisen turisme, og ein unik, verneverdig natur i samband med offentlig vernepraksis. Men særleg dei to sistnemnde praksisane og naturane er det vanskeleg å skilje. Biologiske naturar som var sentrale i den nasjonale debatten, var ulvelav og ei ringøy i Heggjebottvatnet med sumpvegetasjon og eit rikt fugleliv. Dette var naturar særleg Norges Naturvernforbund peikte på som skadelidande ved ei utbygging. Både ulvelaven og denne øya var forholdsvis lite framme i diskusjonen lokalt. Dette var natur som ikkje passa inn i den dominante lokale diskursen. Den lokale diskursen opna ikkje opp for natur med stor N, eller for natur som referanseområde, som var uttrykket nytta i ein forskningssamanheng (sjå t.d sitatet til Per Jordhøy 3.2). Urørt, vill natur var omgrepa nytta i ein vernesamanheng. I samband med turar var som nemnt naturen storslått og vakker. Dette er eigenskapar som kanskje helst er synlege på avstand;⁴⁵ går ein dagstøtt nær, ser ein like gjerne jord, mold og spor etter menneske.⁴⁶ Også urørtheit kan sjåast som ein eigenskap ved natur som fyrst og fremst er synleg på avstand. I det store biletet av urørt natur var det ikkje rom for dei lokale menneska. Menneska i denne diskursen var ikkje lokale, men turistar, forskarar eller etiske vernarar med omsut for framtidige generasjonar. Særleg dei to fyrste posisjonane kan kaste lys over kvifor diskursen dominerte nasjonalt og ikkje lokalt. Diskursen opna opp for ulike subjekt ved å stille til rådvelde ulike subjektposisjonar. Sett på spissen kan ein seie at den lokale, kvardagslege bruken med tilhøyrande naturar vart marginalisert, og att stod ein stor, rein, norsk natur, fri for menneske, men med moglegheit for korte besøk.⁴⁷ Men marginaliseringa var tosidig. Diskursen vart marginalisert lokalt, slik som dei tre

⁴⁵ I denne samanhengen er det interessant å peike på at det var på 1700-talet, då fråflyttinga frå landsbygda tok til og byane byrja å vekse, at ein oppdaga naturen på ein ny måte, som estetikk. Kanskje som ei følge av dette?, spekulerer kunsthistorikar Gunnar Danbolt (1991:121). Han hevdar vidare at den estetiske haldninga som vart bygd opp på 1800-1900-talet, var ein føresetnad for dei fyrste aksjonane mot kraftutbygging (ibid:124), og han gjennomfører vidare ein analyse av biletkunstnarane si rolle, og spør om kunsten kan spele ei slik rolle igjen? Danbolt sitt analysemateriale har vore biletkunst, mitt analysemateriale har vore språklege og materielle praksisar. Ser vi på språkleg praksis i Øvre Otta-saka, fungerte framleis estetikken som ein sentral motivasjon i kampen mot vasskraftutbygging. Den estetiske haldninga kom klart til uttrykk i den nasjonale argumentasjonen. Dette var ikkje tilfelle i debatten lokalt, noko som gjer at spekulasjonane til Danbolt om forholda på 1700-talet kan seiast ikkje berre å vere av historisk interesse. Kan hende viser dei til ei reell naturkonflikt mellom by og land også på slutten av 1900-talet.

⁴⁶ Uttrykket landskap vart gjerne brukt i den nasjonale argumentasjonen, og det uttrykkjer noko av det same. Dette er ei uttrykk som har vorte lausrive frå konkrete stader, fordi teiknet skulle uttrykkje noko meir universelt (Barthes 1998: 66).

⁴⁷ Sjølv ideen om ei villmark har av filosofen J. Baird Callicot vorte kritisert for at den aukar og opprettheld eit skilje mellom menneske og natur, og for å vere etnosentrisk og nokre gonger rasistisk ved å dyrke det reine, og dermed ignorere lokal økologisk praksis (Eckersley 1992:40). I norsk samanheng har sosialantropolog Thomas Hylland Eriksen kritisert den norske miljøørsla for å ha ei uavklart haldning til sine reinskapsideal, men trekkjer fram Natur og Ungdom som døme på ein organisasjon "der miljøurbanisme delvis lever side om side med bygderomantikken" (Klassekampen 2004). Om ikkje intensjonen til brukarane av diskursar er å utelukke grupper, syntest i alle fall naturverndiskursen å lukke ute visse subjekt, og opne for andre. Men dette er også eit allment poeng som gjeld alle diskursar.

førre diskursane omtala i dette kapittelet; men diskursen marginaliserte også dei lokale. Dette kjem eg tilbake til i kapittel seks.

Er du skjåkvær, er du mann

Til no har eg tala om diskursar som vart marginaliserte. Til slutt vil eg framstille ei gruppe som synest å ha vorte marginalisert i den lokale debatten, nemleg kvinnene. Svært få kvinner deltok i den offentlege debatten.⁴⁸ Dei som deltok, artikulerte ikkje ein einskapeleg diskurs, men kvinnene mot utbygging synest i større grad enn mennene å uttrykkje ein kjensleg relasjon til stader, vektleggje helse, og dei tok i større grad i bruk ein estetisk og etisk norsk naturverndiskurs. Dette var aspekt som ikkje hørde heime i dei dominante lokale diskursane som var baserte i m.a. jakt, jordbruk og tidlegare utnyttingsprosjekt av vatn, praksisar som i hovudsak mennene har stått for. Dette er også praksisar som har vore ei viktig inntektskjelde, og dei økonomiske argumenta om å utnytte ressursane var viktige i dei dominante lokale diskursane. I denne samanhengen er det interessant å peike på samanhengen mellom kjønn og haldningar til natur- og miljøspørsmål. I den grad kjønn er forventet å bety noko, meiner ein at kvinner er meir miljøorienterte enn menn (Aardal 1993:288). I Øvre Otta-debatten viste fleire meningsmålingar at kvinnene var langt meir skeptiske til utbygginga enn mennene (Fjuken 1997;GD 1996c;Vorkinn og Riese (upublisert)). Det finst ulike forklaringsmodellar som kan kaste lys over denne forskjellen i haldningar.⁴⁹ På bakgrunn av det rammeverket som er lagt til grunn her, er det naturleg å vise til kvinner og menn sine ulike praksisar. At den dominante diskursen var basert i "mannspraksisar", kan medverke til å forklare kvifor det var så få kvinnelege aktørar som deltok, og dermed vart også truleg alternative perspektiv marginaliserte. Fleire av utsegnene til mine kvinnelege informantar vitna om dette (jf. 3.3, 6.2). Den eine påpeikte at mange kvinner kvidde seg for å setje seg inn i dei tekniske aspekta ved saka, som var eit krav i den lokale dominante diskursen "å setje seg inn i saka", noko den hadde til felles med NVE og Opplandskraft si tilnærming. Meir om kva som kjenneteikna denne tilnærminga kjem eg til no.

⁴⁸ Blant dei som uttala seg for utbygging, fann eg berre eitt lesarinnlegg skrive av kvinner. Det var eit samleinnlegg frå kvinnene i kommunestyret som var for utbygging.

⁴⁹ Radikale, spirituelle, økofeministiske retningar uttrykkjer t.d. ideen om ein naturleg identifikasjon mellom kvinner og natur (sjå Mellor (1997:45)). Andre har sett undertrykkinga av kvinner og natur som to sider av same sak (ibid:49).

4. Norges vassdrags- og energiverk

Dette kapitlet er ein analyse av konsesjonssøknadsprosessen i saka, med ei særskild vekt på Norges vassdrags- og energiverk (NVE) si rolle i denne. Det var denne prosessen "naturen som allmennstad" (jf.2.2) vart sendt gjennom, og som skapte naturar. NVE hadde det koordinerande ansvaret i denne prosessen, og fungerte såleis nærmast som eit obligatorisk passasjepunkt for konsekvensutreiingane og høyringsfråsegnene i saka, og dermed også for naturane, menneska og relasjonane implisitt i desse. Denne koordineringa var naudsynt for at NVE skulle kunne fatte eit vedtak i saka, og dette kapitlet er ein analyse av den oversetjingsprosessen⁵⁰ som bidrog til å skape orden i saka, slik at eit vedtak kunne bli fatta.⁵¹ Følgjande spørsmål vil bli kasta lys over: Korleis skapte NVE orden i eit kaos av innspel og kunnskap som dei måtte ta omsyn til i sakshandsamingsprosessen? Dette omhandlar NVE sin samordnande funksjon som innebar at ikkje-foreinelege verdiar og interesser⁵² vart vege mot kvarandre og prioritert mellom (Svardal 1997:54). Som vi skal sjå, skjedde dette ved bruk av ulike disiplineringsstrategiar. På kva grunnlag fatta NVE ei avgjerd i saka? Generelt skal konsesjon bli gjeve dersom fordelane ved tiltaket er klart større enn ulempene for allmenne interesser, sett i ei såkalla heilskapsvurdering.⁵³ Dette handlar om NVE som vedtaksorgan. Kva natur vart skapt i NVE? Kva tyder det at NVE "trekker [...] fram de vesentligste momentene i saka, fordeler og ulemper, og foretar en drøftelse og avveining om konsesjon skal gis eller ikke" (Konsesjonsbehandling 1998: Del II, s.4⁵⁴)? Kva var vesentlege moment? Desse spørsmåla handlar om kva diskurs som vann fram i NVE si innstilling, og om kva diskursar som vart marginaliserte ut.

I samsvar med rammeverket som er lagt for avhandlinga, vil eg analysere både dei materielle og språklege praksisane som låg til grunn for NVE si handsaming av Øvre

---

⁵⁰ Omgrepa obligatorisk passasjepunkt og oversetjingsprosess kjem eg tilbake til.

⁵¹ Samanhengen mellom vedtak, diskurs og marginalisering vil bli framstilt i kapittel sju.

⁵² eller vidare: diskursar.

⁵³ Bygginga av kraftverka Glitra og Øyberget vart handsama etter vassdragslova § 104-106, medan overføringane av sideelvene vart handsama etter vassdragsreguleringslova § 8. Kravet om at fordelane skal vere større enn ulempene for allmenne interesser, gjeld same kva lov saka vert handsama etter.

⁵⁴ Konsesjonsbehandling 1998 er forkorting for "Konsesjonsbehandling av vannkraftsaker. Veileder i utforming av meldinger, konsekvensutredninger og konsesjonssøknader. Veileder 1/1998." Rettleiaren byggjer på Rundskriv 36, og T-1015, som saka vart handsama etter. Difor har eg også sitert denne rettleiaren.

Otta-saka. Dette var dels praksisar nedfelte i lovverk. Samtidig gjev lovtekstar ofte lite rettleiing ved administrative avgjerder (Jacobsen 1997:149), slik at dei formelle reglane må bli tolka og få meining i dei spesifikke sakshandsamingssakene. Det er difor ein kombinasjon av både formell og spesifikk praksis som vert analysert i dette kapittelet, som er disponert etter dei ulike fasane i konsesjonssøknadsprosessen: meldings-, konsekvensutreiings-, søknads-, og innstillingsfasen. Særleg viktig vert analysen av konsekvensutreiingsprosessen som ein mogleg opning mot ekspertdiskursar, analysen av NVE si innstilling, og analysen av høyringsprosessen som var den formelle kanalen offentlegheita kunne nytte for å kanalisere sine syn. Konsekvensutreiingane, høyringsfråsegnene og NVE sine eigne vurderingar utgjorde vedtaksgrunnlaget for NVE i saka, og analysen av desse vil difor kaste lys over spørsmåla ovanfor. Men fyrst kort om NVE sitt ansvar.

4.1 NVEs ansvar

NVE er statens styresmaktsorgan for forvaltning av landets vatn- og energiressursar, og organisert som eit direktorat under olje- og energidepartementet (OED). NVE er konsesjonsmyndigheit i vasskraftsaker saman med storting, regjering og OED, og var ansvarleg organ i planleggings- og utreiingsfasen. NVE hadde også som nemnt ein samordnande funksjon og skulle kome med innstilling i saka. Innstillinga inneheldt, forutan ei tilråding om konsesjon eller ikkje, vilkåra for konsesjonen og eit manøvreringsreglement med mellom anna bestemmingar for minstevassføringar i elvene og høgaste regulerte vasstand tillete i magasina. Det overordna målet for energi- og vassdragsforvaltinga, slik det heiter i NVE sitt hefte om eiga verksemd i 1996 (Vår virksomhet 1997:1), er at vassressursane skal forvaltast heilskapleg og samfunnsforsvarleg, og at samfunnets behov for energi skal dekkast effektivt på ein miljø- og brukarvennleg måte. Både miljø, effektivitet og å sikre energiforsyninga er altså rettesnorer for vassdragsforvaltinga.

4.2 Frå allmennstad til potensiell energi: Klargjerings- og meldingsfasen

Fyrste fase i konsekvensutreiingsprosessen var meldingsfasen. Føremålet med å melde prosjektet er generelt å gje ei tidleg orientering om planane, og å få synspunkt på kva

alternativ og kva fagtema som er ynskt utreidd vidare (Konsesjonsbehandling 1998: Del II, s.2).⁵⁵ Det heiter også at det skal mykje til for å få gjennomslag for vidare utreiingar av alternativ og verknader seinare i prosessen, noko som gjer meldingsfasen til ein særleg viktig fase. Det er i denne fasen dei potensielt råka naturane vert fastlagt, avgrensa av det som i kraftutbyggingssøknaden vart kalla utbyggingsområde, tiltaksområde, eller influensområde. Men eg vil leggje til enda ein fase før meldingsfasen. Denne har eg kalla klargjeringsfasen som i Øvre Otta-saka var dels overlappende med meldingsfasen i tid. Øvre Otta-prosjektet vart meldt 25. mars 1992. Det skjedde nemleg mykje med "naturen som allmennstad" før den vart ein del av konsesjonssøknadsprosessen. Nærmare bestemt vart tre generelle krav stilte til staden for at den i det heile teke skulle vere mogleg å handsame som eit kraftutbyggingsprosjekt (Konsesjonsbehandling 1998: Del I). For det fyrste måtte konsesjonssøkarane Opplandskraft, Tafjord Kraft og Glommens og Laagens Brukseierforening rettmessig ha erverva fallrettane til det aktuelle området, noko dei gjorde i 1967. For det andre måtte prosjektet vere på eit visst tal kilowatt-timar, og dermed ha vesentlege verknader for miljø, naturressursar og samfunn. Det omsøkte prosjektet var som nemnt på 1049 GWh/år, godt over kravet om konsesjonsutreiing på 40 GWh i året, slik at også dette kravet var oppfylt. Og for det tredje måtte prosjektet vere plassert i kategori I i Samla Plan. Samla plan for vassdrag er ei grovkategorisering av vassdrag i ein heilskapleg nasjonal samanheng i motsetjing til konsesjonssøknadsprosessen som skal vere ein detaljert og grundig fagleg vurdering av kvart enkelt prosjekt (St.meld nr. 60 (1991-1992):34). Stortinget gav klarsignal for Øvre Otta-prosjektet i 1993 då dei handsama Samla Plan (St.meld nr.60 (1991-1992)) og Verneplan IV (St.prp.nr.118 (1991-1992)). Dei plasserte då Øvre Otta-prosjektet i kategori I, som er kategorien for dei prosjekta som kan konsesjonshandsamast straks, i motsetjing til prosjekta i kategori II som det enno ikkje er mogleg å konsesjonshandsame. Verneplan IV inneheld dei elvene som er verna, og dei verna elvene kan såleis seiast å utgjere ein tredje kategori over elver i Noreg.⁵⁶ Øvre Otta-

---

⁵⁵ Denne rettleiaren for konsesjonsbehandling av vasskraftsaker frå 1998 byggjer på Rundskriv 36 og T-1015, som saka vart handsama etter. Rettleiaren skil seg ikkje vesentleg frå desse to, og gjev ei enklare og betre framstilling av konsesjonsprosessen. Difor siterer eg heller nokre gonger denne rettleiaren.

⁵⁶ Øvre Otta-prosjektet var ei vidareføring av eit av fleire moglege utbyggingsalternativ som tidlegare hadde vorte handsama i samband med den fyrste Samla Plan-handsaminga i 1986 (St.meld nr. 63 (1984-1985)). Plasseringa i 1993 bygde på

prosjektet oppfylte dermed dei krava som vart stilte. Slik kan ein seie at naturen (som allmennstad) som vart ført inn i konsesjonssakshandsamingsprosessen etter Samla Plan-handteringa i 1993, var ein natur som var klarlagt for konsesjonshandsaming. Staden var konstituert som ein rett for kraftselskapa, og den hadde ikkje vorte vurdert som verneverdig. Staden var med andre ord heller vorte vurdert som potensiell energi, og saka var såleis vorte eit fullverdig kraftutbyggingsprosjekt. Det meldte prosjektet var allereie eit resultat av eit kompromiss mellom det verneverdige og ikkje-verneverdige i ei samanlikning med andre norske elver. Eit slikt kompromiss var tydeleg for sideelvene til Otta – Tora og Føysa. Øvre delar av Tora og Føysa skulle vere ein del av den framtidige Reinheimen nasjonalpark som var under planlegging. Den nedste delen av Tora og Føysa skulle derimot konsesjonshandsamast, slik at konsesjonsprosessen skulle ivareta verneverdiane (St.meld nr. 50 (1997-1998):130).

Forutan å ha vorte eit kraftutbyggingsprosjekt, eller potensiell energi, kan ein seie at staden eller naturen vart eit juridisk objekt i det den oppfylte krava til konsesjonshandsaming. Lukkinga av naturen som potensiell energi gjorde nemleg staden handterleg i forhold til: plan- og bygningsloven som omhandlar krav og føresegnar om konsekvensutreiingar for tiltak som kan ha vesentlege konsekvensar for miljø, naturressursar og samfunn; vassdragsreguleringsloven som omhandlar regulering av vassføring for å fremje industrielle føremål; vassdragsloven som inneheld føresegnar om den einskilde sine rettar og plikter og dei allmenne interessene ved inngrep i vassdrag; og elles kulturminnelova, ekspropriasjonslova, ureiningslova og energilova (Øvre Otta 1996:5). Desse lovene stilte mellom anna krav til kva kraftutbyggingssøknaden skulle innehalde, og dette var nærmare spesifisert i "Nytt rundskriv 36" og "T-1015"⁵⁷ som saka vart handsama etter. Som juridisk objekt og potensiell energi var naturen gjort del av ein prosess der NVE, OED, og i siste instans

---

konsekvensutreiingar frå denne fyrste handsaminga, i tillegg til høyringsuttalene der, som nemnt i kapittel tre, Skjåk kommune uttala seg negativt. Kategoriseringa av elvene skjedde på bakgrunn av ei vurdering av konfliktgrad, verneverdi, kraftverksøkonomi, og kraftbalansen (St.meld nr. 60 (1991-1992:4)) Forbruket var forventa å auke (ibid:5). Konfliktgraden og verknadene vart vurderte i forhold til fagfelte naturvern, friluftsliv, vilt, fiske, vassforsyning, jord- og skogbruk, reindrift, flom, transport, is, vassstemperatur og regionaløkonomi (St.meld nr. 60 (1991-1992:34)). Kraftlineproblematikken vart ikkje utreia inn i Samla Plan, forutan ei vurdering av kvar det var ledig kapasitet på leidningsnett (ibid:37).

⁵⁷ "Nytt Rundskriv 36" inneheld retningslinjer for konsesjonssøknader vedrørande vassdragsreguleringar, og er ei spesifisering av vassdragsreguleringsloven av 14. des. 1917. T-1015 er miljøverndepartementet sin vegleiar om plan- og bygningsloven sine føresegnar om konsekvensutreiingar.

Stortinget var ansvarlege organ som forvaltarar av desse lovene. Staden var klarlagt. Den var gjort handterleg. Prosjektet var meldt, fleire hadde fått sagt sitt, men det var enno ingen stor offentleg debatt om saka. Natur råka av kraftleidningane var derimot ikkje klarlagt, og det var denne naturen som skulle vise seg mest uregjerleg, skapa kampar og medføre dei sterkaste disiplineringstiltaka.

4.3 Konsekvensutreiinga: Opning mot ekspertdiskursar

Forutan høringsfråsegner og NVE sine egne vurderingar, er det viktigaste vedtaksgrunnlaget i vassdragskonsesjonssaker kunnskapen som vert skapt i konsekvensutreiingane. Ifølgje Plan- og bygningsloven § 33-1 er føremålet med konsekvensutreiingar å klargjere verknader av tiltak som kan ha vesentlege konsekvensar for miljø, naturressursar eller samfunn, noko som i Øvre Otta-saka var Opplandskraft sitt ansvar som hovudutbyggjar. NVE si oppgåve var å godkjenne konsekvensutreiingsprogrammet som spesifiserte kva som skulle utreiast, og godkjenne om utreiingsplikta var oppfylt, dette også i samsvar med plan- og bygningsloven. Hovudprinsippet for fagutreiingane var at dei skulle gje ei skildring av dei råka interessene utifrå dagens forhold, og gje ei vurdering av kva konsekvensar dei planlagde inngrepa ville få for desse interessene. Det var også sett som føresetnad at konsekvensutreiinga var avgjerdsrelevant. Slik var det berre vesentlege forhold og endringar som skulle bli skildra, heitte det i Nytt Rundskriv 36 (1988:2).

NVE tok imot søknaden om kraftutbygging frå kraftselskapa 3. januar 1996 saman med konsekvensutreiinga som dei tidlegare hadde godkjent. Konsekvensutreiinga bestod, i samsvar med krava til konsekvensutreiingar, av følgjande delar (sjå Konsesjonsbehandling 1998: Del V, s. 1-9): Den inneheldt ein teknisk-økonomisk plan for utbygginga der mellom anna alle inngrep som bekkeinntak, dammar, steintippar og kraftleidningar var framstilt; den inneheldt undersøkingar av hydrologien i det planlagde utbyggingsområdet, og ei skildring av alternative løysingar. Eitt av desse var eit alternativ utan den såkalla Nordoverføringa,⁵⁸ noko som var nokolunde i samsvar med Skjåk kommune sitt ynske i deira høyringuttale i meldingsfasen. Alternativet som

---

⁵⁸ Det vil seie utan sideelvene Tora, Føysa, Måsågrovi og Vulu.

vart foreslege av Vern Øvre Otta og som seinare vart vedteke i Stortinget vart ikkje utreidd. Til det vart forslaget lansert for seint. Søknaden inneheldt dessutan ei reiegjering for arealbruken, forholdet til kommunale og fylkeskommunale planer, og avbøtande tiltak. Alle desse delane forhold seg til det ein kan kalle ein teknisk og juridisk natur, eller til kraftutbyggingsprosjektet. Eg vil vere mest interessert i dei delane av konsekvensutreiinga som forhold seg til annan natur, fordi desse vil kunne kaste lys over kåra til alternative naturar/diskursar i prosessen. Dei neste to delane av konsekvensutreiingsprosessen er difor dei mest interessante. Den eine er konsekvensutreiinga si skildring av miljø, naturressursar og samfunn i tiltaksområdet. Dette var skildringa av det såkalla 0-alternativet, som var alternativet for den forventa utviklinga i området dersom det ikkje skulle bli utbygging. Dette alternativet vart i søknaden omtala slik:

I et større perspektiv betyr 0-alternativet at en tilsvarende kraftmengde må skaffes på alternativ måte, enten ved annen, og sannsynligvis dyrere vannkraftutbygging med mer negative konsekvenser for natur og miljø, eller ved import av vannkraft fra naboland. 0-alternativet medfører ingen endring av natur- og miljøforholdene som er i vassdraget i dag med en relativt betydelig regulert vassføring, heller ingen endring i kommunenes økonomi (St.meld nr. 50 (1997-1998):14).

Skildringa av 0-alternativet er interessant fordi det viser korleis Opplandskraft stelte seg til området i ei framtid utan utbygging. 0-alternativet, eller "0-naturen", var alternativet som utbygginga skulle setjast opp imot. 0-alternativet skulle med andre ord kunne ha opna opp for ei skildring av det vi kan kalle ein "ikkje-teknisk natur". Som vi ser vart 0-alternativet i søknaden skildra som ein situasjon med større negative konsekvensar for natur enn ei utbygging ville medføre. Ifølgje søknaden var med andre ord ei utbygging det mest naturvennlege alternativet, utifrå føresetnaden at vi treng meir straum. Denne skildringa viser tydeleg korleis utbyggingssøknaden ikkje var "nøytral", utan at dette er eit ideal som er mogleg å oppnå. Eg vil kome tilbake til dette alternativet. Den andre delen som opna opp for ein alternativ natur til den tekniske og juridiske, var skildringa av utbygginga sine verknader for miljø, naturressursar og samfunn, som vart utreidd av ulike forskingsinstitutt. Denne delen av konsekvensutreiinga var den største og mest avgjerdande delen, og eg vil framleggje denne i det følgjande.

Opning mot ekspertnaturar

Ein måte å tolke konsekvensutreiinga på er at ho innebar ein nærmare spesifisering av kva naturar som var relevante innanfor det såkalla influensområdet. Desse naturane var dels spesifisert i konsekvensutreiingsprogrammet, og dei kan difor sjåast som standardiserte naturar. Dei kan også seiast å ha vore naturar med status, fordi dei var naturar som vart sett som viktige å konsekvensutreie. Eller kanskje var det motsett? Dei hadde status fordi dei var moglege å konsekvensutreie. Også konsekvensane for "brukergrupper" (St. meld nr. 50 (1997-1998):23) vart utreidd, og dei same betraktningane kan seiast å gjelde for dei.

Fyrst og fremst var konsekvensutreiingane ei opning mot ulike ekspertar, og deira relasjonar til ulike naturar og brukargrupper sortert etter fagområde. Det var såleis ikkje brukargruppene eller naturane sjølve som kom til orde i konsekvensutreiingane. Forskingsinstitutt og andre forvaltingsorgan gjorde greie for verknadene for grunnvatn, villrein, planter, friluftsliv, dyreliv, jakt, fisk og fiske osv., alt etter kva fagområde eller forvaltingsområde dei hadde ansvar for. Desse fag- og forvaltingsområda var difor kategoriseringsmåten for naturane i konsekvensutreiingsprosessen. Norsk institutt for Jord- og Skogkartlegging (NIJOS) skildra konsekvensane for utmarksbeite, jordbruks- og skogbruksareal, og dermed natur skapt i jordbruks- og skogbrukssamanheng. Norsk institutt for vannforskning (NIVA) undersøkte vasskvaliteten og dei ferskvassbiologiske forholda, eller "vannkjemien i de akvatiske økosystemene", og konkluderte med at kraftutbygginga ville føre til få nemneverdige konsekvensar for dei berørte delane av vassdraget (St.meld nr.50 (1997-1998):19). Kulturetaten i Oppland fylkeskommune gjennomførte ein konsekvensanalyse av kulturminna. Dei peika på at Tora og Føysa utgjorde ein vesentleg og integrert del av eit samla miljø ved seterlaga Billingen og Botn, slik at kulturmiljøet kom til å bli vesentleg forringa ved ei utbygging. Deira natur var med andre ord det heilskaplege kulturlandskapet, og fokuset var dermed, slik som også dels i den lokale debatten, på seterområda. Deira konklusjon var at ein burde vurdere å ta ut Tora og Føysa av utbyggingsplanene, men samla sett konkluderte dei med at utbygginga ikkje kom i konflikt med dei automatisk freda kulturminna. Norsk institutt for naturforskning (NINA) hadde ansvar for fleire

granskingar, og dermed fleire naturar, menneske og praksisar. Dei gjennomførte mellom anna botaniske undersøkingar konsentrert om elvestrekningen Stamåsgi-Heggebottvatn der flest artar var registrerte, og området kring Heggebottvatnet som med den planlagde hevinga ville kunne øydeleggje ein sumpskogtype. Dei konkluderte likevel med at frå ein botanisk synsvinkel ville ei eventuell utbygging ikkje vere spesielt kontroversiell. Også for dyreliv og jakt vurderte dei konsekvensane som små. For friluftslivet og turismen vart derimot konsekvensene store, ifølgje NINA (St.meld nr. 50 (1997-1998):22-24). Området var eit av dei relativt urørte områda innanfor regionane, og ei utbygging ville føre til at opplevingsverdien ville bli berørt, heitte det frå NINA (ibid.). Dei peikte også på høg fjellsområdet sin laglege tilkomst, og dei uheldige visuelle verknadene i samband med Reinheimen nasjonalpark: "De fleste former for rekreasjon som høstingsrekreasjon, fjellvandring og skiturer, hytterekreasjon, naturrekreasjon og reiseliv, blir påvirket i negativ retning" (St.meld nr.50 (1997-1998):24), konkluderte NINA. Som vi ser, trekte dei på ein norsk naturverndiskurs i utreiinga si om friluftslivet. Dei utreidde som nemnt også konsekvensane for villreinen. Han kjem vi tilbake til.

Som vi såg vart ei rad ulike naturar og relasjonar del av konsekvensutreiingsprosessen gjennom desse forskingsrapportane. Konsekvensutreiinga var såleis ein prosess som hadde potensial til å "øydeleggje" den tekniske og juridiske naturen ved å bringe inn andre former for natur og relasjonar slik som naturen som verneverdig og urørt, som referanseområde, som akvatisk økosystem, beite osv. (jf. naturane nemnt i avsnittet over). Slik kunne forskingsinstitutta og dei andre forvaltingsorgana spela ei opnande og skapande rolle i konsesjonssøknadsprosessen, fordi dei skapte andre naturar enn NVE og kraftselskapa gjorde via sin kraftutbyggingrelasjon. Eksempelvis opna NINA opp for relativt urørt natur, nasjonalparkar og relasjonar som hausting, fotturar og liknande i sin analyse. Konsekvensutreiinga kan såleis seiast å ha utfordra den tekniske naturen, men den lukka også ute naturar, menneske og relasjonar. Det var nemleg ikkje alle typar relasjonar og naturar som vart utreidde. Det er nettopp det at vi er blinde for noko bestemt som gjer at vi kan sjå noko anna, skriv sosiologen Niklas Luhmann (referert hjå Hagen 1996:377). Om forskinga fungerte som opnande eller

lukkende, vil difor avhenge av kva relasjonar, menneske og naturar ein samanliknar forskinga med. Ingen konsekvensuttreidde følgjene for maur. Heller ikkje den langsiktige effekten for Noreg som turistnasjon vart utreidd. Den var ikkje mogleg å måle. Dei fleste forskingsinstitutta gjorde dessutan greie for avbøtande tiltak, slik at dei også til ein viss grad forholdt seg til kraftutbyggingsprosjektet som status quo. Konsekvensutreiinga forholdt seg difor også til rammer – rammer som var lagde i klargjerings- og meldingsfasen.

Villreinsaka

I eitt tilfelle fungerte likevel forskinga i Øvre Otta-saka utvilsamt til å opne opp og skape debatt. Så langt i dette kapittelet har eg i hovudsak omtala kraftutbyggingssøknaden eller vassdragskonsesjonen, men Øvre Otta-prosjektet bestod av to separate konsesjonssøknader, nemleg vassdrags- og kraftleidningskonsesjonen. Vassdragskonsesjonen gjaldt bygginga av kraftstasjonane og overføring av vatn til reguleringsmagasina og kraftstasjonane, og vart handsama etter nemnde lovar (jf. 4.2); kraftleidningskonsesjonen omfatta høgspenningsanlegga i kraftstasjonane og kraftleidningar som var naudsynte for å få krafta inn på landet sitt øvrige kraftleidningsnett; denne konsesjonen hadde eigne saksbehandlarar og vart handsama etter energilova. Begge søknadene med utreiingar kom i byrjinga av 1996, og hovudtrekka av kraftleidningssaka vart teke inn i innstillinga til NVE om vasskraftkonsesjonen som seinare vart lagt fram for Stortinget. Men konsesjon i krafleidningssaka vart gjeve av NVE *etter* at vedtaket i kraftutbyggingssaka vart fatta, og vart difor ikkje avgjort i Stortinget i 1999. Formelt sett er dette difor eit sidespor i omtala av konsesjonssøknadsprosessen fram til innstilling og vedtak hjå NVE i 1997 og seinare i Stortinget i 1999. Men det er eit interessant sidespor, og ein kan også spørje seg om det burde vere det, for det vert ikkje noko kraftverk utan kraftleidningar.

Eg vil difor tillate meg å gjere nokre hopp i tid, for villreinen kom til å skape trøbbel lenge etter at utbygginga var vedteke i Stortinget. Men det byrja tidlegare. Som nemnt var Per Jordhøy ved NINA tidleg ute og åtvara mot å leggje kraftlina over fjellet. I 1999 kunne Per Jordhøy og Christian Nellesmann, sistnemnde tilknytta Norges

Landbrukshøgskole (NLH), gjere greie for nye og meir konkrete funn om konsekvensane for villreinen. Arbeidet deira var del av REIN-prosjektet som hadde kome i stand etter initiativ frå Statnett i 1996. Prosjektet hadde som føremål å auke kunnskapen om forholdet mellom rein og inngrep, med eit spesielt fokus på kraftleidningar og vindmøller. I styringsgruppa for prosjektet sat blant anna NVE og Statnett, oppdragstakarar var blant anna NINA og NLH (Aftenposten 1999a). I byrjinga av 1999 la Per Jordhøy og Christian Nellemann fram resultata frå REIN-prosjektet for energi- og miljøkomiteen i Stortinget i ei høyring om Øvre Otta-saka. Funna viste at ei kraftline ville redusere talet på villrein med 300-400 dyr, fordi 25 prosent av beitearealet ville bli avskore. Det var funn som difor tala mot det såkalla fjellalternativet. Men dette skulle bli sagt imot av NVE og Statnett. To tilsette i NVE og Statnett skreiv til energi- og miljøkomiteen rett etter høyringa der dei presenterte seg som forskarane sine overordna, og dementerte interimrapporten frå Jordhøy og Nellemann. Dette måtte NVE og Statnett seinare trekkje tilbake og orsake: "Ja, vi gjennomgår ansvarsforholdene, og det er på det rene at det ikke er styringsgruppens ansvar å kvalitetssikre data", uttala informasjonsdirektør Tor Inge Akselsen i Statnett i mai 1999 (ibid.). Men dette skulle vise seg å berre vere byrjinga på konflikten mellom Jordhøy, Nellemann og kraftforvaltinga. I 2001 var det på ny rabalder, også i samband med Øvre Otta-saka. "Jeg er rystet i mine grunnvoller", uttala Christian Nellemann (Klassekampen 2002). Bakgrunnen for rystinga var kraftleidningskonsesjonen som vart gjeven av NVE i september 2001. NVE gjekk som endeleg avgjerdstakar inn for Finndalen-alternativet, trass i resultata frå REIN-prosjektet som då var i avslutningsfasen. Det var mellom anna måten NVE kommenterte resultata frå REIN-prosjektet på i innstillinga som rysta Nellemann. I denne heitte det:

Både konsekvensutredningen og flere høringsinstanser viser til REIN-prosjektet i regi av blant annet Direktoratet for naturforvaltning, NVE og Statnett, når det gjelder kunnskap om forholdet mellom rein og kraftledninger. Til dette vil NVE bemerke at prosjektet ikke er ferdigstilt og endelige konklusjoner foreligger følgelig ikke (Bakgrunn for vedtak 2001:19).

Ifølgje Nellemann og Jordhøy hadde dei relevante forskingsresultata vore publisert i fagskrift, og gjort kjent for både utbyggjar, NVE og politiske styresmakter (Klassekampen 2002). Nellemann meinte at NVE hadde opptreidd manipulerande og forsøkt å overkøyre forskingsresultata frå REIN-prosjektet då det dukka opp

konklusjonar dei ikkje likte (ibid.). NVE fekk dessutan hard kritikk av sentrale politikarar og miljøorganisasjonar for ikkje å ha utreidd andre alternativ enn Finndalen- og Liafjell-alternativa,⁵⁹ avslått trasé i dalen (via Tesseverka), og moglegheita for kablar – alt med grunngjeving i for høge økonomiske kostnader (Bakgrunn for vedtak 2001:18) Hardast medfart fekk NVE av Den nasjonale forskningsetiske komité for naturvitenskap og teknologi (NENT). Dei var svært kritiske til måten REIN-prosjektet var gjennomført og organisert på, og meinte styringsgruppa si dementering av interimresultata i 1999 var svært uheldig. NENT meinte også at NVE sin påstand om at dei endelege forskingsresultata ikkje var klare, braut med føre-var-prinsippet, og karakteriserte påstanden som "grovt misvisande" (Pressemelding: NENT kritisk til reinprosjektet 2002).

Ein måte å tolke denne konflikten på er å sjå den som ein kamp mellom ulike diskursar. Dei fleste høyringsinstansane lokalt ville helst verne om Liafjell/Nordherad fordi ei kraftline her ville øydeleggje eit verdifullt kulturlandskap og vere estetisk uheldig.⁶⁰ I Finndalen låg det allereie ei 66-Kv-kraftline. Denne måtte bli oppgradert til ei 132 Kv-line i samband med den vedtatte reduserte utbygginga, men dette ville føre til minst skadeverknader, ifølgje dei lokale kommunane. Finndalen-alternativet var også prioritert av søkjar. Jordhøy og Nellesmann, Fylkesmannen i Oppland, Direktoratet for naturforvaltning samt miljøorganisasjonane, tala derimot villreinen og Reinheimen – dei nasjonale og internasjonale miljøinteressene – si sak. Fleire av desse hevda dessutan at utreiingsplikta ikkje var oppfylt. Dette var konstallasjonar av naturar og menneske som stemmer nokolunde med diskursane lokal bruk og norsk naturvern som vart framstilt i kapittel tre. NVE valde å leggje vekt på Opplandskraft og dei lokale kommunane sine ynske, og støtta seg også på landskapsanalysen gjennomført av utreiingsfirmaet Fjellanger Widerøe. "Den omsøkte oppgradering (frå 66 Kv- til 132 kv-lina i Finndalen) vil etter NVEs mening ikke kunne sies å være en vesentlig endring", var NVE sin konklusjon (Bakgrunn for vedtak 2001:23). Dette var ein

---

⁵⁹ Sjå appendiks B for kraftleidningstrasear.

⁶⁰ Alle dei lokale kommunane, Vern Øvre Otta, Skjåk Almenning, Ottadalen Villreinnemnd, Ottadalen Villreinutvalg, Lom fjellstyre, Vågå fjellstyre, gjekk inn for dette alternativet. Fleire uttrykte rett nok ynske om jordkabel, til dømes Lom og Vågå kommune (Bakgrunn for vedtak 2001: 6-7)

konklusjon som berre kunne bli fatta ved å avvise resultata frå REIN-prosjektet. Kampen om kraftlinene resulterte i bråk og avisskriveri. NVE og Statnett kan seiast å ha forsøkt å disiplinere eller stengje ute forskingsresultata som kunne øydeleggje utbyggingsprosjektet. Skiljet mellom konsesjonen på elektriske anlegg og vassdragskonsesjonen mogleggjorde kraftlinevedtaket, og fungerte i så måte som strukturelt vilkår for disiplineringa ved å bidra til ei oppdeling av saka. Disiplineringstiltaket vart avslørt, utan at det førte til ei omgjerding av vedtaket. Men det skjedde også ei meir subtil disiplinering av natur; utestengingar som ikkje vart avslørte.⁶¹ Dette fører oss tilbake til konsesjonshandsamingsprosessen som førte fram mot det endelege vedtaket i NVE i 1997 om å gje konsesjon for utbygging.

4.4 NVE si innstilling: Skal vi byggje ut teknisk natur?

I det følgjande vil eg framstille analysen av dei to siste fasane i konsesjonssøknadsprosessen. Det var søknadsfasen som inkluderte offentlege møter og høyringsrunden, og innstillings- eller vedtaksfasen som i hovudsak bestod av NVE si innstilling i saka. Analysen vil seie noko om den dominante diskursen i NVE, og meir om kva diskursar som vart marginaliserte.

Høyringsinstitusjonen

Som nemnt innleiingsvis er dette kapittelet ein analyse av den oversetjingsprosessen som bidrog til at NVE kunne kome med ei innstilling i saka. Oversetjingsomgrepet har eg henta frå Michel Callon, som var ein av utviklarane av aktør-nettverk-teori. Aktør-nettverk-teori vart opphaveleg kalla oversetjings sosiologi. Omgrepet vart lansert av Michel Callon (2001) i artikkelen "Elementer til en oversettelsessosiologi: kamskjell, fiskere og forskere." I denne artikkelen tek Callon for seg ein vitskapleg kontrovers om årsakene til nedgangen i bestanden av kamskjel i St.Brieuc-bukta i Frankrike, og fortel ei historie om korleis tre biologar byggjer opp kunnskap om kamskjela gjennom å mobilisere så forskjellige aktørar som fiskarar, fiskaranes organisasjonar, kamskjela, forskarkolleagaer osv., og innruller dei i eit nettverk av sambindingar (Asdal m.fl. 2001:32). Biologane held dette nettverket saman ved å *oversetje* alle dei allierte

---

⁶¹ Eg kjem tilbake til kva slike utestengingar eller marginaliseringsprosessar tyder i kap. sju der marginalisering vil bli knytt til avgjerdstaking.

aktørane sine mål, interesser og identitetar til sine egne ved å utnemne seg sjølve til talsmenn. Dette gav dei ein privilegert posisjon i nettverket. Dei vart eit obligatorisk passasjepunkt dei allierte måtte gå gjennom for å få realisert sine prosjekt (ibid.). Poenget til Callon er at både natur og samfunn vert til gjennom slike oversetjingar, og at dei vert til i ein og same prosess. Oversetjing er den mekanismen der sosiale og naturlege verder fortløpande tek form (Callon 2001:117). Alle objekt og subjekt vert til og oppretthalde gjennom kontinuerleg oversetjing og transformasjon i nettverk av sambindingar, såkalla aktør-nettverk, ifølgje Callon (Asdal m.fl. 2001:35). Resultatet vert ein situasjon der nokon kontrollerer andre menneske og naturar. Callon si forståing av oversetjingsprosessen er dermed ein måte å forstå makt på som inkluderer både menneske og natur som, ifølgje Callon, er likeverdige aktørar i nettverket. Callon sitt primære studieobjekt er vitskapen. Samtidig er altså ein alternativ samfunnsteori baka inn i oversetjingstilnærminga, og difor ser eg denne tilnærminga som ein mogleg måte å også nærme seg politiske vedtaksprosessar.⁶² Callon studerte korleis forskarar gjorde seg til representantar for naturar. Men dei naturar som forskarar, men også miljøvernorganisasjonar og andre, gjer seg til talsmenn for, kan inngå i nye oversetjingsprosessar – bli opna opp, rekobla – og det er dette som skjer i ein politisk konsesjonssøknads- eller vedtaksprosess, slik eg vil tolke denne. Oversetjingsomgrepet er det same, men det er flytta utover – nærmare politikken med stor P, nærmare makta med stor M. Like eins er omgrepet obligatorisk passasjepunkt det same, men her er det nytta om ein administrativ instans (NVE), ikkje om ei forskargruppe.

Eg vil prøve å vise korleis ein politisk vedtaksprosess kan forståast som ein oversetjingsprosess ved å studere høyringsinstitusjonen. Eg har tidlegare peikt på at konsekvensuttreiinga kunne sjåast som ei mogleg opning mot andre diskursar. Forskarane som vart hyra inn i denne prosessen, representerte andre naturar og relasjonar enn ein kraftutbyggingsrelasjon. Like eins kan ein sjå høyringsrunden som

---

⁶² Men eg vil ikkje trekke på den oversetjingsmodellen som Callon utvikla utover dei omgrepa som allereie er nemnde. Denne modellen skil mellom problematisering, interesseskaping, innrulling og mobilisering. Problematisering er fasen som handlar om å bli uunnverleg. NVE er å sjå som eit formelt obligatorisk passasjepunkt, og problematiseringsfasen var med andre ord institusjonalisert i NVE sitt tilfelle. Interesseskapinga handlar om korleis allierte vert kopla til nettverket og får roller. I ein konsesjonssøknadsprosess er dette formelle roller, og døme på desse ville vere høyringsinstans, utbyggjar, sakshandsamar osv. For ei vidare innføring i denne modellen, sjå Callon (2001) eller Sørensen (2004). Eg overtek heller ikkje Callon si sterke maktstrategiske forståing.

ei ny mogleg opning av naturen som potensiell energi. Dette var ei opning mot ei sterk og svak offentlegheit. Både privatpersonar, organisasjonar og offentlege instansar som kommune, fylkeskommune og departement uttala seg i høyringsrunden. Dette var uttalar som var del av avgjerdsgrunnlaget til NVE i saka. NVE måtte samordne desse uttalene eller dei menneska, relasjonane og naturane som vart artikulerte. Det er denne samordningsprosessen eg vil sjå som ein oversetjingsprosess ved å analysere NVE si oppsummering av høyringsfråsegnene.

Kvifor er eit studium av NVE si oppsummering av høyringsuttalene interessant? Oppsummeringa seier noko om blikket høyringsfråsegnene vart lesne med. Ved å studere NVE si oppsummering er det dermed mogleg å undersøkje kva som vart sett som "vesentlige momenter fra høringsuttalelsene" (Konsesjonsbehandling 1998: Del II s.4), og dermed kva som danna vedtaksgrunnlag i saka; kva naturar, relasjonar og aktørar som fekk status, og motsett kven som ikkje gjorde det og dermed vart marginalisert. Alt i alt kom det inn 157 høyringsuttaler i saka.⁶³ Desse vart refererte i stortingsmeldinga over 60 tettpakka sider. Oppsummeringa til NVE var derimot på fem sider. Det seier seg sjølv at ikkje alt kan kome med i ei oppsummering. Det er fyrst interessant om det er mogleg å påvise ein systematikk i kva diskursar som vann fram og kva diskursar som vart luka ut.⁶⁴ Som vi skal sjå var dette i hovudsak ei form for natur, ei form for relasjon, ein type menneske.

Oppsummeringa var delt inn i underoverskrifter etter type aktørar. Talet på aktørar vart med andre ord redusert, noko som gjer det lettare å sjå mønster, fordi vi dermed får nitten oppsummeringar mot ei stor. I denne samanhengen er det fyrst interessant å sjå kven som vart namngjeve. Dette kan seie noko om kva menneske som vart høyrde. Det er eit lite materiale, men det er interessant at av dei som ikkje vart namngjeve, var

---

⁶³ Sjå (St.meld nr. 50 (1997-1998):131). 100 uttalar vart gjevne om vassdragskonsesjonen og 57 om kraftleidningskonsesjonen. Eg analyserer oppsummeringa av vassdragskonsesjonen.

⁶⁴ Denne måten å sjå høyringsordninga slektar på Egeberg (referert i Christensen og Egeberg 1997:181) sin måte å sjå ordninga som ei kopling mellom deltakarakar, problem, løysingar og avgjerdsmoglegheiter mellom forvaltinga og organisasjonar. Å sjå avgjerdsprosessen som ein kopling mellom naturar, menneske og relasjonar liknar dessutan Knut Dahl Jacobsen sin idé om avgjerdsprosessen som ein premiss-straum (Jacobsen 1965).

alle mot utbygging.⁶⁵ Dei nitten oppsummeringane kan seiast å vere samansett av fire element: For det fyrste kva konklusjonen til aktøren var: Gjekk aktøren⁶⁶ mot eller for utbygginga, og/eller kunne han akseptere ei redusert utbygging; for det andre ei grunngjeving for konklusjonen; for det tredje krav og kommentarar til sakshandsamingsprosessen; og for det fjerde dei forslag, krav og ynsker aktøren hadde til utbyggingsplanen – som gjerne var avbøtande tiltak knytt til minstevassføringar, krav om tersklar, tilsåing, økonomisk kompensasjon eller liknande. Mest interessant er det andre punktet, fordi det er i dette andre diskursar vil kunne kome inn, i motsetjing til dei to siste punkta som har naturen som juridisk objekt og potensiell energi som status quo. Dette var som nemnt naturar etablert allereie frå starten av prosessen.

La oss ta for oss privatpersonar/-grupper-kategorien (St.meld nr. 50 (1997-1998):133). Dette var ein kategori som oppsummerte tjue høyringsfråsegner slik eg har tolka det,⁶⁷ dei fleste skrivne av einskildpersonar frå Skjåk. Nokre av desse innlegga inneheldt informasjon, krav og forslag til utbygginga, men dei aller fleste var uttaler som argumenterte mot utbygging. Eit mangfald av naturar og relasjonar kom til uttrykk i desse innlegga. Døme på naturar som vart artikulerte er: urørt natur, vegetasjon, myrsump, perle, elvesus, heilt landskap, eigedom, natur og miljø, seter- og beiteområde, elva, hytte- og fritidsområde, naturen, villrein, mektige Dønfossen, ulvelav, verdifull vassdragsnatur, nokså urørt område, nasjonalpark, minstevassføring, kulturskattar, livsnerve, naturressurs, vakkert stykke norsk natur og levande vassdrag. I samband med desse vart ulike praksisar refererte som fiske, bading og båtaktivitetar, turisme, opplevingar, camping, gardsdrift, seterdrift og jakt, der desse var knytt til naturane på same måte som vist i kapittel tre.⁶⁸ Inngrepa vart karakteriserte som rasering, turrlegging og øydelegging. Komande generasjonar, handicappa, eldre, hytteeigarar, turistar, skjåkværar og ungdom er døme på menneske som vart nemnde.

---

⁶⁵ Dei ulike offentlege instansane vart alle nemnde ved eigennamn. Dette gjaldt også Norsk Ornitologisk Forening, Norges Jeger- og Fiskerforbund og Skjåk Jeger- og Fiskarlag. Dei politiske organisasjonane vart namngjevne i sjølve brøtteksten under overskrifta politiske organisasjonar. Organisasjonar i følgjande kategoriar vart derimot ikkje namngjevne: Naturvernorganisasjonane, reiselivsorganisasjonane, privatpersonar/grupper og grunneigarar/og grunneigarorganisasjonane.

⁶⁶ Eg skriv heretter aktøren som ei forkorting for aktøren eller aktørane. Eg viser til menneskelege aktørar.

⁶⁷ Det er litt uklart kva høyringsuttaler som inngjekk i kategoriane i dei tilfella der aktørane ikkje var namngjevne. Men i høyringsuttaledelen i stortingsmeldinga var dei tjue siste høyringsuttalene skrivne av namngjevne einskildpersonar. Det er rimeleg å ta utgangspunkt i at det er desse som er oppsummert i denne kategorien.

⁶⁸ Høyringsuttalene var også ein del av det empiriske grunnlaget som analysen i kap. tre bygde på.

Fleire peikte på alternative energikjelder og omlegging av energiforbruket som alternativ til utbygginga. Mi oppsummering er difor at fleire var kritiske til utbygginga. Fleire av uttalene peika på det etiske ansvaret mennesket har; dei viste til andre naturar enn ein kraftutbyggingsnatur ved dels å erfare naturen som levande og i ein heilskap. Økonomi vart sett opp mot vern i fleire av innlegga, slik som i følgjande sitat: "Urørte vassdrag gir oss et verdipotensial langt utover det som smaker av krone og øre" (St.meld nr.50 (1997-1998):106). Fleire uttrykte eit sterkt kjensleg engasjement ved bruk av utropsteikn og store bokstavar.

I oppsummeringa til NVE⁶⁹ vart derimot følgjande uttrykk nytta i artikulasjonen av natur: natur og miljø, vassdragsnatur, minstevassføring, tersklar, tippar og området. Praksisane som vart refererte til var turisme og friluftsliv, opplevingsverdi og miljøfaglege omsyn. Inngrepa vart skildra som skadeverknader og inngrep. Aktørane vart refererte til under nemningane mange, nokon, enkelte og motstandarar. Som vi ser vart berre vassdragsnatur teke inn av alternative naturar. I NVE si oppsummering vart avbøtande tiltak og kommentarar om at fleire kunne tenkje seg ei redusert utbygging, til saman via større plass enn omtala av årsakene til at folk gjekk mot utbygging.⁷⁰ Det mangfald av naturar og praksisar som i høyringsfråsegnene ikkje refererte til teknisk natur og ein kraftutbyggingsrelasjon, vart i oppsummeringa redusert til setningen "skadevirkninger for natur og miljø, turisme og friluftsliv er noen av de områder som påpekes i mange av disse uttalelsene" (St.meld nr.50 (1997-1998):133). Den samfunnskritikk, dei naturar og dei relasjonane som eg tolka høyringsinnlegga til å artikulere, vart med andre ord oppsummert som "områder som påpekes" (ibid.). Forma for natur som derimot kom til uttrykk i oppsummeringa, var den tekniske naturen.

---

⁶⁹ Oppsummeringa er såpass kort at eg vil gje att denne her: "En del *privatpersoner/grupper* har uttalt seg, mange av disse går imot og til dels sterkt imot en utbygging. Noen av disse kan tenke seg et redusert alternativ uten overføringer. Skadevirkninger for natur og miljø, turisme og friluftsliv er noen av de områder som påpekes i mange av disse uttalelsene. Enkelte peker også på avbøtende tiltak som for eksempel minstevannføringer, terskler, plassering og tilsåing av tipper mv. Generelt for motstandere av den omsøkte utbyggingen er at de vil spare vassdragsnaturen, og vil at det skal satses på enøk, opprusting av gamle kraftverk og alternative energikilder. Flere mener imidlertid at dersom det skal gjennomføres en utbygging i Øvre Otta, vil det både av miljøfaglig hensyn og av hensyn til opplevelsesverdien av området mv, kun være et redusert alternativ som kan gjennomføres" (St.meld nr. 50 (1997-1998):133).

⁷⁰ I ei opptelling av dei tjue innlegga var tolv av desse innlegga reine motinnlegg; eitt var eit motinnlegg som samtidig peika på avbøtande tiltak, og eitt innlegg refererte til avbøtande tiltak fordi han meinte at det var mange problem ved utbygginga. Vidare var eitt av innlegga ein omtale av kva planer dei hadde med eigedomen, to innlegg der dei skreiv at dei meinte utbygginga burde reduserast til eit minimum, og to omhandla fyrst og fremst kraftleidningssaka, og vart difor ikkje teke med i denne oppsummeringa til NVE.

Denne vart representert i form av avbøtande tiltak, ynskje om redusert utbygging og omgrep som minstevassføring og terskel. Ein analyse av NVE si oppsummering av naturvern- og reiselivsorganisasjonane viser det same. Stor plass vart via avbøtande tiltak og reduserte alternativ, sjølv om dette var marginale element i høyringsuttalene. Ordlyden frå høyringsfråsegnene vart til ein viss grad teke omsyn til ved at oppsummeringa av naturvernorganisasjonane inneheldt uttrykket norsk verneverdig natur, og oppsummeringa av reiselivsnæringa inneheldt uttrykket vassdragsnatur. Men få ord vart beholdne, og dei vart tekne ut av samanhengen sin. Den dominante diskursen i NVE kan såleis seiast å ha marginalisert dei alternative diskursane som var til stades i høyringsfråsegnene.

Dominant diskurs: Teknisk natur

Oppsummeringa av høyringsuttalene var berre ein liten del av NVE si innstilling som eg vil omtale i det følgjande. 10. mars 1997 la NVE fram innstilling i saka. Denne inneheldt, forutan vesentlege moment frå høyringsuttalene, søkars kommentar til desse, eit kort samandrag av søknaden og konsekvensutreiinga, forslag til vilkår og manøvreringsreglement, og NVE si vurdering og konklusjon i saka. NVE konkluderte i ei samla vurdering "at fordelene er større enn skadevirkningene ved overføringen av Føysa, Tora, Vulu, Måråe, Åfotgrove og Glitra til Breidalsvatnet/Rauddalsvatnet" (St.meld nr. 50 (1997-1998):5), og at vilkåret i vassdragsreguleringsloven § 8 dermed var oppfylt. Dette innstillingsforslaget var ein reduksjon av prosjektet på 57 GWh/år ved at Måsågrovi og Blankåe vart tekne ut. Men i det store og heile vart det omsøkte forslaget tilrådd. Motstandarane var skuffa, utbyggingsforkjemparane nøgde. NVE si grunngjeving var at utbygginga ville gje eit viktig bidrag til kraftbalansen etter år 2000 (St.meld nr. 50 (1997-1998):5), og at dei samla naturinngrepa ville bli relativt moderate samanlikna med den kraftmengda som vart produsert. Prosjektet var dessutan rimeleg i forhold til gjennomsnittleg utbyggingskostnad for gjenverande vasskraftprosjekt i Samla Plan kategori I (St.meld nr. 50 (1997-1998):140), heitte det frå NVE.

I klargjerings- og meldingsfasen såg vi at naturen vart klarlagt som potensiell energi. Konsekvensuttreiingsprosessen og høyringsrunden analyserte eg som ei mogleg opning av denne naturen. I innstillingsfasen ser det ut til å ha skjedd ei utluking av desse uttreidde naturane, slik at naturen som potensiell energi eller den tekniske naturen nok ein gong vart dominant. Dette kom tydeleg fram i korleis NVE omtala dei negative konsekvensane av utbygginga. Om desse skreiv NVE at "de [...] vil i det vesentligste knytte seg til redusert vannføring i Otta, til dels sterkt reduserte vannføringer fra bekkeinntakene og fra inntaks- til utløpstunnelene for kraftverkene (St.meld nr.50 (1997-1998):138)." Ein annan stad var formuleringa:

De største negative konsekvensene er knyttet til redusert vannføring på bekke-/elvestrekninger nedenfor inntak og på utbygde elvestrekninger. Dette går ut over opplevelses- og rekreasjonsverdien av området, og har betydning for reise- og friluftsliv (St.meld nr. 50 (1997-1998):130).

NVE si skildring av dei negative konsekvensane av utbygginga var ikkje konsekvensar for urørt natur, for den fantastiske naturen, eller for sideelva Vulu som "går bratt ned fra fjellet og har stor opplevelsesverdi for fotturistene som går stien frå Nysetra og opp mot Vuluvatnet, [...] og gir et fantastisk inntrykk med sitt krystallklare, turkise vann" (St.meld nr.50 (1997-1998):83), slik Vulu vart skildra i Norges Naturvernforbund si høyringsuttale. Ein slik estetisk natur ville vore naturleg å trekkje inn av NVE då dei nemnde opplevings- og rekreasjonsverdien, for som vi såg i kapittel tre var desse formene for natur (urørt, fantastisk) knytt til ein opplevings- og friluftslivrelasjon. NVE omtala derimot dei negative konsekvensane slik dei vart nedanfor inntaka, på utbygde elvestrekningar, for vassføringane frå bekkeinntaka, for Vulu som i NVE si innstilling vart karakterisert som "forholdsvis bratt i den aktuelle inntakshøyden med en del avsatser og fosser" (St.meld nr. 50 (1997-1998):137). Konsekvensane vart med andre ord skildra for ein teknisk og målbar natur, fordi verknadene utbygginga ville føre med seg vart plassert i rommet i forhold til dei tekniske innretningane utbygginga ville medføre, slik som bekkeinntak og avløp. Status quo var med andre ord utbygginga. Typiske omgrep i NVE sine tekstar var avsats, strekning, løp, vassføring, magasin, bekkeinntak og trasé, som alle er omgrep som uttrykkjer ein teknisk natur. Det var, liksom i søknaden frå kraftselskapa, den dominante naturen i NVE si innstilling. Det vart så vidt opna opp for dei ulike faguttreiingane ved at NVE omtala

konsekvensane for "klima, viktige geofaglige, botaniske, viltbiologiske og ferskvannsbiologiske forekomster "(St.meld nr. 50 (1997-1998:129), men dette skjedde utan ein vidare referanse til dei naturane som dei ulike forskingsinstitutta artikulerte (jf.4.3). I denne samanhengen er det også interessant å minne om skildringa av 0-alternativet. NVE si avgjerd var i praksis eit val mellom ulike alternativ der 0-alternativet og full utbygging utgjorde ytterpunkta. 0-alternativet tydde ingen konsesjon og full utbygging konsesjon som omsøkt. Ei skildring av 0-alternativet kunne ha vore ei potensiell opning mot andre naturar, relasjonar og menneske.⁷¹ Skildringa av 0-alternativet var knapp i søknaden, og alternative diskursar kom korkje til uttrykk i denne eller i NVE si innstilling.

Ein kraftutbyggingsrelasjon med dei maskinane og den teknologien og kunnskapen som inngjekk i denne, dominerte difor hjå NVE. Dette var ein type relasjon NVE og kraftselskapa delte⁷², og også til ein viss grad (mannlege) skjåkværar. Det var som nemnt mange fellestrekk mellom den dominante lokale diskursen 'å setje seg inn i saka' og NVE og Opplandskraft sin måte å nærme seg saka på. Felles var fokuset på dei tekniske aspekta ved utbygginga. Det er ikkje intensjonen her å kome med ei fullstendig forklaring på denne likskapen. Det er likevel interessant å sjå på den informasjonen som vart gjeven om prosjektet. Opplandskraft var i samband med både meldinga og konsekvensutreiinga plikta til å distribuere brosjyrar til dei lokale husstandane, brosjyrar som vart godkjente av NVE. I tillegg vart det gjennomført lokale informasjonsmøte med representantar frå Opplandskraft og NVE i samband med både høyringa av meldinga og sjølve søknaden. Informasjonsbrosjyrane⁷³ synest etterrettelege i den forstand at dei dekkar dei fleste overordna deskriptive aspekta ved saka, men ser vi på omtalen av til dømes turisme og friluftsliv, vart desse heller ikkje her knytt opp til skildringar av urørt og fantastisk natur som var vanleg i andre tekstar

---

⁷¹ Det er likevel ikkje gjeve kva relasjonar, naturar og menneske 0-alternativet skulle ha artikulert. Det er avhengig av diskurs. Det som står ovanfor må ikkje takast til inntekt for at eg meiner det finst ei eigentleg, sann 0-alternativ-skildring, som ikkje NVE og Opplandskraft opna for.

⁷² Dei utgjorde ein diskurskoalisjon, for å nytte eit omgrep frå Maarten Hajer. Sjå Hajer (1995:65).

⁷³ Eg baserer analysen på dei to brosjyrane som vart laga i samband med søknaden. Den eine er ei generell informasjonsbrosjyre av prosjektet som vart sendt til alle husstandar i Skjåk "Glitra Øyberget i Øvre Otta. Informasjon om planane for kraftutbygging", og var tilgjengeleg for andre interesserte. Den andre er ei brosjyre som samanfattar konsekvensutreiinga "Verknader av Glitra – Øyberget utbygginga". Begge er brosjyrar som kraftutbyggjar er pålagt å lage, og som vart godkjente av NVE.

der slike praksisar vart artikulerte. Informasjonsbrosjyrane var frie for adjektiv, nemnde ikkje eit ord om økologi, om kjensler, maurar og villreinar, som ville kunna ha opna opp for andre diskursar. Eit anna interessant aspekt ved brosjyrane var bruken av bilete. Dette var bilete der påtenkte dammar, vegar og steintippar var manipulerte inn. Ved bileta stod variantar over teksten: "Biletet viser korleis det vil sjå ut etter utbygginga." Poenget her er ikkje å påpeike at steintippen eller anleggsvegen burde vore teikna inn større eller mindre. Poenget er snarare at eit bilete aldri kan vise korleis ting er eller vert, fordi det vil avhenge av perspektivet og samanhengen det står i. Det er mogleg det er tilfeldig at dei aller fleste bileta var tekne i fugleperspektiv, der installasjonane berre utgjorde ein liten bit av biletet – omkransa av "natur", men det er ingen tvil om at dette blikket gjorde at "korleis det vil sjå ut etter utbygginga" kom heldig ut for utbygginga sin del. Fugleperspektivet kan også tolkast symbolsk – som ein uttrykk for det "gudeblikket" implisitt i den typen objektivitet som prega brosjyretekstane. Hadde bileta vore tekne av ein fotturist gåande på anleggsvegen, ville det heile sett eller truleg kjenst annleis. At bileta var konstruerte ved hjelp av grafiske metodar, men likevel gav seg ut for å vere ein framtidig røyndom, gjev berre eit ekstra element til tolkinga om at bileta og den meininga som dei uttrykkjer, aldri er sanninga, men sjølv skapar sanning i sitt eige klassifikasjonsunivers.

Sosiologen Thomas Mathiesen (1978:39) skil mellom ulike usynlege disiplineringsstrategiar som vert nytta for å hindre at forhold som representerer eit alternativ til eit gjeve mønster skal vinne fram. Ein av strategiane han nemner, er vanskelegjering. Den alternative målsetjinga vert ofte vanskeleggjort, eller umogleggjort, gjerne ved å vise til at "folk" rett og slett ikkje "vil ha" dei alternative målsetjingane (1978:41). Då NVE, som svar på dei mange innlegga der alternative energikjelder og ENØK vart framlagt som alternativ, skreiv at: "Det største potensialet for lønnsomme enøk-investeringer ligger hos husholdningene, i yrkesbygg og industri. Det synes som om begrenset motivasjon og høye avkastningskrav er viktige årsaker til at man ikke har greidd å realisere dette potensialet" (St.meld nr. 50 (1997-1998:139), kan dette tolkast som uttrykk for ein vanskeleggjeringstrategi. Og om dei ikkje vart vanskeleggjort, såg vi at alternative naturar, relasjonar og menneske gjerne rett og slett

vart uteletne. Visse former for menneske, naturar og relasjonar vart luka ut ved å bli redusert til generelle uttrykk som ikkje minna om alternative diskursar. Dei alternative diskursane vart usynleggjort i teksten, for å nytte nok eit omgrep frå Mathiesen. Det som stod tilbake var i særleg grad ein teknisk og juridisk natur. Dette var "NVE sine naturar" som vart skapt allereie i klargjeringsfasen, og som kan seiast å ha vorte re-skapt gjennom utelukking av andre naturar og relasjonar. Den juridiske naturen gjorde den eventuelle utbygginga til eit spørsmål om kva lovar og reglar sa om saka. Då NVE grunngav tilrådinga ved å peike på at prosjektet var plassert i Samla Plan kategori I, kan dette tolkast i eit slikt lys. Innanfor rammene av den tekniske naturen vart det å ta omsyn til og vektleggje natur eit spørsmål om minstevassføringar: "NVE har i sin vurdering av utbyggingsplanen lagt stor vekt på opplevelsesverdien av dalrommet med elv og veg og har prioritert relativt høye minstevannføringer på flere av de mest synlige strekningene" (St.meld nr. 50 (1997-1998):140). Rammene for prosjektet førte også til at andre naturar, som ikkje var ein del av utbyggingsområdet, fall utanom:

Flere frykter at en utbygging av Øvre Otta også vil føre til tilleggsregulering av Rauddalsvatnet og utbygging av Nedre Otta [...]. En vurdering av begge disse prosjektene samtidig med utbyggingsplanene i Øvre Otta er etter NVEs vurdering ikke aktuelt [...]. Det foreligger en konkret søknad som er tatt under behandling, og NVEs oppgave er å avgi innstilling om denne saken ut fra dagens forutsetninger (ibid.).

Dette gjaldt også naturar berørte av kraftleidningane som var omfatta av ein eigen konsesjon. NVE skreiv i sin konklusjon at "virkningene av 300 kV ledningen oppfattes som en betydeleg del av konsekvensene for miljø, naturressurser og samfunn ved en kraftutbygging i Øvre Otta" (St.meld nr.50 (1997-1998):139), men konkluderte med at det "ikke kan få avgjørende betydning i vår vurdering av om den omsøkte kraftutbygging kan tillates eller ikke" (St.meld nr.50 (1997-1998):140). Slik vart innstillinga frå NVE positiv til utbygginga. Men dette skulle endre seg då saka kom til regjeringa, og vidare til Stortinget. Stortingets handsaming av saka vil bli teke opp i det følgjande.⁷⁴

---

⁷⁴ Eg analyserer ikkje regjeringspartia si handsaming av saka. Regjeringspartia sitt syn i saka kom også til uttrykk i stortingsdebatten.

5. Stortinget

I 1993 plasserte Stortinget Øvre Otta-utbygginga i kategori I i Samla Plan. Opplandskraft søkte om utbygging, og Skjåk kommune, Oppland fylkesting, og NVE gjekk inn for utbygging. Men den dåverande sentrumsregjeringa, med olje- og energiminister Marit Arnstad (sp) i spissen, avslo konsesjon i 1998. Kraftselskapa klaga vedtaket inn for Stortinget, og den 7. juni 1999, seks år etter Samla Planhandsaminga, skulle den endelege avgjerda bli fatta.⁷⁵ Resultatet vart eit kompromissvedtak om ei såkalla halv utbygging på om lag 544 GWh/år mot omsøkte 1049.

Dette kapittelet handlar om Stortinget som endeleg ankeinstans i vassdragskonsesjonssaker, og i praksis som endeleg avgjerdsorgan. Analysen er i hovudsak basert på innstillinga frå energi- og miljøkomiteen om saka (Innst.S.nr.200 (1998-1999)), og plenumsdebatten i Stortinget den 7. juni 1999 (Sak nr.3 1999). Spørsmålet analysen vil prøve å kaste lys over er, kva som skjedde med saka då ho vart ein del av den politisk-nasjonale debatten. Svaret på dette spørsmålet vil seie noko om kva diskursar som dominerte i Stortinget. Også spørsmålet om kva diskursar som vart marginaliserte vil verte belyst, men denne problematikken vil i hovudsak bli teke opp i neste kapittel, der eg analyserer nærmare forholdet mellom det sivile og politisk-nasjonale nivået. Analysen vil som i dei føregåande kapitla, synleggjere dei språklege og materielle praksisane, kva som kjenneteikna desse, kva og kven dei utelukka, og slik medverke til ei forståing av korleis vedtaket om halv utbygging kunne bli produsert. Analysen er fyrst og fremst av den språklege praksisen, men som vi skal sjå var lovgjeving, tidlegare vedtak, og aspekt ved den internasjonale miljøproblematikken viktige vilkår for argumentasjonen.

5.1 Avstemminga

Fire forslag vart voterte over i Stortinget den 7. juni. Det var i tur og orden forslaget om full utbygging lansert av Framstegspartiet, forslaget om ei 3/4-delsutbygging

---

⁷⁵ Stortinget vedtok eigentleg berre rammene for utbygginga, og det var opp til søkar på ny å søke konsesjon innanfor desse rammene. Å seie at det var eit absolutt endeleg vedtak er også moglegens ikkje riktig. Som nemnt har Glommens og Laagens Brukseierforening søkt om utviding av prosjektet til å inkludere overføringstunnel frå Breiddalsvatnet til Raudalsvatnet, noko som vil medføre ei utbygginga på kring 700 GWh/år, mot 544 som det vart gjeve rammer for i Stortinget i 1999.

lansert av Jan Johnsen i Høgre⁷⁶, og forslaget om inga utbygging framlagt av Kristeleg Folkeparti, Sosialistisk Venstreparti, Senterpartiet, Venstre og høgre mannen Jan Tore Sanner. Alle desse forslaga var foreslege i komitéinnstillinga (Innst.S. nr. 200 (1998-1999)), og forslagsstillarane fekk også stemme på sine primære utbyggingsstandpunkt. Men etter at Høgre så seint som morgonen den 7. juni bestemte seg å gjere som Arbeidarpartiet, nemleg å svinge partipisken for å sikre eit fleirtal for ei halv utbygging, var det klart at komiteen si tilråding om halv utbygging også ville bli vedteke i Stortinget.⁷⁷ Forslaget vart vedteke med 77 mot 33 stemmer som følgje av at både Arbeidarpartiet og Høgre svinga partipisken i den avgjerande avstemmingsrunden. Framstegspartiet stemte også subsidiært for den halve utbygginga. Avstemmingsresultatet er mogleg å tolke som eit kompromiss mellom intern usemje i Arbeidarpartiet og Høgre, som begge hadde sterke fraksjonar for og mot utbygging (sjå t.d. Dagbladet 1999). Men kva skapte og kva utgjorde dei stridande posisjonane som danna vilkår for resultatet? Kva bestod usemja i, og kva var partia einige om? Det kjem eg til no.

5.2 Felles plattform: Energiforbruk og teknologi

Naturen som konkret stad, som potensiell energi og som nyttig, vart artikulert i dei dominante lokale diskursane. Som vi har sett handla saka lokalt og i NVE om Øvre Otta-prosjektet og utbyggingsområdet i Skjåk. Spørsmålet eller problemet⁷⁸ som var utgangspunktet for saka lokalt og i NVE var fyrst og fremst: Skal vi byggje ut Øvre Otta-vassdraget? Argumentasjonen her bygde gjerne på tekniske opplysningar om det konkrete prosjektet. Stortingsdebatten var annleis. I forhold til den samla offentlege debatten skjedde det både ei innsnevring i kva diskursar som var til stades og ei endring i fokus.⁷⁹ Fokuset var i liten grad på det konkrete utbyggingsprosjektet i Øvre

---

⁷⁶ Dette forslaget ville ha gjeve om lag 700 GWh kraft per år. Forslaget innebar å sløyfe overføringane av sideelvene Tora, Føysa, Vulu, Blankåe og Måsågrovi, men i motsetjing til den halve utbygginga, inkluderte dette forslaget i tillegg ein overføringstunnel frå Breiddalsmagasinet (eller Breiddalsvatnet) til Raudalsvatnet. Forslaget var nokolunde i samsvar med prosjektet som vart omsøkt i mars 2004.

⁷⁷ Forslaget om halv utbygging var allereie lansert av Vern Øvre Otta og hadde difor vore framme i debatten, men det hadde ikkje vorte utreidd. Det var difor usemje i Stortinget om dei kunne vedta forslaget om halv utbygging. SV meinte at Stortinget berre kunne handsame forslaget som var anka til Stortinget – nemleg forslaget om full utbygging.

⁷⁸ Inspirasjonen til å formulere det på denne måten er henta frå Carol Lee Bacchi si "What is the Problem?"-tilnærming. Sjå (Bacchi 1999), og del 2.3

⁷⁹ Det må takast høgde for at eg i den offentlege debatten analyserte lesarinnlegg over fleire år, medan eg for stortingsdebatten analyserte tekstmateriale berre frå 1999. Kapittel tre har difor eit breiare analysegrunnlag enn kapittel fem, slik at ei innsnevring i talet på diskursar kan sjåast som ei følgje av det. Interessant er det likevel å sjå på kva diskursar som

Otta. Spørsmålet som var utgangspunktet for stortingsdebatten var snarare: Korleis løyse Noregs energiproblem på ein miljøvennleg måte? Nærmare bestemt var problemet, slik det framsto i debatten, korleis ein kunne betre den norske kraftbalansen, og korleis dette kunne skje på ein mest mogleg miljøvennleg måte. Slik kan ein seie at stortingsdebatten hadde som utgangspunkt at miljø- og energimålsetjingar kunne foreinast.

Både dei partia som var for og mot utbygginga dela dette utgangspunktet. Analysen av kraftbalanseproblemet var også etter måten lik hjå dei ulike partia slik det kom fram i debatten, sjølv om få eksplisitt analyserte årsakene til problemet. Det synest likevel å ha vore semje om at den negative kraftbalansen i hovudsak skuldast eit for høgt straumforbruk,⁸⁰ særleg hjå private husstandar, og at dette atter skuldast at folk sløsa med straum. "Folk vil ha lys i hagen og varmekablar i innkjørselen" (Torbjørn Merkesdal, v, Sak nr.3 1999), og liknande utsegn var å finne i debatten. Ulike kjendishistorier var populære både i den lokale og politisk-nasjonale debatten. Desse historiene handla om straumforbruket til rikfolk og byfolk. I den lokale debatten vart kjendisar og "folk frå anstan", slik som det norske skilandslaget, Arja Saijonma, og folk med store hytter, diskreditert frå å uttale seg fordi dei bruka meir straum enn folk flest (sjå t.d Hølmo 1998). I Stortinget vart Kjell Inge Røkke og kjendisar trekt fram som symbol på sløsing og luksusforbruk i argumentasjonen til ap og sv (Bent Hegna, ap, Hallgeir Langeland, sv, Sak nr. 3 1999). Slik kunne ein ha forventet ein kritikk av eit høgt materielt forbruk av Røkke og andre. Men Røkke-dømet synest heller å ha fungert som døme i ein venstresideretorikk om skilnaden mellom dei som tener mest og minst, enn som eit døme på at eit høgt straumforbruk heng saman med eit høgt materielt forbruk. Ei slik kopling ville ikkje berre ha råka "rikfolk og kjendisar", men heile det norske folk og resten av den vestlege verda. Stort sett vart det norske folk,

---

vart marginaliserte og kva diskursar som dominerte. Som vi skal sjå (i kap. seks) er det eit samsvar mellom kva diskursar som vart marginaliserte på stortingsnivå og i den lokale debatten. Det er også klart, utifrå ein generell kunnskap om norsk energi- og naturvernargumentasjon, at dei diskursane som var dominante i saka også er kjente frå andre nasjonale saker, slik at dei mønstra eg identifiserer ikkje kan sjåast som tilfeldige. Dette er likevel ei antaking som lyt undersøkast empirisk, som nemnt avslutningsvis i kapittel to.

⁸⁰ Framstegspartiet var det einaste partiet som ikkje såg eit høgt straumforbruk som ei årsak til problemet. Dei peikte heller på manglande kraftutbyggingar som ei årsak. Partiet var også det einaste som peikte på at straumforbruket hadde auka med levestandarden (Øyvind Korsberg, frp, Sak nr.3, 1999), og difor det einaste partiet som eksplisitt kopla straumforbruk til ei vidare samfunnsutvikling og materielt forbruk.

eller husstandane sitt straumforbruk sett under eitt i debatten, og straumforbruket vart ikkje kopla til eit materielt forbruk. Kjendishistoria om Røkke sprengde heller ikkje denne ramma.

Kva løysing som er aktuell, er avhengig av korleis problemet er formulert. "Each solution seems to have a different problem in mind", skriv Kitsuse og Spector (sitert i Bacchi 1999:27). Representantane på Stortinget synest å ha delt oppfatninga om at årsaken til den negative kraftbalansen var at folk sløser med straum, og heretter vil eg omtale denne forståinga av problemet som sløsingproblemet. Dette kan ha medverka til at også løysinga på problemet til ein viss grad vart delt av debattantane. Alle framla *teknologiske* løysingar på problemet. Følgjande sitat er eit døme på dette:

"Utfordringen blir en gjennomgående debatt om vår energibruk og veksten i denne – et oppgjør med vårt energisløseri. Utfordringen er å redusere veksten, stabilisere og redusere forbruket. Utfordringen er å satse på energisparing, energiøkonomisering, modernisering av eldre kraftverk og utbygging og utvikling av nye fornybare energikilder." (Rigmor Kofoed-Larsen, krf, Sak nr. 3 1999).

Teknologien som vart føreslege av dei mot utbygging, var alternative energikjelder og ENØK-tiltak, gjerne i form av varmepumpeteknologi. Dei som var for, framla vasskraftteknologi som ei løysing, altså ei utbygging. Eit underliggende premiss som synest å ha lege til grunn for sløsingproblemet var folk sin manglande motivasjon for å spare. Ei mogleg tolking av sløsingproblemet, er at sidan folk sløser, ynskjer dei heller ikkje å spare på straumen. Dei teknologiske løysingane kan i så fall tolkast som og skulle tene som nødvendige surrogat for denne manglande motivasjonen. Argumenta om at varmepumpeteknologien ikkje var billeg nok (Gard Folkvord, ap, Sak nr. 3 1999), og straumprisen for låg: "det må lønne seg for dei fleste husstander å spare" (Gunnar Kvassheim, v, Sak nr. 3 1999), bidreg til denne tolkinga. "Folk flest" vart i sitat som desse, indirekte framstilte som økonomisk nyttemaksimerande. Ei liknande oppfatning av folk såg vi kom til uttrykk i NVE (jf.4.4). Oppfatninga kan, som for NVE, tolkast som uttrykk for ein vanskeleggjeringsstrategi.

5.3 Rein energi

Alle partia tala varmt for teknologiske løysingar, og alle tala varmt for ENØK-tiltak og alternative energikjelder. Kva var det så som skilde partia i debatten? Forskjellen

mellom forkjemparane og motstandarane synest i hovudsak å vere i kva for ein teknologi dei såg som ei miljøvennleg løysing på energiproblemet. Usemja bestod i om vasskrafta var ei "rein" energikjelde eller ikkje.

Kva som vert sett som reint i ein kultur, avheng av kva system eller mønster som denne kulturen prøver å etablere (Douglas 1991). Reint og ureint er med andre ord ikkje ibuande eigenskapar ved ting, men må sjåast i samanheng med kva system dei er ein del av, og forsøkjer å etablere. Omgrepet rein energi har tidlegare vore brukt om både atom- og vindkraft. I Øvre Otta-saka vart omgrepet brukt om vasskraft. Det er betre å byggje ut rein vasskraft i Noreg enn å importere ureinande dansk kolkraft og svensk atomkraft, var argumentasjonen frå dei som var for utbygging. Dette argumentet var særleg sentralt i stortingsdebatten, fordi det her vart direkte kopla til utgangspunktet for debatten om korleis ein skulle betre den norske kraftbalansen, men det var også til stades i den offentlege debatten. Samanlikningsgrunnlaget for den norske vasskrafta var med andre ord den danske kolkrafta og den svenske atomkrafta. Den norske vasskrafta vart i ei slik samanlikning rein fordi ho ikkje gav utslepp. Dette kom til uttrykk i mellom anna argumentasjonen til Torbjørn Jagland, som kopla vasskrafta til ei bærekraftig utvikling:

Målet om bærekraftig utvikling er globalt, det er uavhengig av landegrenser – men det forutsetter at alle land følger opp, at ingen overlater til naboen å ta belastningen alene. Å dekke Norges behov for kraft ved hjelp av kull- og kjernekraft er dårlig miljøpolitikk, og vi laster disse problemene over på våre naboland. Det gjør at norsk energiforbruk vil forårsake større utslipp enn ved å bygge ut vannkraft og gasskraft her hjemme (Sak nr. 3 1999).

Slik kan ein seie at argumentet om rein energi vart knytt opp til internasjonaliseringa av både kraftmarknaden og miljøproblema. Eg tenkjer her på marknadsreforma av norsk elforsyning, og dei "nye miljøproblema" eg så vidt omtala i kapittel ein. Midt på åttitalet skjedde det ei forskyving av interessa i miljøspørsmål frå vasskraftutbyggingar over mot industriutslepp, avfall og miljøgifter i luft og vatn (Furre 1996:465). At vasskrafta var rein, fordi ho ikkje bidrog til auka global oppvarming og utslepp, må tolkast inn i ein slik samanheng. I 1990 vart kraftmarknaden liberalisert. Forsyningsmonopola vart brotne ned, og energiverka skulle no fungere som "profittmaksimerande" bedrifter på ein kraftmarknad. Tidlegare var energiverka

symbol for lokale, regionale og nasjonale fellesinteresser (Thue 1996:87). I tillegg til at systemet vart marknadsbasert, skjedde det også ei internasjonalisering. I 1996 vart den felles nordiske kraftbørsen Nord Pool AS danna (ibid:139), som den fyrste fleirnasjonale kraftbørsen i verda. At det var svensk og dansk kraft som var framme i debatten, må sjåast i denne samanhengen.

Marknadsreforma og internasjonaliseringa av energisektoren, og fokuset på ureining og global oppvarming, kan såleis seiast å ha fungert som vilkår for argumentasjon om rein energi. Dette var endringar i energi- og miljøsektoren som gjorde seg gjeldande kring 1990, som også var tida då omgrepet rein energi kom i dagleg bruk i Noreg.⁸¹ Men kva natur var implisitt i denne argumentasjonen? Kva natur ville dra nytte av ei utbygging? Endringane i energi- og miljøsektoren gjorde det mogleg å samanlikne den norske vasskrafta direkte med andre energikjelder, og indirekte hevde at dei lokale inngrepa var naudsynte for å redde ein "større" natur – men kva natur dette var, vart ikkje spesifisert. Det var ikkje utbyggingsområdet slik som i den lokale debatten og i NVE, ei heller den urørte, norske naturen slik som i den nasjonale offentlege debatten og frå motstandarar i stortingsdebatten (det kjem eg tilbake til). Snarare syntest det å vere ein natur som strekte seg utover landegrensene – ein nordisk/europeisk natur, alternativt ein global natur. Eg seier ein nordisk/europeisk natur fordi Norden og Europa grovt sett utgjer grensene for energimarknaden. Eg seier ein global natur fordi utsleppa frå kolkraftverk vil kunne føre til global oppvarming. Argumentasjonen om rein energi tok likevel ikkje for seg ein reduksjon i kraftforbruket, noko som er kravet i rapporten "Vår felles framtid" om ei global bærekraftig utvikling (Langhelle 1999:137-138). Difor tolkar eg argumentasjonen om rein energi til fyrst og fremst å gjelde ein nordisk/europeisk natur. Denne vart likevel ikkje spesifisert i argumentasjonen, noko som gjorde argumentasjonen fleksibel. På mange måtar kan ein også seie at argumentet om den reine norske vasskrafta drog veksle på den urørte naturen ved at denne så og seie smitta over på vasskraftutbygginga. Biletet av store

---

⁸¹ Denne utsegna må kvalifiserast, og ei større undersøking må gjennomførast for det kan seiast sikkert. Utsegna baserer seg på ei tekstsøk-undersøking eg har gjennomført i A-tekst. Eg har søkt etter uttrykk som rein energi, rein kraft o.l (trunkerte søk) i Aftenposten frå 1984 og fram til nov. 2003. Dette søket viser at uttrykket kom i bruk kring 1990. I perioden frå 1984 til 1989 fann eg tre artiklar der uttrykket var nytta om energikjelder. I 1990 aleine fann eg 12 dømer. Talet for 1991 var 11. Statistikken utover 1990-talet viser ein jamn bruk av uttrykket, om ikkje så høg som i 1990 og 1991, og med ein ny topp i 2001.

fossar og frodige blomar var ikkje langt unna, slik Opplandskraft sine brosjyrer om Øvre Otta-utbygginga framstod. Noreg som energi- og naturnasjon smelta saman i lukkeleg samkvem i argumentasjonen om rein energi. Vekst og vern vart sameinelege. Andre argument for utbygging i Stortinget, var at utbygginga var skånsam, og at distrikta måtte få bestemme sjølve, fordi dei har best kunnskap om eigen region og egne behov, slik også påstanden var i dei dominante lokale diskursane. I denne samanhengen vart den lokale forvaltaren trekt fram som eit førebilete.

5.4 Teknologioptimisme og antiteknologi

Slik framstod på mange måtar stortingsdebatten heller som ein konflikt mellom ulike idear av kva som var riktig miljøpolitikk, enn som ein konflikt mellom vekst og vern. Ein annan måte å seie det på, er at det var ein konflikt mellom ulike naturar. I argumentasjonen om rein energi vart ein uspesifisert, større natur påkalla, og samanlikningsgrunnlaget for vasskrafta var den danske kolkrafta og den svenske atomkrafta. I argumentasjonen mot utbygging var snarare den norske, urørte, biologiske naturen den som tena som målestokk for vasskrafta, og dermed vart ikkje vasskrafta rein. Motstandarane i Stortinget nytta med andre ord den same kombinasjonen av argument som eg identifiserte som dominant i den nasjonale offentlege debatten, og som eg i kapittel tre omtala som den norske naturverndiskursen. Det vil seie ein kombinasjon og ei samanveving av estetiske argument knytt til mellom anna besøk av turistar, norsk vernepraksis knytt til nasjonalparker og Noregs internasjonale ansvar for å ta vare på urørt natur og det biologiske mangfaldet, som atter vart knytt til forskingsresultat som artikulerte denne biologisk mangfaldige naturen (jf.3.4). Også i stortingsdebatten var naturen norsk, vill, vakker, urørt og eit referanseområde, og praksisane som vart refererte til var i hovudsak vern, turisme og forskning. Særleg Hallgeir H. Langeland (sv), saksordførar i saka, og dåverande miljøvernminister Guro Fjellanger (v), nytta denne forma for diskurs. Interessant er det også at dei menneska Langeland og Fjellanger refererte til, nettopp var menneske som lett kunne fylle subjektposisjonane i denne diskursen, det vil seie eksperten, turisten, og den etiske vernaren. Langeland refererte til Norsk Turistråd, Den Norske Turistforening, villreinforskarane Nelleman og Jordhøy, Norges

Naturvernforbund, lokalbefolkninga, komande generasjonar og dei politiske ungdomsorganisasjonane. Fjellanger refererte til reiselivsnæringa, forskarar, og Direktoratet for naturforvaltning. Dette var, forutan lokalbefolkninga, alle aktørar som lett kunne fylle dei tre subjektposisjonane. Det same er mogleg å seie for naturane dei artikulerte. Villreinen og ulvelaven vart nemnde av dei to. Dette var to naturar som passa godt inn i "naturposisjonane" norsk, vill, biologisk natur.

Men også motstandarane var opptekne av energibruk. Oppfatninga av energiproblemet som eit sløsingproblem, og dei teknologiske løysingane, var som nemnt ein felles plattform for debatten. I argumentasjonen mot utbygging vart det oppmoda om reduksjon av straumforbruket ved ENØK-tiltak og nødvendigheita av alternative energikjelder. Denne kombinasjonen av ein teknisk energidiskurs og den norske naturverndiskursen kan på mange måtar synast som paradoksal. Argumentasjonen om den urørte naturen synest å vere basert på ein antiteknologisk idé om den urørte naturen. Løysinga på energiproblemet var derimot basert i teknologi. Det skjedde då heller aldri ei kopling mellom desse to diskursane i Stortinget av typen: Vi må redusere straumforbruket og utvikle alternative energikjelder, slik at vi vert i stand til å ta vare på den urørte naturen. Ein kopling mellom argumentasjonen basert på ein urørt natur og ein energiteknologi vart ikkje mogleg, fordi dei støtta opp om inkommensurable naturobjekt. Slik kan ein seie at også argumentasjonen mot utbygging understøtta ein vekst med vern-posisjon. Eg kjem tilbake til dette omgrepet seinare.

5.5 Kompromissforslaget

To diskursar dominerte med andre ord i stortingsdebatten. Det var ein teknologisk energidiskurs, derunder subdiskursane om rein energi og om ENØK/alternative energikjelder. Sistnemnde diskurs vart dessutan i argumentasjonen mot utbygging kopla til den norske naturverndiskursen som var den andre diskursen som dominerte i debatten.⁸² Kampen stod i hovudsak mellom diskursen om rein energi og den norske

---

⁸² Grensene mellom diskursane er uklare. Eg vil til dømes tale om rein energi-diskursen, men denne inngjekk i ein større teknologisk samanheng. Alternativt kunne eg også ha valt og samla ENØK/alternative energikjelder og argumenta knytt til

naturverndiskursen. Kompromissforslaget som vart vedteke, kan difor seiast å ha vore eit kompromiss mellom desse to diskursane, og dermed mellom den reine energien og den urørte, reine, vakre naturen. Kompromissforslaget innebar at sideelvene vart uteletne. Det var desse elvene som hadde størst opplevingsverdi, var vakrast og villast. Fuglane på ringøya i Heggebottvatnet og den ville Høgfossen vart derimot ofra til fordel for den større naturen. Slik vann både turgåinga, turistnæringa og kraftutbygginga. Eller kanskje vann ingen, slik det vart hevda i dagane etter vedtaket. Men begge sider måtte gje og ta. Ifølgje villreinforinkinga til Nellemann og Jordhøy tapte villreinen i og med at det vart utbygging, og at kraftleidningssaka ikkje vart handsama i Stortinget.

På same måte som plasseringa av Øvre Otta-prosjektet i kategori I i Samla Plan var eit kompromiss i 1993,⁸³ vart saka på ny oppløyst i eit kompromiss då ho kom tilbake til stortingssalen i 1999. Dette kompromisset innebar ei halvering av prosjektet.⁸⁴ Andre vasskraftsaker har også enda i kompromiss.⁸⁵ Kompromissforslaget vart som nemnt lansert av Vern Øvre Otta. Men deira kompromiss var ikkje mellom rein energi og urørt natur, men snarare mellom ein lokal bruksnatur og lokal økonomi – og fritid og kjensler knytt til bruk og tilknytting til natur. På ein måte kan ein likevel seie at Vern Øvre Otta vann fram i prosessen: ikkje fyrst og fremst med argumenta sine (slik dei framstod i den lokale debatten) og eigne grunnar å gå inn for eit kompromiss, men fordi konstallasjonane eller dei diskursive mønstra i Stortinget produserte det same forslaget som dei hadde lansert. Men kva med mauren? Kva med den lokale økonomien? Kva med helsa, økologien, og kjenslene? Dei vann ikkje fram i stortingsdebatten. Meir om forholdet mellom den offentlege debatten og stortingsdebatten kjem eg til no.

---

norsk naturvern i ein og same diskurs. Også i den offentlege debatten, særleg den nasjonale, skjedde det ei kopling mellom desse to sistnemnde diskursane.

⁸³ Sjø Berntsen (1994:260-264) for ei omtale av handsaminga av Verneplan IV og Samla Plan i 1993. Partia som gjekk inn for å verne Tora og Føysa i 1993 var dei same som gjekk mot utbygging i 1999.

⁸⁴ Avgjerda om å plassere Øvre Otta-prosjektet i kategori I tolka eg i kapittel fire også som eit kompromiss. Forskjellen var at i Samla Plan-handsaminga i 1993 var det fleire prosjekt som var gjenstand for kompromiss. I 1999 var det berre eitt prosjekt som posisjonane skulle prøvast på.

⁸⁵ Eg tenkjer her fyrst og fremst på Sauda-utbygginga i 2003.

6. Marginalisering

Så langt har eg analysert marginalisering på tre ulike nivå i den politiske prosessen: det sivile, det administrative og lausleg også det politisk-nasjonale. Sjølv om eg til no har skrive mykje om marginalisering, vil dette temaet bli særskild handsama i dette kapittelet. Tida er inne for å løfte blikket, men utan å miste fotfeste i empirien. I dette kapittelet ynskjer eg å sjå om det er mogleg å skape ein heilskap i den marginaliseringshistoria som hittil er vorte fortald. Marginaliseringa vil i hovudsak bli analysert med utgangspunkt i forholdet mellom offentlegheita og det politisk-nasjonale nivået ved at eg vil undersøkje kva diskursar som eksisterte i offentlegheita og som ikkje nådde fram til det politisk-nasjonale nivået. Ei undersøking av kva diskursar som vart marginaliserte i Stortinget er særleg interessant, fordi Stortinget var den endelege vedtaksarenaen for Øvre Otta-saka spesielt, og er det for miljø- og energisaker generelt. Diskursane i Stortinget er difor svært konsekvensrike. Undersøkinga vil dessutan seie noko om vilkåra og premissane i kommunikasjonen mellom ei offentlegheit (med veljarar) og Stortinget (med representantar).

Fyrst følgjer ei kort samanfating av diskursane (6.1). Deretter følgjer ein presentasjon av tekstresepsjonsanalysen som vil seie noko om kva som vart sett som marginale diskursar i debatten (6.2). Så følgjer tre tolkande delar som er baserte på analysene av marginalisering i kapittel tre, fire og dels fem, og resepsjonsanalysen. I desse vil eg framstille to rørsler (om naturar og menneske) som vil seie noko om kva som skjedde då saka gjekk frå å vere lokal til å bli ein del av den politisk-nasjonale-debatten (6.3, 6.4), og ein del om kva relasjonar som vart marginaliserte på det politisk-nasjonale nivået (6.5). Til slutt følgjer ei oppsummering av diskursane i tabellform, noko om korleis diskursane forhold seg til andre miljøklassifikasjonar, og tre spekulative hypotesar (6.6). Resultat frå relevant forskning vil bli trekte inn fortløpande.

6.1 Kva var Øvre Otta-saka?

Øvre Otta-saka var på mange måtar ikkje *ei* sak, sjølv om vi seier dette. Øvre Otta var snarare fleire saker som var *resultat* av språklege og materielle praksisar situerte på dei ulike stadene i den politiske prosessen. Kampen for og mot utbygging var ein

definisjonskamp om kva saka var og handla om. Det var ein kamp om kva argument og avgjerdsmålestokkar som var relevante og skulle gjelde i saka. Kva saka var kan ikkje sjåast uavhengig av kva interesse aktørane hadde. Samtidig har eg også prøvd å vise at Øvre Otta ikkje var like mange saker som det var aktørar i saka. Sakene vart ikkje skapte frå ingenting. Menneskene sine interesser og preferansar må difor ikkje sjåast som usosiale, konstante storleikar, men som forma av felles praksisar og allereie etablerte posisjonar frå tidlegare energi- og natursaker. I Skjåk var det til dømes fleire som endra syn i saka, kanskje som følgje av rammene dei dominante lokale diskursane la for debatten. Ikkje alle diskursane var opne for alle aktørane, slik som vi også vil sjå i neste del (6.2), fordi diskursane var betinga av ulike praksisar på dei ulike stadene. Slik har eg påvist ein *variasjon* i kva for diskursar som var dominante på dei ulike stadene i den politiske prosessen, sjølv om det også var likskap. Eg har med andre ord prøvd å vise at argumentasjonen – den språklege praksisen – må forståast i relasjon til dei materielle praksisane, annan språkleg praksis, andre menneske, og naturar. Det er samanhengane mellom desse elementa eg har forsøkt å nøste opp i.

Lokalt var utbygginga i stor grad eit spørsmål om kva som var sant og usant om utbygginga. Kunnskapen vart i stor grad henta frå kraftutbyggingssøknaden, og eit teknisk vokabular prega innlegga i debatten. Eg knytte dei lokale diskursane til tidlegare kraftutbyggingspraksis og andre naturpraksisar i Skjåk slik som fiske, jakt, fritidsbruk, jordbruk og som eigarar av Skjåk Almenning. Dette er praksisar som i stor grad definerer både kva ein skjåkvær er og kva natur er; natur i Skjåk-debatten var fiskevatn, villrein som vilt, beite, seterområde, ein kraftutbyggingsnatur, konkrete stader, og allmenningen – det ein kan kalle ein nytte- og kvardagsnatur. Det er praksisar som skil bygda Skjåk frå naturpraksisane knytt til "ikkje-nyttige" fritidsbesøk i Skjåk-naturen, og som difor marginaliserte folk utanfrå som i større grad artikulerte naturen som ein stad for opplevingar, fritid og forskning, og dermed ein verna, urørt, vakker og biologisk natur. Motstandarar som Den Norske Turistforening, Norges Naturvernforbund, og stortingsrepresentantane mot utbygging artikulerte denne forma for diskurs. Kvinnene vart også marginaliserte lokalt. Eg peikte også på at den lokale diskursen 'å setje seg inn i saka' var lik diskursen i NVE, som også fokuserte på natur

som potensiell energi. I kapittel fem gjorde eg greie for energidiskursane om rein energi og ENØK/alternative energikjelder. Desse gjorde seg gjeldande i både den offentlege debatten (særleg i den nasjonale) og i stortingsdebatten. Eg valde likevel å presentere desse i kapittelet om stortingsdebatten, fordi denne hadde Noreg sitt energiproblem som utgangspunkt. Det var difor her energispørsmålet prega debatten mest.

6.2 Tekstrepsjonsundersøkinga: Kva vart sett som marginale diskursar?

Så langt har eg omtala marginale og dominante diskursar på dei ulike stadene i den politiske prosessen på basis av lesinga mi av tekstar. Metoden har vore diskursanalytisk; samtalepartnarar og læremeistrar har vore skrivne tekstar. Men kva med debattantane og deira oppfatning av argumentasjonen? Korleis oppfatta deltakarar i saka grensene for det dominante og marginale: Kva vart sett som marginal, irrelevant argumentasjon, og kvifor? Og korleis varierte dette mellom stadene i prosessen? Ville det til dømes vere mogleg å observere eit skilje mellom lokale og nasjonale deltakarar i kva type argumentasjon dei likte, og i kva dei såg som seriøs argumentasjon? Ville det vere mogleg å sjå ein forskjell i kva argumentasjon debattantane oppfatta som seriøs, sjølv nytta, og likte best, slik at det ville vere mogleg å seie noko om korleis dei dominante diskursane verka på deltakarane i debatten?

Med desse spørsmåla som utgangspunkt gjennomførte eg i januar 2004 ei tekstrepsjonsundersøking der eg fekk utvalte aktørar i saka til å lese argument eg hadde plukka ut som prototypiske for nokre av dei ulike diskursane eg hadde identifisert. Eg håpa resultata frå undersøkinga ville kunne fungere som ein test av min eigen analyse av argumentasjonen i saka. Føremålet med tekstrepsjonsundersøkinga var i brei forstand å seie noko om forholda mellom diskursane: kven dei opna opp for, og kva diskurs som vart sett som dominerande. I tillegg håpa eg svargjevinga ville kaste lys over i kor stor grad debattantane var medvitne sin eigen språkbruk. I det følgjande vil eg presentere resultata frå denne undersøkinga. Men fyrst kort om undersøkingsopplegget.

Undersøkingssopplegg

Diskursanalytikarar gjennomfører sjeldan tekstresepsjonsundersøkingar, noko dei i seinare tid har vortne kritisert for (sjå Jørgensen og Phillips 1999:93). I medieanalysar har det vore ein trend frå analyse av tekstar, til resepsjonsanalyse av tekstar, dette som ein reaksjon på analysar av medietekstar sine ideologiske effektar som ikkje tek høgde for korleis tekstar faktisk vert mottekne av publikum (Fairclough 1995:16). Dette er ein kritikk som også i stor grad kan rettast mot diskursanalytikarar, og som kan ha bakgrunn i førestillinga om diskursens dominans over subjektet, ei antaking som eg avviste som eit utgangspunkt i kapittel to.

Korleis gjennomføre ei diskursiv resepsjonsundersøking? Mangelen på metodisk presedens gjorde dette spørsmålet sentralt.⁸⁶ Tekstresepsjonsanalysar har i stor grad fokusert på folk sitt opptak av tekstar på bakgrunn av sosioøkonomiske bakgrunnsvariablar som utdanning, kjønn, og klasse. Men Norman Fairclough skriv:

It strikes me as self-evident that although readings may vary, any reading is a product of an interface between the properties of the text and the interpretative resources and practices which the interpreter brings to bear upon the text. The range of potential interpretations will be constrained and delimited according to the nature of the text (ibid.).

Å fokusere på eigenskapar ved tekstane (properties of the text), snarare enn å ha hovudfokus på bakgrunnsvariablane, syntest å vere eit godt utgangspunkt for ei diskursiv tekstresepsjonsundersøking. I samband med diskursanalysen hadde eg nettopp sett på det som kan sjåast som eigenskapar uttrykt i tekstar, nærmare bestemt: Kva menneske teksten opnar opp for, kva praksisar teksten viser til, og kva naturar den artikulterer. I tekstresepsjonsundersøkinga synte eg difor fram tekstar⁸⁷ som eg såg som uttrykk for dei ulike diskursane som eg hadde utarbeidd og analysert i kapittel tre, fire og fem, med ein tanke om at utgangspunktet for ein diskursanalytisk tekstresepsjonsanalyse måtte vere at dette møtet mellom menneske og diskursar ikkje berre er avhengig av sosiale bakgrunnsvariablar hjå individa, men også av diskursane

---

⁸⁶ Mangelen på metodisk presedens gjorde undersøkinga til eit metodisk eksperiment, og undersøkinga må sjåast som eit forsøk på ein mogleg måte å gjennomføre ei tekstresepsjonsundersøking på innan diskursanalyse. Men det er ein metode som treng å utviklast vidare, for m.a. å få eit betre grep om samspelet mellom bakgrunnsvariablar og eigenskapar ved tekstane.

⁸⁷ For resepsjonstekstane som vart vist: sjå appendiks D.

sjølve. Eigenskapar ved diskursane vart mogleg å samanlikne fordi eg syntte fleire tekstar til ein og same person.

Skiljet mellom marginale og dominante diskursar har eg så langt definert med basis i dei ulike stadene i den politiske prosessen. Det er likevel menneske som handlar i den forstand at tekstane er produserte av menneske på desse stadene. For at det skal vere mogleg å sjå eit mønster slik eg har gjort, føreset det menneske som har ei formeining om kva dei kan skrive, og kva som ikkje passar seg å skrive. Menneska kan dessutan vere meir eller mindre komfortable med desse rammene. Ved å gjennomføre ei (diskursiv) tekstresepsjonsundersøking ville eg få eit innblikk i korleis den diskursive kampen ikkje berre var ein kamp *mellom* individ eller grupper, men korleis den kom til uttrykk i sinna, og påverka vala til menneska som deltok i debatten. Ein slik kamp ville eg spore i motstridande interpellasjonar,⁸⁸ det vil seie å undersøkje om debattantane let seg interpellere av motstridande diskursar.

Til saman intervjuar eg åtte personar. Personane vart valde ut frå om dei var sentrale i saka, etter utbyggingsstandpunkt, og fordelt på dei ulike stadene i den politiske prosessen.⁸⁹ Dermed ville dei vere kjende med dei etablerte uttrykksmåtene, det ville vere mogleg å sjå om det var samsvar mellom kva tekst dei likte best og måten dei faktisk hadde uttrykt seg på, og det gav meg også høve til å stille generelle kunnskapsspørsmål om saka. Eg prøvde også å ta omsyn til kjønn i valet av informantar lokalt fordi det, ifølgje min analyse av den lokale debatten, syntest å vere eit interessant aspekt både med omsyn til argumentasjon og deltaking.

---

⁸⁸ Interpellasjon viser til den prosessen der språket konstruerer ein sosial posisjon for individet og dermed gjer det til eit ideologisk subjekt (Jørgensen og Phillips 1999:25). Når individ vert knytt til subjektposisjonar vert dei interpellerte (Neumann 2001:178).

⁸⁹ Eg intervjuar fire personar lokalt, to menn og to kvinner. Dei to mennene var leiaren i Vern Øvre Otta, Per Steinar Løkken (omtala som den lokale mannlege motinformanten) og Tore Aaboen (den lokale mannlege forinformanten), som var sentral i Interessegruppa for utbygging. Dei to kvinnene sat begge i kommunestyret. Den eine, Kari Elin Sperstad (den lokale kvinnelege motinformanten), sat for Bygdelista som gjekk inn for halv utbygging, den andre for Senterpartiet, Mona Haugen Grimstad (den lokale kvinnelege forinformanten), som gjekk for utbygging. Elles intervjuar eg sakshandsamaren i NVE, Astrid Brynildsen (NVE-informanten), ein representant frå Norges Naturforbund sentralt, Kåre Olerud (Naturvernforbundet-informanten), og to stortingsrepresentantar: saksordføraren i saka frå SV, Hallgeir H. Langeland (den nasjonale motinformanten), som gjekk mot utbygging, og Ap-representant frå Oppland, Torstein Rudihagen (den nasjonale forinformanten), som stemte for utbygging. Desse fire siste vil også samla sett bli omtala som nasjonale aktørar. Alle har godkjent sitata og fått lese denne delen, men unntak av NVE-informanten som av private årsakar ikkje hadde høve til dette. Ho har imidlertid godkjent offentliggjerding av namnet sitt, og bruk av intervjuet. Intervjuar varte alle i halvannen til to timar, med unntak av intervjuet med representanten frå Naturvernforbundet, som varte i ein time. Dei vert, forutan nemningane i parentesane, omtala ved hjelp av initialar. Det same gjeld underteikna.

Resepsjonsundersøkinga vart gjennomført som ei rad semi-strukturerte intervju, det vil seie som intervju der berre nokre av spørsmåla var klarlagte på førehand, og der fleire vart lagde til og kutta ut etter kvart (Mikkelsen 1995:102). Men for å kunne samanlikne svara, var det også viktig å stille dei same spørsmåla til informantane.⁹⁰ Informantane fekk i oppgåve å tenkje generelt rundt tekstane, identifisere kven som hadde skrive dei, og seie noko om kva forhold tekstane uttrykte til staden i Skjåk.⁹¹ I tillegg stilte eg følgjande tre spørsmål om kvar av tekstane: 1. Likar du teksten? 2. Ville du kunne formulert denne teksten i Øvre-Otta-debatten? 3. Høyrer teksten heime i ein seriøs diskusjon om Øvre Otta? Med spørsmål tre prøvde eg å fange eit skilje mellom kva argumentasjon som vart anerkjent i debatten, og motsett: kva argumentasjon som vart sett som irrelevant eller useriøs. Dette var mi operasjonalisering av kva diskursar som vart oppfatta som dominante og marginale. Ved å stille spørsmålet om kva tekst dei likte og mislikte, og etter kvart kva tekst dei likte og mislikte mest, ynskte eg å gripe det pragmatiske nivået. Dette er nivået for personlege verdiar og meiningar, i motsetjing til det mytologiske nivået, som spørsmål tre prøvde å fange opp. Dette mytologiske er nivået for dei offisielle normene som er integrerte og som vert opplevd å gjelde for samfunnet og "dei andre", og ideelt sett også for ein sjølv (Bregnballe 1998:54).⁹² Spørsmål to såg eg som ein mellomkategori. Ein nærmare analyse og forklaring kjem seinare.

Romantisk svada vs. følelsen av det er de vi har

⁹⁰ For intervjuguide, sjå appendiks E.

⁹¹ Alle informantane vart vist fleire tekstar, gjerne dei same, men av og til tilpassa informanten og kva eg meinte ville vere interessant å teste i forhold til denne. I etterkant har eg tenkt det ville vore betre om eg viste alle tekstane til alle, for å betre reliabiliteten i undersøkinga. Eg meiner likevel at svargjevinga seier noko substansielt om problemstillingane eg har forsøkt å seie noko om. Resepsjonstekstane vart utarbeidd på følgjande måte. Eg la vekt på at tekstane skulle vere så prototypiske uttrykk som mogleg for dei diskursane eg hadde utarbeidd gjennom lesing og analyse av tekstane i saka. Alle resepsjonstekstane er originaltekstar i den forstand at dei i all hovudsak inneheld tekstbitar som vart nytta i debatten, men nokre av tekstane er klypt saman av tekstbitar frå ulike menneske, eller er ei komprimering av ein originaltekst. Resepsjonstekstane må difor sjåast som meir einskaplege enn debatten verkeleg var. Dei er som sagt konstruerte som prototypiske. I tillegg fjerna eg dei aller tydelegaste spora etter kven avsendaren var, av typen "Naturvernforbundet meiner at", fordi ein av oppgåvene eg gav informantane, var å identifisere avsendar. Dei ulike tekstane var berre merka med overskriftene tekst 1, 2, 3 osv. Sjå appendiks D.

⁹² Det mytologiske nivået må forståast som nivået for dei diskursane som er eller vert sett som dominante eller gjeldande for fleire, medan det pragmatiske er nivået for dei diskursane som ikkje samsvarer med det mytologiske nivået, og som vert oppfatta som meir private (Shlapentokh referert i Bregnballe 1998:54). Skiljet må ikkje sjåast som eit skilje mellom eit sosialt nivå som fleire deler, og eit privat, lukka nivå for dei eigentlege haldningane. Dette ville i så fall vere uttrykk for ein type kognitiv psykologisk forklaringsmodell, som vil stride med ei diskurspsykologisk modell. Skiljet mellom mytologisk og pragmatisk vert med andre ord sett som betinga og skapt, like eins skiljet mellom det offentlege og det private, som også ligg implisitt i dette omgrepsparet. Det synest såleis å vere samanheng med kva som vert sett som offentlig/dominant og marginalt/privat.

I analysen av den offentlege debatten identifiserte eg eit skilje mellom korleis dei lokale og nasjonale debattantane uttala seg (jf. kap tre). Tekst nr. 1, 4, og 8 var tekstar eg hadde valt ut som døme på diskursar eg såg som typiske for ein nasjonal motstandsargumentasjon både i Stortinget og i offentlegheita. Dette var tekstar med mange adjektivskildringar av natur, og med ei forståing av natur som fri for tekniske inngrep. Dette var tekstar som eg håpa ville kunne provosere fram skilnader i svargjevinga mellom informantane frå Skjåk og dei nasjonale informantane. Forventninga vart i stor grad innfridd. Alle dei lokale informantane reagerte på formuleringar i anten tekst 1 eller 4 (og/eller dels 8); tre sterkt negativt, ei nokså positivt, men alle uttrykte at det var tekstar dei ikkje kjende seg heime i, eller ville ha skrive sjølve. Særleg dei adjektivrike skildringane av naturen vakte reaksjonar lokalt. Utsegner som resepsjonstekstane vart møtte med, varierte frå: "*rosa farge på fjellet, solnedgangens skjær*, eg føler meg ikkje heilt heime i slike tekstar" (PS) (utheving=les teksten høgt), til utbrot som:

Store kunstige steintipper...som siluetter mot den rosa fargen på fjellet. Det er reine lyrikeren som har vore ute å føre her. *Avskjed med ein svært god venn. Opp og krysse Polfossen.* Ja, dette har var nok faen med ein som var jævla i mot. Men du veit, det stemmer ikkje noko av det han seier (TA).

Fleire av utsegna, slik som dette siste, kan tolkast som uttrykk for at dei nemnde tekstane (særleg tekst 4) vart sett som eit brot med den sanningslogikken (det vil seie eit krav om sann kunnskap) som eg i kapittel tre identifiserte som framtrekande i den lokale debatten. Fleire kunne ikkje grunngje kvifor dei ikkje likte naturskildringane. Nokon førte motviljen tilbake til eigen person: "det er vel eg som type, kanskje"(KES) - atter andre til ein bygdeidentitet:

GS: Likar du teksten [nr.4]? PS: Nei, det gjer eg ikkje. Det er ein tekst med for mykje slike romantiseringar og følelser som ikkje er realistisk begrunna eigentleg. Eg har ikkje noko ikkje noko mot slike synsmåtar, men eg har erfard at skal du nå fram i ein debatt, er det dei nøkterne argumenta som når fram. GS: Er mange einige idet? PS: Ja, det trur eg. Særleg her, fordi du veit vi på bygda er så realistiske vi veit du (latter), vi er jordnære, og kan så mykje, så vi kan ikkje høyre på slik som dette der (latter) [setningen vart sagt med ironi].

Interessant er det også at ingen av dei lokale trudde at ein skjåkvær hadde skrive noko slikt (noko dei ifølgje min analyse også hadde dels rett i) sjølv om ei peikte på at "det var nok sikkert nokon som turte å skrive slik som var skjåkvær med" (KES).

Hjå dei nasjonale informantane syntest reaksjonane på desse tekstane å vere avhengig av utbyggingsstandpunkt. Medan alle i Skjåk reagerte på formuleringar i anten tekst 1, og 4 (og delvis 8), varierte dette med syn i saka på nasjonalt nivå, sjølv om ingen reagerte så tydeleg som skjåkværane. Den nasjonale forinformanten (NVE-informanten las ikkje nokon av desse tekstane) var negativ til tekst 4, medan dei som var mot likte ein eller fleire av tekstane svært godt. Hjå han som var for utbygging var grunngjevinga at tekst 4 var uriktig, og teksten vart difor, likesom lokalt, tolka utifrå ein sanningslogikk. Han sa til dømes om tekst 4 at Breiddalsvatnet og Glittervatnet allereie var ledd i ein menneskeskapt natur. Dei to som var mot utbygging identifiserte seg, som forventa, med tekst 4: "følelsen av det er de vi har", sa representanten frå Norges Naturvernforbund. Han var dessutan den einaste som trudde at tekst 4 *kunne* ha vore skriven av ein skjåkvær: "Det er hans eller hennes verden." Dette kan stå i motsetjing til oppfatninga til den nasjonale for-representanten frå Sør-Fron si oppfatning om kven som kunne ha skrive tekst 4:

Ein skjåkvær ville ikkje skrive på ein slik måte (latter) slik eg kjenner dei. Dei har på ein måte eit litt anna forhold til naturen. Dei set pris på naturen, men for dei er naturen ein verdi i så mange samanhengar – som beitegrunnlag, andre former for ressursutnytting, som eit område for matauk, fisk og jakt. Det er ikkje så mykje å lene seg attende og nyte det estetiske, for dei er oppvokse med det. Dei er ein del av det, det er ikkje slik at du går kvar einaste dag og ser oppi fjellet kor vakkert det er og kva det gjer meg slik følelsesmessig, men naturen er ein del av dem sjølve.

Resultata frå resepsjonsundersøkinga synest, slik eg tolkar dei, å styrke analysen i kapittel tre og fem om at det er mogleg å spore eit skilje mellom diskursar på nasjonalt og lokalt nivå. Ingen av dei lokale kjende seg komfortable med ein romantisk, urørt nasjonal natur, tre av dei fire såg tekst 4 som useriøs, og ingen av dei ville sjølve formulert tekst 4 eller 1, (eller den delen av tekst 8 som var ei skildring av den estetiske, urørte naturen). På nasjonalt nivå synest synet på tekstane å vere avhengig av utbyggingsstandpunkt. Dei to utbyggingsmotstandarane likte tekst 1 og 4, begge meinte at tekst 1 var ein seriøs tekst som dei sjølve kunne ha formulert, medan Naturvernforbund-informanten også meinte dette om tekst 4. Den nasjonale utbyggingsforkjemparen mislikte derimot tekst 4, og tykte den var useriøs.

Kva er seriøst og useriøst?

Synet på seriøsiteten til tekst 1 og 4 var difor ulik på den nasjonale og lokale staden. For dei andre tekstane fekk eg derimot svært like svar på spørsmålet om kva tekstar dei tykte var seriøse og ikkje seriøse, og kva tekst dei tykte var mest og minst seriøs. Alle identifiserte stort sett dei same tekstane som seriøse og useriøse, med ei nokolunde lik grunngjeving. Ser vi bort frå tekst 1 og 4 som vart analysert ovanfor, så kan ein grovt seie at tekst 3,⁹³ 8, og 9 vart identifiserte som seriøse, og tekst 5 og 6 som useriøse. Medan dei seriøse tekstane vart karakteriserte som saklege og som faktatekstar, så vart dei useriøse identifiserte som kjensletekstar, og som "søkte", "rare", "usaklege". Mest eintydig var utslaga for saksutreiingsteksten frå NVE (tekst 9, jf. kap.fire) og teksten om mauren (tekst 6, jf. 3.4). Tekst 9 vart av alle (dvs. alle sju som las teksten) karakterisert som seriøs. Sjølv om dei aller fleste (seks av sju) meinte at teksten var skriven av Opplandskraft, og såleis skriven av nokon for utbygging, karakteriserte dei fleste (fem av sju) teksten som nøytral: "Så du veit det er klart det at her kjem beskrivelsen og noko av sanninga fram og slik det eigentleg er, må eg seie"(TA). Eit par av dei som var mot utbygging meinte likevel at teksten var noko underdimensjonert i forhold til dei negative konsekvensane, utan at dette rokka på biletet av teksten som nøytral. Dei lokale debattantane hadde dei mest eintydige svara i forhold til tekst 9, noko som kan tolkast i lys av den eine dominante lokale diskursen som i stor grad var teknisk (jf. 3.3). Men også dei nasjonale debattantane anerkjende teksten som seriøs, sjølv om dei i mindre grad likte teksten, og i større grad var i stand til å diskutere den kritisk.

Om alle såg på tekst 9 som seriøs, var det motsette tilfelle for tekst 6 om mauren (sju las denne). Det var av denne teksten eg fekk dei mest sprikande og interessante lesingane. Inntrykket er at dette var ein type tekst som ingen av informantane hadde lese før, og at det difor vart vanskelegare å trekkje på etablerte for-dommar i tolkinga av teksten. At få klart kunne identifisere kven som kunne ha skrive teksten vitnar om dette. For dei andre tekstane gjekk det nemleg stort sett greitt. Ein av informantane såg

---

⁹³ Tekst 3 hadde eg plukka ut som representant for den dominante lokale diskursen 'lokal bruk', og difor ein tekst som både kunne vere for og mot utbygging. Informantane hadde då også problem med å identifisere om teksten var ein for- eller mot-tekst. Både informanten frå NVE og frå Naturvernforbundet sa dei kunne ha skrive noko slik. Dei to lokale motstandarane reagerte negativt på formuleringa "vi kjenner områda betre enn dei fleste", som dei meinte var uttrykk for ei lokal "vi veit best"-haldning. Elles likte dei og dei seks andre teksten, og meinte han var seriøs. Det var ein tekst som ikkje skilde godt mellom informantane, heller ikkje mellom nasjonalt og lokalt nivå. Alle åtte las tekst tre.

fyrst teksten som eit bilete på dei lokale som kjempa mot staten, og difor som ein tekst for utbygging. Men dei fleste såg mauren som eit bilete på naturen i det heile. Då eg foreslo mi tolking av teksten – at han handla om omsorg for mauren – så var informantane i ulik grad opne for denne tolkinga. Det var i grunnen berre ein, overraskande nok den lokale forinformanten, som etter kvart personleg tok innover seg denne tolkinga. Representanten for Naturvernforbundet anerkjende denne tolkinga som omsorg for mikroliv, medan den nasjonale motinformanten relaterte teksten til bevaring av eit biologisk mangfald. Utifrå tolkinga i kapittel tre er det interessant å sjå at medan den lokale representanten tok utgangspunkt i den konkrete mauren, vart mauren tolka i lys av ein vitskapleg biologisk tankegang hjå dei to nasjonale motrepresentantane, ein tankegang vi såg var representert i den norske naturverndiskursen. Ingen av informantane oppfatta likevel tekst 6 som ein svært seriøs tekst i debatten, sjølv om fleire uttrykte at dette var synd, noko som vitnar om eit høgt refleksjonsnivå om rammene for debatten. Informanten frå Naturvernforbundet var ein av desse:

Mange hos oss ville like den, men de som skal argumentere overfor stortingspolitikere tror jeg ikke ville bruke den argumentasjonen. Vi er litt for skolerte, og i anførselstegn, seriøse. Vi skal ha gjennomseriøse fornuftsargumenter, men egentlig burde dette være godt innenfor ramma av definisjonen av et fornuftsargument selvfølgelig, for det er jo reelt, men det er det ikke. Vi har aldri skrevet et ord om maur.

Den lokale forinformanten uttrykte også noko av det same: "Det er ingen som diskuterer maur. Han kjem ikkje inn i bilete han, og det er no littegrann fortvila det da kanskje." NVE-informanten meinte derimot at teksten var litt søkt: "Du kan ikke sammenligne huset til folk som står under vann med maurtuer. Jeg syns det blir – for å si det mildt – litt søkt." Ei meinte at det var ein tekst som kanskje var litt for vanskeleg, men at han fekk folk til å tenkje. Grunnane var altså mange, slik som tolkingane, men det var likevel ei semje om at teksten ikkje var blant dei mest seriøse. At eit par såg teksten som "morosam"(KO) og "søt"(AB), kan også tolkast inn i denne samanhengen.

Når det gjeld dei andre tekstane, så vart også tekst 3 og 8 identifiserte som seriøse fordi dei var saklege. Tekst 5 hadde eg tolka som ein tekst som uttrykte ein annan form

for rasjonalitet enn den som var dominant i debatten. Den sa at kjenslene bør telle i ei slik sak, heller enn berre faktakunnskap (jf.3.4 - kropp og kjensler). Denne teksten vart berre vist til tre av informantane: ho frå NVE, og den lokale kvinnelege mot- og forinformanten. Dei to fyrstnemnde klassifiserte tekst 5 som useriøs, medan den lokale forinformanten meinte at kjenslene må med, og at teksten difor hørde heime i ein seriøs debatt. Den lokale kvinnelege motrepresentanten såg teksten som kjenslelada, og at ein av den grunn ikkje ville kome langt med han i ein debatt. Informanten frå NVE la også ein sanningslogikk til grunn:

AB: Jeg syns ikke han er så veldig seriøs for å si det mildt. GS: Kvifor ikkje? AB: Den er veldig følelseslada, og da syns jeg ikke at den virker så seriøs. Men her må jo folk ha lov til å ha meninga si. Men jeg syns ikke den virket så veldig seriøs i forhold til den samfunnsituasjonen vi er i og var i.

Ved å gjennomføre ein tekstresepsjonsanalyse, ynskte eg å få eit inntrykk av om dei utvalde debattantane hadde ei kjensle for kva diskursar som var meir eller mindre seriøse. Med så regulære resultat må dette seiast å ha vore tilfelle. Semja om kva som var seriøse og useriøse tekstar tyder på at eg fekk svar på eit mytologisk nivå.

Motstridande vs. uproblematisk interpellasjonar

Med undersøkinga ynskte eg også å få eit innblikk i om debattantane heller hadde nytta såkalla seriøse enn useriøse argument utifrå legitimitetsomsyn, ved å halde seg innanfor rammene av kva dei såg som akseptable argument – og, om dette skjedde på kostnad av argumentasjon dei oppfatta som privat og useriøs, men likevel hadde større sansen for. For å sjå om det var eit spenn mellom det pragmatiske og det mytologiske nivået, undersøkte eg om det var ein forskjell i kva tekstar dei einskilte informantane sa dei likte, kva tekstar dei ville ha formulert, og kva tekstar dei såg som seriøse (tre kategoriar).

Dei to lokale kvinnene synest å vere dei med ein størst ambivalens i svargjevinga. Ingen av desse hadde ein tekst som gjekk att i alle dei tre kategoriane. Ho mot utbygging likte dessutan ein tekst som ho såg som useriøs, og som ho heller ikkje ville ha formulert. Dette var teksten om mauren (tekst 6). Ho såg den tekniske tekst 9 som seriøs, men uttrykte også ein ambivalens til denne. Ho var ein av dei som sterkest

artikulerte grensene for den lokale debatten ved å peike på at mange kvinner ikkje uttala seg fordi dei kvidde seg for å setje seg inn i dei tekniske aspekta ved saka. Ho fortalde også at ho som kommunestyrerepresentant ville vorte sett som useriøs om ho hadde skrive ein "romantisk" tekst (tekst 4), og at ho fekk sjekka lesarinnlegga ho skreiv for faktafeil (jf.3.3). Den kvinnelege forinformanten såg saksutreiingsteksten frå NVE (tekst 9) som mest seriøs. Ho likte også best denne teksten. Grunngevinga var at denne var mest nøytral og hadde med argument både for og mot, men ho understreka at teksten ikkje var slik ho ville ha skrive den. Ho ville i tillegg hatt med nokre motargument og litt kjensler. For ho uttrykte også ein ambivalens til teksten:

Det er skrekkeleg mykje tal her. Eg veit ikkje om det har så mykje med saka å gjere at ein berre skal sitte og diskutere tal. Eg tykkjer vi heller skal diskutere om vi har bruk for meir kraft, kva det har å seie for naturen, korleis det vil syne, kva vi har att for det, og kva det eigentleg vil ha å seie for oss.

Ho fortalde også at kvinnene hadde diskutert helse i samband med kraftlina, at ho sjølv hadde tenkt på dette, men at det ikkje var eit tema i den offentlege debatten: "Det er slikt ein tenkjer på, i alle fall kvinnfolka då." At dei to lokale kvinnene hadde det største spennet mellom det pragmatiske og mytologiske nivået, er mogleg å tolka i lys av analysen i kapittel tre: Den lokale debatten var mannsdominert, ein sanningslogikk låg til grunn, debatten handla om å "setje seg inn i saka" – gjerne dei tekniske aspekta. Men sjølv om desse to kvinnene ikkje omfamna alle aspekta ved den lokale debatten, så anerkjende dei det offisielle nivået ved å ha den same analysen som dei andre av kva som var dei mest seriøse tekstane.

For dei seks andre informantane var det derimot eit større samsvar mellom kva tekstar dei tykte var seriøse, ville ha formulert og lika. Informanten frå NVE var den som hadde eit tydelegast og mest konsekvent mønster i svargjevinga. Ho var komfortabel med det som vart sett på som seriøs argumentasjon i debatten. Denne måten stemde overeins med måten ho sjølv ville uttrykkje seg på, og sjølv likte. Tilsvarande mislikte ho dei tekstane ho såg som useriøse, og ville heller ikkje ha formulert desse. Ho var med andre ord komfortabel med å setje likskapsteikn mellom faktatekstar og seriøsitet, og motsett. Intervjuet skjedde på hennar kontor, og eg gav inntrykk av at eg var ute etter den institusjonelle identiteten hennar. Det kan forklare kvifor eg fekk så eintydige

utsegn. Ho gav likevel ikkje uttrykk for at ho sjølv (personleg) hadde andre meiningar. Den nasjonale forrepresentanten og den lokale motrepresentanten hadde også forholdsvis eintydige oppfatningar. Den lokale mannlege motrepresentanten likte best tekst 8, ville formulert denne og såg den som seriøs, sjølv om han ikkje ville skrive med så mange estetiske adjektiv som i tekst 8. Han likte dessutan ikkje den romantiske tekst 4, som han også såg som useriøs. For den nasjonale forrepresentanten var tekst 3 både ein tekst han likte, ville formulert og såg som seriøs, medan han mislikte tekst 4 og såg denne som useriøs. Også for dei tre andre mennene var det samsvar for fleire av tekstane. Den lokale mannlege forrepresentanten hadde eit samsvar for tekst 9, og han likte ikkje tekst 4 og 8 som han såg som useriøse. For Naturvernforbundet sin representant var det eit samsvar mellom dei tre kategoriane for tekst 3, og dels 1 og 4. Alt dette var også tilfelle for den nasjonale motrepresentanten.

Ingen av utsegnene til NVE-informanten kunne tolkast som ambivalente. Dei to lokale kvinnene uttrykte derimot ein ambivalens til fleire av tekstane, men det gjorde også resten av informantane. Tydelegast kom dette til uttrykk hjå representanten frå Norges Naturvernforbund. Sjølv om han såg den tekniske tekst 9 som seriøs, mislikte han denne sterkt. Eg hadde sett at det i ein artikkel om Øvre Otta i Norges Naturvernforbund sitt magasin "Natur og miljø" (Sus 1997:15) var argument som var svært annleis enn måten Naturvernforbundet uttrykte seg utad om saka. I denne artikkelen kom naturreligiøse syn til uttrykk. Det vart også kritisk drøfta korleis ein må nytte argument basert på tal i høyringsuttalene for å få gjennomslag. Sistnemnde var noko informanten frå Naturvernforbundet kunne stadfeste var ei allmenn oppfatning i Naturvernforbundet. Innad nytta dei også slagordet "la elva leve". Naturvernforbund-informanten uttrykte sympati med tekst 6. Han nemnde også at Naturvernforbundet tykte det var vanskeleg å få til ein diskusjon om prinsipielle spørsmål utover dei reint saksaktuelle på konfliktnivå, men var nøydd til å tilpasse seg delargumentasjon for å få gjennomslag. Utsegna til Hajer (1995:57) om at "the environmental movement is haunted by the dilemma of whether to argue on the terms set by the government or to insist on their own mode of expression," vart difor langt på veg stadfesta i intervjuet med informanten frå Naturvernforbundet.

Dei einaste som ikkje reserveerte seg mot tekst 9 var dei to lokale mannlege representantane, men også for desse var det mogleg å spore ein ambivalens i svargjevinga. Den lokale forrepresentanten likte teksten om mauren best, men meinte denne ikkje var seriøs, noko han også sa seg lei for. Då eg intervjuar den lokale motrepresentanten, var eg spent på å høyre kvifor han var mot utbygging. Dette hadde ikkje kome fram i dei lesarinnlegga han skreiv, som heller var opplysende enn argumenterande og personlege. Han fortalte då ei historie frå då han var liten gut og hadde sett korleis det vart sjåande ut etter utbygginga av det som vert kalla Skjåk I, ei tidlegare regulering av Otta vest for Bismo. I ein bisetning i intervjuet kom det dessutan fram at han eigentleg også var fullstendig mot utbygging, sjølv om det til då hadde virka som om han eigentleg var for kompromissforslaget, slik som han argumenterte utad: "Eg høyrer til den gruppa som når eg kjenner etter lengst inni meg, så er eg eigentleg mot slike inngrep, men eg innser det at noko må gjerast." Dette kom ikkje fram i det han skreiv eller meinte offisielt. Synet om halv utbygging var forma av det han meinte var mogleg å oppnå i saka, kunne han fortelje. Dette kan tyde på at den lokale motinformanten også var påverka av det mytologiske nivået på kostnad av det han oppfatta som det pragmatiske.⁹⁴

Oppsummering

Dei fleste informantane synest difor å uttrykkje ein ambivalens i lesingane av fleire av tekstane (minus NVE-informanten). Dei ambivalente informantane føretok såkalla "forhandlande lesingar"⁹⁵: Dei var einige i teksten på eit generelt nivå, men uttrykte skepsis til teksten basert på lokale, private vurderingar, eller motsett – dei var sympatiske utifrå private vurderingar, men var skeptisk på eit generelt nivå ved at dei meinte at teksten ikkje høyrde heime i ein seriøs debatt. Dei som var mest ambivalente i lesingane sine var dei to lokale kvinnene, minst ambivalent var NVE-informanten. Trass i ambivalensen var det likevel ingen av informantane som ville ta konsekvensen

---

⁹⁴ No må det likevel peikast på at han utad representerte ein organisasjon, medan eg i intervjuet kan ha vorte oppfatta som å spørje han som privatperson. Kommunikasjonssituasjonen var annleis i intervjuet, enn i den lokale offentlege debatten.

⁹⁵ Forhandlande kode er ein av tre typar lesingar av tekster utarbeidd av Stuart Hall. Dei andre formene er dominerande kode, og opposisjonell kode. Med forhandlande kode meiner han at teksten vert akseptert på eit abstrakt nivå, men avvist når det gjeld lokale og kvardagslege forhold. Eg ser også på det motsette: At teksten vert godkjent på eit lokalt, kvardagsleg nivå, men avvist på eit generelt nivå. Dette er ei inndeling som fangar opp at diskursar er hierarkisk organiserte (Bregnballe 1998:18).

av denne og formulert ein useriøs tekst i ein debatt, med unntak av den lokale forrepresentanten som etter kvart fekk sterkt sansen for maurteksten. På den måten kan ein kanskje seie at dei dominante eller seriøse tekstane dominerte, i den forstand at den ambivalensen som vart uttrykt, ikkje resulterte i ein direkte kritikk av dei dominerande tekstane. Rammene for det etablerte var såleis også grovt sett ramme for korleis debattantane ville formulere seg. Generelt gjennomførte informantane skarpe analysar av tekstane. Særleg var dei gode til å peike på vilkåra for argumentasjon dei sjølve var ueinige i. Dei fleste aksepterte skiljet mellom seriøs og useriøs, og såg dette som eit skilje mellom saklege tekstar og kjensletekstar. Tekst 6 og del 4 og 5 vart sett som kjensletekstar, medan tekst 3, 9, og del 8 som saklege, seriøse tekstar. Kva som gjorde at tekstane vart sett som kjensletekstar er uklart. Estetiske kvalitetar som farge, vart kategorisert som kjenslege. Kanskje kan ein her trekkje skiljet mellom det John Locke omtala som primære og sekundære eigenskapar ved objekt, der dei ideane vi har av primære eigenskapar, som omfang, figur, tal, m.v., verkeleg eksisterer i tinga, medan ideane vi har av sekundære eigenskapar, som farge, lukt, smak m.v. ikkje seier noko om korleis ting eigentleg er i det vi sansar dei (Krogh 1978:112). Skiljet mellom det saklege og kjenslege går tilbake til Platon. Det kjenslege er sterkt knytt til personlegdomen og det private (Lindhardt 1996:81-82). Skiljet er vorte den vestlege kulturs varemerke, og svargjevinga kan difor sjåast i ein slik samanheng (jf. kap.to).⁹⁶ No kan ein spørje seg om spørsmålet mitt: "Høyrer teksten heime i ein seriøs debatt om Øvre Otta" la opp til ei slik svargjeving, og var ei god operasjonalisering av kva diskursar som var dominante og ikkje-dominante. Dette er eit spørsmål om validiteten til undersøkinga. På den andre sida stemte svargjevinga godt overeins med eit historisk etablert skilje, og med førehandsforventninga om kva tekstar som ville bli sett som marginale og ikkje. Dette gjaldt også reaksjonane på tekst 4, 1 og del 8 lokalt, og skiljet for desse tekstane mellom lokalt og nasjonalt nivå, sjølv om tekst 3 ikkje skilde så godt mellom nasjonalt og lokalt nivå som forventa. I så måte meiner eg at tekstresepsjonsanalysen støttar opp om analysane i kap. tre, fire og fem. Dette talar

---

⁹⁶ Dette er eit skilje som har vorte kritisert innanfor norsk grøn teori, sjå til dømes Hegge (1978) og Arne Næss (1976). Skiljet mellom sansekvalitetar og tinga sine eigentlege "mekanistiske" eigenskapar er uttrykk for eit skarpt skilje mellom kultur og natur, der visse eigenskapar vert sett som permanente ("alltid er") ved tinga (Hegge 1978:100), medan sansekvalitetar eller sekundære kvalitetar vert sett som subjektive. Dette fører til at den menneskelege røyndom vert avskåre frå den eigentlege natur (Næss 1976:49).

mot at resultata var tilfeldige, og støttar opp om haldbarheiten til resultata, trass i at det var få som vart intervjuet.⁹⁷ Dei diskursane som ifølgje min analyse vart marginalisert i debatten (jf.3.4), vart stort sett vurderte som useriøse. Dette var tekstar som hadde ein annleis språkbruk enn dei såkalla seriøse, ved at dei tok utgangspunkt i eit "eg" og hadde eit poetisk språk. Oppsummeringsvis meiner eg difor at tekstresepsjonsanalysen støtta opp om analysen som indikerte at visse typar diskursar vart marginaliserte i debatten, ved å vise at oppfatningar om kva som var seriøst og ikkje-seriøst verka på individplan. Undersøkinga viste at dei einskilte debattantane hadde gjort seg opp ei formeining om kva dei ikkje burde seie/skrive, at det dei ville skrive/skreiv dels var forma av denne type tankar. Dette er då også høgst forståeleg. Dei ville formulere seg på den måten som i størst grad sikra gjennomslag og påverknad.

6.3 Naturar i ulike tids-rom: Allmenngjering

Kva skjedde så med naturen (som allmennstad) i det vi flyttar blikket frå det lokale offentlege til det politisk-nasjonale nivået? Kva naturar vart marginaliserte og kva naturar vann fram på det politisk-nasjonale nivået? Grovt sett kan vi seie at vi på lokalt nivå fyrst og fremst hadde å gjere med ein lokal natur, lokale praksisar og lokale menneske; på nasjonalt nivå hadde vi tilsvarande nasjonale menneske, politisk-nasjonale praksisar og ein nasjonal og dels internasjonal natur. Fokuset lokalt var på konkrete stader, på villrein som vilt, på fiske, og på allmenningen i Skjåk. På det politisk-nasjonale nivået var derimot fokuset på norsk urørt natur, villrein som vill, og ein større natur. Den naturen som vart artikulert i Stortinget var såleis ikkje lenger ein natur der grensene for denne samsvarde med dei fysiske grensene for området som direkte vart råka av installasjonane kraftutbygginga ville føre med seg. Ifølgje rein energi-diskursen var det på lenger sikt den nordisk-europeiske-globale naturen som ville bli råka om det ikkje vart kraftutbygging, slik eg har tolka det. I dette større perspektivet vart villreinen, ulvelaven, og stølsgrenda borte. Om vi flyttar blikket frå den lokale debatten til NVE og vidare til Stortinget, så vart spora etter "Skjåk sin

---

⁹⁷ Dette gjeld også reliabiliteten til undersøkinga. Åtte informantar er etter måten få informantar, og kvar einskild tekst vart vist til færre enn åtte, men då til strategisk utvalde. Prosjektets omfang tillét ikkje fleire. Ein skal difor vere svært forsiktig med å generalisere utover dei åtte, og vere godt klar over grensene for undersøkinga. Men det er også viktig å peike på at informantane her uttrykte seg nokså likt, og at dei vart spurde om "allmenne oppfatningar", slik at det er grunn til å tru at for spørsmålet om seriøsitet/ikkje-seriøsitet vil svargjevinga gjelde fleire enn dei åtte.

natur" svakare. Stortingsdebatten kunne nesten ha handla om eit anna utbyggingsprosjekt. Natur vart artikulert som høgfjellsnatur, urørt natur, og rein energi – naturar som gav andre assosiasjonar enn dei naturane som lokalt vart nytta og opplevd. Samtidig som det i Stortinget skjedde ei utviding av staden i Skjåk ved ei allmenngjering, skjedde det difor samstundes ei usynleggjering av den lokale naturen. Med allmenngjering meiner eg at naturrommet vart utvida, det famna vidare, men på kostnad av blikket på einskildnaturar slik som lokale stader avgrensa i tid og rom. Omgrep som naturen, og natur og miljø⁹⁸ kan seiast å ha fungert som slike "allmenngjorte" omgrep i debatten. Ei tilsvarande, men mindre rørsle såg vi også lokalt der allmenningen representerte det store blikket, medan den kjenslege tilknyttinga til konkrete stader (dvs. stader klart og synleg avgrensa i rommet), og andre naturar, vart mindre synleg. Allmenningens tragedie er aldri ei tragedie for allmenningen, men for dyra som beiter der, graset som vert nedslite, og bøndene som manglar mat. Allmenngjeringa innebar ei usynleggjering og endring. Avstanden førte til at ein gjekk glipp av "detaljane", samtidig som ein famna vidare.

Stortingsdebatten artikulerte ein allmenn natur i diskursen om rein energi. Omgrepet norsk urørt natur var også eit generelt omgrep, men eit omgrep som framleis peika på eit område avgrensa i tid og rom. Nasjonalstaten utgjorde her ei meir konkret ramme enn tilfelle var i rein energi-diskursen, trass i at den norske naturverndiskursen også vart knytt til argument om Noregs internasjonale ansvar og slik til ein større biologisk og urørt natur. Området i Skjåk hadde i denne samanhengen verdi fordi det var eit eksemplar av ein *type* natur som vart sett som verdifull. Denne kan atter samanliknast med den lokale naturen som til ein viss grad fekk verdi fordi menneske inngjekk i spesifikke, unike relasjonar til denne konkrete naturen. Stadnamna viste til dømes til slike spesifikke stader. Lokalt var spørsmålet om ein skulle byggje ut det og det spesifikke området; nasjonalt var spørsmålet om ein skulle byggje ut den og den typen område, alternativt å byggje ut rein energi, og såleis ta vare på "natur og miljø".

---

⁹⁸ Dette uttrykket var vanleg i debatten og vart gjerne nytta i samanhengar der den som skreiv var positiv til utbygging, men samtidig peikte på at det er viktig å ta vare på "natur og miljø."

Maarten A. Hajer har analysert miljødebatten på 1990-tallet. Denne, skriv Hajer:

"focus on problems that are much less the object of direct sensory perception (like smoke, dirt, or smells) or common sense understanding. They take what has become known as the 'global biosphere' as their level of analysis, and portray problems that will often materialize many years from now" (Hajer 1995:10).

Hajer skriv vidare at dette favoriserer visse former for kunnskap, nemleg ekspertkunnskap, og at sidan globale miljøproblem vert presentert som "a priori of a different order, [they] [...] thus marginalize many other environmental concerns that might affect many people and eco-systems more directly" (ibid:11). Allmenngjeringa som skjedde frå det lokale til det politisk-nasjonale nivået synest såleis å vere mogleg å setje i samanheng med ein vidare trend som tek den globale naturen som utgangspunkt, og som difor kan medverke til marginalisering av konkrete naturar. Særleg for diskursen om rein energi synest ei slik diagnose treffande. Eit poeng er viktig å merke seg. Hajer skildrar i sitatet ovanfor ikkje berre korleis naturar på nittitalet har utvida seg i rommet. Også i *tid* har natur utvida seg fordi kva natur som vert råka, ikkje er klart før langt fram i tid, i motsetjing til inngrep i ein meir romleg avgrensa natur der tidsaspektet også gjerne er meir oversiktleg. Denne avhandlinga har likevel forsøkt å vise at alle oppfatningar og diskursar er betinga av *situerte* praksisar avgrensa i tid og rom, også dei som medverkar til ei utviding og separering av tida og rommet slik som rein energi-diskursen. Å sjå naturen som global var betinga av lokaliserte praksisar avgrensa i tid og rom, blant anna vedtaket om å innføre ein energimarknad. Dette var praksisar som medførte at naturar i ulike tids-rom vart kombinerte på forskjellige måtar, noko som atter opna for ulike menneske. I miljødiskursen på nittitalet har dette fyrst og fremst vore ekspertar.⁹⁹ Dei var også til stades i Øvre Otta-saka, sjølv om det der like ofte var miljøorganisasjonane som viste til ekspertkunnskap, og det var helst i samband med den norske naturverndiskursen.

6.4 Kven var folket? Individualisering

⁹⁹ Risikosamfunnet er eit samfunn der måten å sjå miljøproblematikk på favoriserer ekspertkunnskap, slik også Hajer (1995) påpeiker i sin analyse av nittitalsdiskursen. Risikoar vert gjerne knytt opp til ei usynleggjering. Risikoar er gjerne usynlege og eksisterer fyrst og fremst som kunnskap om dei, skriv Ulrich Beck (1992:23) som lanserte omgrepet risikosamfunnet. Risikoproblematikken kan i så måte knyttast til ein nittitalsdiskurs om globale miljøproblem, og var difor mindre aktuell for analysen av den lokale debatten, der risikoar i så fall truleg ville vorte opplevd som inngrep i konkret lokal natur. Kva risikoar er, eller kva som vert sett som risikoar, er ikkje gjeve. Risikoproblematikken er i eit slikt lys skapt som ei følge av ei forståing av miljøproblematikken i eit utvida tid og rom-perspektiv, som atter er betinga visse typer praksisar, høgst reelle og lokale.

Medan det førre delen handla om representasjon (eller artikulasjon) av naturar, skal dette avsnittet omhandle det som vanlegvis får merkelappen politisk representasjon: Forholdet mellom stortingsrepresentantane og veljarane/menneska i ei offentlegheit. Spørsmåla eg vil stille i denne delen er: Kva menneske figurerte i den offentlege debatten, og kva menneske kom til i stortingsdebatten? Kven representerte stortingspolitikarane i sine innlegg, og kva subjeksposisjonar stilte dei til rådvelde?

Det er vanskeleg å seie noko generelt om deltakarane i den offentlege debatten. Det ein kan seie er at ei rad ulike aktørar uttala seg. Mange argumenterte for utbygging på grunn av den negative energibalansen i Noreg, men like mange var skeptiske til det høge energiforbruket og meinte det måtte ned. Også blant dei som var for utbygging meinte fleire dette. Dei som uttala seg var dessutan engasjerte, og brydde seg truleg om utfallet. Dei menneska som hyppigast vart refererte til i stortingsdebatten var derimot ikkje personar i ei offentlegheit, men derimot stortingsrepresentantar og andre parti. Stortingsrepresentantane uttala seg dessutan *som* partirepresentantar, med få unntak.¹⁰⁰ Dei menneska som kom til orde i Stortinget var difor i hovudsak parti og stortingspolitikarar, på same måte som praksisane som vart refererte til gjerne var tidlegare vedtakspraksis i Stortinget. Slik ein seie at stortingskvardagen prega og forma stortingsdebatten, på same måte som den lokale kvardagen prega den lokale debatten.

Men også andre typar menneske vart artikulerte av stortingsrepresentantane. Stortingsrepresentantar har som oppgåve å representere noko utover seg sjølve – dei skal representere eit folk. Men kven var dette folket? Dette spørsmålet er viktig å stille, for det seier noko om kven som nådde fram i den politiske avgjerdsprosessen. Og kven dette var, er ikkje umiddelbart gjeve. To representasjonsmodellar seier noko om dette. Den eine modellen, direkte representasjon, uttrykkjer tanken om at politikarar er representantar for veljarane sine interesser (Østerud 1991:191). Stortingspolitikarane er forplikta av veljarane som har stemt på eit partiprogram. Dei må difor forhalde seg

---

¹⁰⁰ Eit unntak var Gunnar Breimo (ap) som uttala seg på vegne av seg sjølv som privatperson, då han fortalde om kor trist han tykte det var å gå med på ei halv utbygging som ville medføre redusert vassføring for Høgfossen.

til korleis dei har stemt tidlegare i liknande saker, og kva identitet og rykte dei har i miljø- og energispørsmål. Dette tyder at dei ikkje på "fritt" grunnlag kan setje seg inn i saka og samle kunnskap for å gjere seg opp ei meining. I ein alternativ representasjonsmodell, "virtual representation", heiter det at stortingspolitikarane, heller enn direkte å representere veljarar, skal vere samfunnets fremste representantar som skal kunne gjere seg opp ei meining dei meiner er best for samfunnet som heilskap gjennom sjølvstendig tenking og diskusjon (ibid.).¹⁰¹ Men til ein viss grad er all representasjon "virtual". Det er dette eg meiner når eg ovanfor skriv at det ikkje umiddelbart var gjeve kven folket var. Stortingsrepresentantane får ikkje mandat frå "folket" i kvar einskild sak. Representasjon er alltid oversetjing. Kven representantane styrer og vedtek "på vegne av", er ein diffus storleik. Det er opp til representantane sjølve å til ein viss grad skape seg veljarar med eigenskapar, og dette såg vi i Øvre Otta-saka. Representasjonen var ein skapingsprosess som dels var styrt av allereie etablerte diskursar som opna opp for somme menneske, og utelét andre. Spørsmålet er kven stortingsrepresentantane artikulerte i Øvre Otta-saka?

I kapittel fem såg vi at fem typar menneske vart artikulerte i stortingsdebatten: turisten, eksperten, den etiske vernaren, den lokale forvaltaren, og den nyttemaksimerande straumforbrukaren. Dei tre fyrste posisjonane vart stilte til rådvelde av dei som argumenterte mot utbygging (jf.3.4); den lokale forvaltaren vart løfta fram av eit par av dei som argumenterte for utbygging. Som vi såg, hang kven som vart artikulerte saman med kva diskursar som dominerte. Straumforbrukaren derimot vart artikulert i både argumentasjon for og mot utbygging, og han skilde seg difor ut. Medan dei andre subjekta vart refererte til i debatten som "erfarings- og sanningsvitne" som støtte i argumentasjonen for eller mot utbygging, så var straumforbrukaren snarare eit problem. Straumforbrukaren hadde heller ingen konkret representant i debatten, men kom til syne som ein taus majoritet omtala som folk, husstandar, eller var implisitt i omgrepet det norske straumforbruket. I kapittel tre framla eg diskursane i den offentlege debatten. Det var ingen i denne som argumenterte som straumforbrukaren, uroa for straumprisane og for utbygging fordi han/ho ynskte å bruke meir straum, sjølv

---

¹⁰¹ Sjå Christophersen (1969:72) for forholdet mellom actual og virtual representation. Dette forholdet vart behandla av Edmund Burke i 1792.

om også fleire der tok i bruk rein energi-diskursen. Som vi såg, var dei som var for utbygging det utifrå eit ynske om å sikre arbeidsplassar og god kommuneinntekt, ikkje fordi dei ynskte å forbruke meir av straum og andre ting. Ingen i den offentlege debatten representerte denne straumforbrukaren, og likevel var han så godt representert i stortingsdebatten, der han fungerte nærmast som eit felles premiss for argumentasjonen både på ja- og nei-sida. Det gjer det interessant å spekulere kring kvifor dette var tilfelle.

I denne samanhengen er det interessant å vise til at også andre har peika på ein tendens til at ansvaret for forbrukarsamfunnet vert forskyve til individnivå, på kostnad av meir systemkritiske perspektiv (Straume 2002). Rettinga mot forbrukaren og straumforbruket i stortingsdebatten, i staden for eit fokus på forbrukarsamfunnet, kan kanskje tolkast inn i denne samanhengen. Generelt viser fleire studium av miljøpolitikk i vestlege land at miljøpolitikken på 1980- og 1990-talet vart drenert for systemkritiske og konfliktprega perspektiv (Isaksson 2001:248). Ifølgje perspektiva som vaks i popularitet på slutten av 1980- og 1990-talet, fanst det ingen djupe motsetjingar mellom økologiske målsetjingar og økonomisk vekst. Bernt Aardal har i si doktorgradsavhandling vist at det han omtalar som ideologien økologisk balanse¹⁰² ikkje fekk auka oppslutning på 1980-talet, i motsetjing til ein vekst med vern-ideologi som opplevde ein kraftig auke i same tiår hjå det norske folk. Han tolkar dette som at det standpunktet som i minst grad braut med etablerte politisk-økonomiske målsetjingar, vann fram framfor eit standpunkt som representerte eit brot med desse målsetjingane (Aardal 1993:224). Alf Inge Jansen har dessutan vist at det også blant naturorganisasjonane som vart etablerte i perioden 1965-1971/72 var eit fleirtal av representantar for ein vekst med vern-ideologi, sjølv om det også var ein auke i økologisk ideologiske organisasjonar i denne perioden (Jansen 1989:114). I ein norsk samanheng kan ein difor ikkje seie at ein har hatt ei klar utvikling frå eit økologisk orientert natur- og miljøvern på 1960-1970-talet, mot ein vekst med vern-ideologi på slutten av 1980- og 1990-talet. Det ein likevel kan seie er at økologiske ideologiar ikkje har opplevd ein vekst, i motsetjing til vekst med-vern-ideologien. Analysen i

---

¹⁰² Eg vil forklare omgrepa økologisk balanse og vekst med vern seinare.

avhandlinga har ikkje fyrst og fremst vore av utvikling og forskjellar over tid. Derimot har eg sett på forskjellar mellom stader i den politiske prosessen: Eg har sett på korleis diskursane var betinga, og *kvar* og *korleis* dei eksisterte i den politiske debatten om saka. Analysen av Øvre Otta-saka viste at dei mest "radikale" naturdiskursane, som til dømes ein økologisk diskurs må seiast å vere (jf. 3.4-det samspelte orkesteret), var å finne i den *offentlege* debatten. Der vart energibruken sett som eit velferdsproblem. Analysen viste også at den miljøvennlege straumforbrukaren ikkje var til stades som deltakar i den offentlege debatten. Også andre som har handsama forholdet mellom offentlegheita og det politisk-administrative apparatet, har kome fram til liknande konklusjonar. Anne Bregnballe si resepsjonsundersøking av ein tekst frå miljøverndepartementet viser at det er potensiale for å etablere ein kritisk debatt i befolkninga om samfunnsutviklinga (1998:67). Ho spør vidare om det heller er i miljøvernforvaltinga og Stortinget at flaskehalsane er størst, ikkje hjå folket. Ingerid S. Straume (2002) har skrive om forakten for "folk flest" innanfor miljøvernforvalting og forskning. Både Straume og Bregnballe kritiserer det underliggende premisset som synest å liggje til grunn for mykje tenkning i miljøspørsmål: Ideen om det motviljuge folket, fiendtleg stilt overfor miljøtiltak, som også låg implisitt i straumforbrukarfiguren. Heller ikkje analysen i denne avhandlinga støtter opp om dette premisset. Kanskje har ei slik oppfatning vorte etablert utifrå den sosiale basisen dei dominante miljødiskursane har, slik dei framsto i Øvre Otta-saka, som var i forskning, turisme og nasjonal vernepraksis. Dette var alle avstandspraksisar som både innebar ein fysisk og sosial avstand til natur og menneska "der ute".

6.5 Marginaliserte praksisar

Systemkritiske diskursar hadde altså ikkje gode vilkår i stortingsdebatten. Systemkritiske innlegg var derimot til stades i den lokale sivile debatten, sjølv om dei også var sjeldne i denne. Eg tolkar fyrst og fremst dei tre fyrste diskursane omtala i kapittel 3.4 som systemkritiske, særleg diskursen omtala i delen om det samspelte orkesteret. Innlegget omtala i denne delen var tydeleg inspirert av det Jansen kallar Økologisk ideologi som blant anna er kjenneteikna av eit fokus på heilskap, økologisk balanse og ein krinslauptankegang (Jansen 1989:57) Ideologien fokuserer på

samfunnsendring, men også på mentalitetsendring hjå den einskilde (ibid.). Systemkritikken i debatten gjekk såleis hand i hand med ei heilskapleg naturforståing, ei forståing som la andre parametrar og løysingar til grunn enn teknologi. Ei grunnleggande samfunnsendring måtte til. Då innramminga vart ei anna, vart også løysingane det. Diskurs nummer ein og tre omtala i del 3.4 var ikkje eksplisitt systemkritiske, men dei vart likevel marginaliserte hjå meir sentrale aktørar som stortingsrepresentantar og sentrale natur- og miljøorganisasjonar. Dette var diskursar basert i kvardagsliv knytt til trening, helse, friluftsliv, refleksjon og kjensleg tilknytting. I desse diskursane vart skiljet mellom natur og menneske oppheva, noko som kom til syne ved at same type uttrykk vart nytta om både menneske og natur. Det var i ein slik kjensleg og kvardagsleg relasjon at tilknyttinga til stader avgrensa i tid og rom vart sterkast, at mauren kom til syne, og at elva vart levande. Desse diskursane hadde gjerne ein poetisk språkbruk; kunst syntest å spele ei rolle – ikkje biletkunsten basert i synssansen der ting vart vakre – men musikken knytt til øyra, hjartet og resten av kroppen. Diskursane tok utgangspunkt i det menneskelege subjektet, noko som kjenneteiknar det Dryzek omtalar som grøn romantikk (Dryzek 1997:153). Desse diskursane var korkje basert i avstandsaktivitetar på fritida, nytteaktivitetar i arbeidet, eller store internasjonale marknader, men i ein kvardagsleg omgang med små naturar.

Men det var ikkje berre diskursar uttrykt i motstandsinnlegga som vart marginaliserte i stortingsdebatten. Også reine vekstinnlegg var sjeldne på politisk-nasjonalt nivå. Med vekstinnlegg meiner eg innlegg som både var for utbygging, og som ikkje anerkjende eller nytta miljøargument. Forkjemparinnlegga i den lokale debatten var i stor grad slike vekstinnlegg. Dette var innlegg der berre eit nytte- og bruksperspektiv vart understreka, der relasjonen i hovudsak var via arbeidsplassar og kommuneøkonomi. Sjølv Framstegspartiet som gjekk for full utbygging i Stortinget, argumenterte ved hjelp av miljøargumentet om rein energi. Miljøspørsmålet utgjorde såleis eit diskursivt vilkår i stortingsdebatten. Det vil, i samsvar med Isaksson (2001:249) sin definisjon, seie eit vilkår som samtlege aktørar var tvungne å fokusere på for å få legitimitet og truverde i saka. Dette vilkåret var ikkje til stades i den lokale debatten. I den grad debattantane lokalt for utbygging ikkje innrømme miljøargument noko rolle, vart også

dei marginaliserte i stortingsdebatten. I så måte kan desse vekstinnlegga også tolkast som systemkritiske. Slik det etablerte systemet og den dominante diskursen var i saka på politisk-nasjonalt nivå, vart miljø- og vekstargument forsøkt foreina.

6.6 Merkelappar og spekulative hypotesar

I avhandlinga generelt har eg forsøkt å vere sparsam med merkelappar som vekst med vern, økologisk ideologi, antroposentrisk, økosentrisk, romantisk, bærekraftig utvikling m.v. Eg har medvite unnlåte å klistre etablerte merkelappar på diskursane eg har omtala. Snarare har eg forsøkt å sjå kva eg har fått ut av materialet utan å setje merkelappar på diskursane, merkelappar som ville kunne styre og lukke tanken. Det er likevel klart at diskursane er moglege å setje i samanheng med tidlegare forskning og miljødiskurs- og ideologiklassifikasjonar. Dette er også klassifikasjonar som naturlegvis til ein viss grad har påverka lesinga mi av tekstane ved å vere ein del av det teoretiske arsenalet av for-dommar eg har lese tekstane med. Mitt fokus har ikkje fyrst og fremst vore å få ei oversikt over kva diskursar som eksisterte i saka, sjølv om dette også har vore ein del av analysen. Mi tilnærming til den eksisterande faglitteraturen om miljødiskursar og ideologiar har vore å sjå *kvar* og *korleis* miljødiskursane eksisterte i Øvre Otta-debatten. Eg har sett på korleis diskursane vart sette i verk (enacted), kvar og korleis dei vart skapte, kva vilkår dei fordra m.v. Dette har blant anna kasta lys over levекåra for dei såkalla systemkritiske perspektiva i ein norsk politisk avgjerdsprosess på nittitalet, og like eins levекåra for meir moderate miljøideologiar som vekst med vern. Analysen av Øvre Otta-saka har sagt noko om kvar og dels korleis ei marginalisering av diskursar skjedde, og kva for menneske, relasjonar og naturar som vann fram. Kva diskursar vart så marginaliserte, og kva vann fram dersom vi nyttar dei etablerte merkelappane i ei tolking av diskursane?

Den dominante argumentasjonen i stortingsdebatten og i debatten som heilskap, synast å implisere at (økonomisk) vekst og økologiske målsetjingar var foreinbare. Dette støtter såleis oppunder tidlegare forskingsfunn (sjå t.d. Aardal 1993; Jansen 1989). Tydelegast var dette i diskursen om rein energi. Dette var ein diskurs som forutsette ein større uspesifisert natur, var betinga av energimarknaden, og som fokuserte

implisitt på ureiningsproblematikk. Heller ikkje argumentasjonen mot utbygging i Stortinget målbar ein kritikk av vekstsamfunnet. Løysingane var teknologiske og argumentasjonen om å redde eit norsk naturområde vart ikkje sett i samanheng med energiargumentasjonen. Hajer snakkar om økologisk modernisering;¹⁰³ Jansen om vekst med vern-ideologien;¹⁰⁴ begge er omgrep som ser vekst og vern som foreinbare. Økologisk modernisering-diskursen prega som nemnt nittitalet. Argumentasjonen i Stortinget let seg slik plassere innanfor ein tendens som også er identifisert i andre land. Trua på teknologiske løysingar er ein del av denne tendensen, like eins samankoplinga mellom økonomi og økologi, fokuset på ureining, globale miljøproblem, policies innanfor ramma av eksisterande institusjonar, og kanskje også ei ansvarleggjering av individet i staden for ein systemkritikk, trass i at økologisk modernisering, slik Hajer definerer den, anerkjenner miljøproblematikkens strukturelle karakter (Hajer 1995:25). Dette var ein måte å sjå miljøproblematikken på som kom i konflikt med den klassiske naturverntradisjonen. Slik kan ein seie at usemja i Stortinget var ein konflikt mellom moderne miljøvern og klassisk naturvern. Klassisk naturvern vart representert i argumentasjonen om urørt natur knytt til praksisane forskning, turisme og vern, som alle er praksisar som samsvarar godt med dei praksisane som Jansen (1989:56) omtalar i sin definisjon av klassisk naturvern.¹⁰⁵ Fleire har også peika på at det klassiske naturvernet kulturelt og sosialt har stått for eit elitesyn (Jansen 1989:59;Bortne m.fl. 2002:36). Dette stemmer godt overeins med min analyse av den norske naturverndiskursen, der eg peikte på korleis denne framleis hadde ein sosial basis knytt til dei praksisane som den artikulerte.

Tre spekulative hypotesar

Avslutningsvis vil eg setje opp to tabellar over diskursane. Tabellane er sett opp slik at dei tydeleggjer skiljet mellom den offentlege debatten og stortingsdebatten. Tabell 6.1

¹⁰³ Omgrepet vart fyrste gong lansert av dei tyske statsvitarane Joseph Huber og Martin Jänicke som la vekt på teknologisk innovasjon og økologisk utvikling som kjenneteikna ved økologisk modernisering (Hajer 1995: 25; Dryzek 1997:141).

¹⁰⁴ Desse ideologiane/diskursane vert ikkje definert akkurat likt, men har til felles at økonomiske og økologiske motsetjingar blir sett som foreinbare; vekst vert sett som føresetnad for vern; fokuset er på ureining heller enn på avgrensa naturinngrep; og dei policies som vert foreslått byggjer på det noverande økonomiske systemet og eksisterande samfunnsorden.

¹⁰⁵ Jansen (1989:56) identifiserer klassisk naturvern som ein ideologi som byrja å gjere seg gjeldande kring 1900, og som ein ideologi der naturen representerer ein moglegheit til innsikt i naturens utvikling, der naturen er mangfaldig og vakker, og menneske vert oppfatta som herre over naturen. Hovudvirkemiddelet i denne ideologien er fredning, som skal skje innan det eksisterande samfunnssystemet.

skal å illustrere skilnaden mellom dei diskursane som var mest marginale (kolonne 1, 2) og den som var mest dominant (kolonne 3).

Tabell 6.1

	Økologisk krinslaup	Kropp, maur¹⁰⁶	Rein energi, (alternativ energi/ENØK)
Naturposisjon	Økologisk krinslaup, heilskap	konkret natur avgrensa i tid og rom, medisinske metaforar, kvardagsdyr	flytande natur, vanskeleg å avgrense i tid og rom, nordisk-europeisk-global natur.
Relasjon/praksis	disharmoni eller harmoni, naturlover, orkester	kjensler, kvardagsliv, helse, friluftsliv, refleksjon, omsorg, syn	marknad, teknologi, ureiningsproblematikk, ekspertkunnskap, globale miljøproblem, bærekraftig utvikling
Menneskeposisjon	Underordna i ein heilskap, forbrukar-samfunn	engasjerte menneske, kroppar, eg	Straumforbrukar, kundar, husstandar, folk
Mogleg merkelapp	Økologisk ideologi	Grøn romantikk	økologisk modernisering, (vekst med vern)
Syn på forholdet natur/kultur	Hierarkisk dikotomi der naturen er overordna	Oppløyst dikotomi	Foreinelege
Menneske i debatten	Sivile debattantar	Sivile debattantar	Kraftselskap, stortingsrepresentantar, sivile debattantar, (NVE)
Naturar i debatten	økologisk krinslaup, livet i elvene, elva	Maur, fisk, ottaelva som pulsåre	natur og miljø

Tabell 6.2 er sett opp som ein kontrast mellom dei dominante lokale diskursane (og NVE sin diskurs) og den dominante diskursen på naturvernsida. Skilnaden mellom desse diskursane kastar lys over konflikten mellom by og land, og den byggjer på motsetjinga mellom teknologi og antiteknologi, og i Skjåk mellom arbeid og fritid.

Tabell 6.2:

	Lokal bruk-setje seg inn i saka	Norsk naturvern
Naturposisjon	Teknisk natur, nyttenatur, konkrete stader	urørt vakker norsk natur, referanseområde nasjonalparker,

¹⁰⁶ Denne kolonnen inneheld to av diskursane som vart nemnde i 3.4. Eg har valt å slå dei saman her fordi dei haddde mykje til felles.

		biologisk mangfald, (natur som turistprodukt)
Relasjon/praksis	Fiske, jakt, jordbruk, teknologi, stølsliv, kjensler, sann kunnskap, forvaltaransvar, konsesjonssøknadsprosessen, kraftutbygging	Forsking, vern, turisme. Synssansen. Besøk, kjensler, antiteknologi, etikk
Menneskeposisjon	menn, fiskaren, bonde, arbeidarar	turistar, forskarar, vernarar, framtidige generasjonar
Mogleg merkelapp	Forvalting	Klassisk naturvern
Syn på forholdet natur/kultur	Oppløyst eller uviktig dikotomi	Sterk dikotomi
Menneske i debatten	(Mannlege) skjåkværar, NVE, (Vern Øvre Otta), (stortingspolitikarar for utbygging)	Norges Naturvernforbund, forskarar, stortingspolitikarar mot utbygging, DNT, (Vern Øvre Otta)
Naturar i debatten	villrein som vilt, minstevassføring i sideelvene, seterområde i Skjåk, Skjåk Almenning.	Høgfossen, ulvelav, villrein, Reinheimen, ringøya i Heggebottvatnet, sideelvene.

La oss gå inn i ein nærmare analyse av diskursane i tabellane: kva som kan forklare forskjellane mellom diskursane, og deira ulike status. Forklaringsmodellen her er at diskursane var uttrykk for situerte, historisk etablerte praksisar til bestemte grupper; kva som var *dominante* diskursar må dermed sjåast i samanheng med kva grupper som har makt elles i natur-samfunnet. Kva argumentasjon som hadde status kan altså ikkje sjåast uavhengig av *kven* som argumenterte og kven sine røyster som kom til uttrykk i diskursane. Generelt kan ein seie at det var "tyngre aktørar" som stod bak dei dominante diskursane (dei som vart artikulerte i Stortinget) enn dei marginaliserte. Kroppar, kvinner, og dels folk frå jordbruk og industri, kom til uttrykk i og nytta dei marginale diskursane, i motsetnad til sentrale naturvernorganisasjonar, stortingsrepresentantar, kraftutbyggingsindustrien, og forskarar som representerte og kom til uttrykk i dei dominante diskursane. Både kjønn, klasse, utdanning, profesjon, og bustad synest difor å vere relevante dimensjonar for tolking og forståing av dei dominante og marginale diskursane, og kan difor vere interessante aspekt å undersøkje i samband med samfunnsfaglege studier av miljøraker. Karolina Isaksson peiker også på det sosiale aspektet ved miljøproblematikken i si studie av debatten om det svenske trafikksystemet i Stockholm på nittitalet. "De prioriteringar av centrum framför periferi, av kulturmiljö i visse deler framför boende- och friluftsmiljö i andra, samt

dessa prioriteringars tydlige korrespondens med i övrigt rådande sociala strukturer", meiner Isaksson viser eit behov for forskning på den svenske miljøpolitikken sosiale aspekt, og nødvendigheita av å utvikle perspektiv som tek tak i dei politiske og sosiale aspekta ved miljøspørsmål (Isaksson 2001:255). Noko av denne oppfordringa er forsøkt følgd i denne avhandlingen. Eg håpar analysen viser at også miljø saker er sosiale, men også vonaleg det motsette: at sosiale konflikter også i høgste grad handlar om natur. I dette underkapittelet vil eg kome med nokre spekulative hypotesar som omhandlar diskursane, og på kva måtar dei er uttrykk for problematiske foreiningar mellom natur og menneske. Den fyrste hypotesen omhandlar vekst med vern-ideologien. Ser vi på dei ulike relasjonane som kom til uttrykk i stortingsdebatten, så vart dei lokale kvardagspraksisane marginaliserte. Felles for alle dei lokale praksisane var at dei viste til daglegdags bruk i direkte kontakt med natur i ein eller annan form. I Stortinget (og i NVE) prega derimot meir komplekse praksisar diskursane, som alle er mogleg å tolke som vekst med vern-diskursar. Som nemnt vart den lokale naturen i stor grad usynleggjort i Stortinget, og det er i samanheng med dette eg kjem med den fyrste spekulative hypotesen: Er det nettopp ein avstand eit vilkår for å framføre vekst med vern-argument som inneber eit ynske om å oppretthalde natur som både energi og som ikkje-energi samtidig? Det vert vanskelegare å argumentere for at vekst og vern er sameineleg dersom ein til dømes tek utgangspunkt i ein konkret natur og ein kjensleg relasjon til denne. Påstanden er at vekst med vern-ideologien kan sjåast som ein "trade-off" mellom nokon naturar mot andre, eller som eit kompromiss mellom ulike naturar. Kompromissforslaget som vart vedteke i Stortinget kan tolkast i ein slik samanheng. Rein energi-diskursen kan også tolkast som ein vekst med-vern-argumentasjon der kompromisset var mellom ein lokal konkret natur som måtte ofre seg for ein stor udefinert global natur. At ein rommeleg, fleksibel natur vart artikulert i stortingsdebatten kan kanskje også forståast utifrå ulike praksisar på dei ulike stadene i den politiske prosessen. Habermas skriv om dette. Habermas følgjer ein modell utarbeidd av sosiologen Bernard Peters, der det politiske maktkrinslaupet vert modellert som eit skilje mellom sentrum og periferi, der sentrum er kjenneteikna ved at det har myndigheit til å fatte bindande kollektive vedtak, medan periferien, det sivile samfunnet, ikkje har dette mandatet (Eriksen og Weigård 1997:151). Når det ikkje er

involvert nokon handlingstvang, kan ein lett forstå at offentlegheita er kjenslevar overfor alle typar problem. Dei kan på fritt grunnlag forhalde seg til alle typar urettferder og truslar, skriv Eriksen og Weigård (1997:251-252). Slik som underteikna, hadde ikkje dei sivile debattantane noko avgjerdsmandat i Øvre Otta-saka. Dei (vi) har i større grad råd til å problematisere og vere kjenslevare overfor alle typar naturar, relasjonar og menneske. Samanhengen mellom avgjerd og diskurs vil eg kome inn på i neste kapittel. Her ynskjer eg å peike på at det rommelege og fleksible naturobjektet kanskje var særleg godt eigna i Stortinget, der den endelege avgjerda vart fatta. Stortingsdiskursane var nettopp rommelege og fleksible. Dei hadde som kjenneteikn at dei kunne romme mange typar relasjonar, menneske og naturar. Diskursane fungerte såleis ikkje berre som mogleg kompromiss mellom naturar og relasjonar, men også mellom ulike menneske som skulle verte einige, noko ei vid, fleksibel ramme gjorde mogleg. Denne rommelegheita medførte også fleksibilitet. Stortingsdebatten kunne som nemnt nesten ha handla om ei anna sak. Diskursane kan i eit slikt lys sjåast som ferdige "argumentasjonspakkar", eller som skjema for produksjon av konkrete argument. Dette tyder at ein ikkje trengde å setje seg inn i sakene frå null, og diskursane fungerte difor arbeidsinnsparande, som er særskild nyttig i Stortinget der dei handsamar mange saker.

Den andre og tredje hypotesen omhandlar den lokale debatten og dei praksisane som kom til uttrykk i denne. Det var mange fellestrekk i argumentasjonen lokalt mellom dei som var motstandarar (særleg dei som argumenterte for halv utbygging) og forkjemparar. Eg har tolka dette som uttrykk for forholdsvis like naturpraksisar, men det finst også alternative forklaringar som i større grad vektlegg skilnaden mellom praksisane lokalt, og relasjonen til den nasjonale debatten. Ein annan måte å forklare kvifor argumentasjonen til den lokale vernesida var forholdsvis lik den til forkjemparsida, er å sjå det som eit teikn på at dei rett og slett mangla eit alternativ språk å uttrykkje motstanden i. Den norske naturverndiskursen var den dominante måten å artikulere motstand på i saka nasjonalt. Som vi har sett, var denne i hovudsak knytt til besøkspraksisar, og lokalt vart diskursen forbunde med storsamfunnet. Fordi den etablerte naturverndiskursen var basert i slike avstandspraksisar, fanst det difor

ikkje eit tilgjengeleg språk for lokal motstand. Den lokale vernesida kan med andre ord ha mangla ein måte å uttrykkje seg på fordi dei ikkje hadde eit språk for lokale, ikkje-nyttige praksisar. Dei kan difor ha vorte "tvungne" til å overta den dominante lokale diskursen. Dersom ein ser den norske naturverndiskursen som ein avstands- eller besøksdiskurs, så vil eg på bakgrunn av dette kaste fram nok ein spekulativ hypotese: Er den norske naturverndiskursen ein diskurs som generelt ikkje vil vere godt eigna for dei som bur på den aktuelle staden, dersom denne er prega av like naturpraksisar som i Skjåk? I den grad ein lokalt tek i bruk denne diskursen om "eigen natur," vil dette heller vere i turistreklame utad, slik skjåkværar presenterer natur i Skjåk som urørt og fantastisk i reklamemateriell om Skjåk kommune, eller i argumentasjon til eit nasjonalt publikum, slik leiaren i Vern Øvre Otta, Per Steinar Løkken, nytta den norske naturverndiskursen då han skreiv i Aftenposten mot i lokalavisa Fjuken (Løkken 1999). No var det folk lokalt som uttala seg på andre måtar enn dei dominantante diskursane skulle tilseie (jf.3.4, tabell 6.1), men det var gjerne kvinner. Dei lokale kvinnene nytta også oftare enn mennene ein argumentasjon tettare opptil den norske naturverndiskursen. Det kan kanskje tolkast i lys av at dei lokale praksisane i stor grad var "mannspraksisar", som skilde seg praksisane i den estetiske og etiske naturverndiskursen. Difor kan det ha vorte vanskelegare for mennene mot utbygging å ta i bruk eit alternativt språk. Eg vil herved framføre den tredje spekulative hypotesen: Kanskje var det for ein del menn i Skjåk, og er for ein del menn på bygdene generelt, "feminint" eller "jålete" å vere naturvernar?

Generelt er diskursane si forankring i både kjønn og praksisar viktig. Det tyder at ikkje all argumentasjon er eigna til å overtyde, eller vil bli nytta av, alle aktørar. Dette er inga ny innsikt, men ei innsikt som er viktig å minne om at også gjeld for argumentasjon i samband med noko som har vorte sett som usosialt – nemleg natur. Slike betraktningar kan vere viktige å ha i minne både dersom ein ynskjer å skreddarsy argumentasjonen for overtyding, men viktigare: argumentasjonens sosiale basis seier noko om vilkåra for kommunikasjonen mellom lokalsamfunn og storsamfunn, mellom kjønna, og mellom offentlegheita og vedtaksorgan. Dette handlar om demokratiets vilkår og utfordringar, og den problematikken kjem eg til no.

7. Den politiske avgjerdsprosessen

Analysen av saka viste at den var mogleg å konseptualisere som ein konflikt mellom ei rekkje naturar, menneske og relasjonar. Det Graham Smith (2003) omtalar som verdupluralitet, eller det eg ville kalle diskurspluralitet, prega saka. Ei rekkje ulike relasjonar, som skapar av både naturar og menneske, stod på spel. Samtidig såg vi også korleis denne pluraliteten og kompleksiteten etter kvart vart redusert på dei ulike stadene i den politiske prosessen, slik at ikkje alle diskursane synest å ha vorte tekne omsyn til på dei ulike stadene. Analysen av NVE si handsaming av høyringsfråsegnene, vitna om dette. Like eins viste analysen av stortingsdebatten at miljødiskursane der var fleksible og rommelege, men at også dette var rammer som ekskluderte diskursar. Tekstresepsjonsanalysen viste dessutan at visse former for argumentasjon vart oppfatta som useriøs, og at det var forholdsvis stor semje om kva argumentasjon dette var. Dette var argumentasjon som var uttrykk for dei same diskursane som, ifølgje min analyse, vart marginalisert i den politiske prosessen, slik at det er grunn til å tru at dette også var oppfatningar som virka i denne. Det var altså ein politisk prosess som, sjølv om det eksisterte institusjonaliserte kanalar for påverknad, likevel ikkje sikra ein brei refleksjon og opptak av alternative formar for naturar, relasjonar og menneske. Analysene viste også, betinga av det teoretiske utgangspunktet som vart lagt, at i den grad det var ein avstand mellom menneske og natur, så var dette ein skapt og betinga avstand. Slik var dikotomien mellom natur og kultur heller ei form for diskursiv politisk organisering, enn som uttrykk for to sfærer (Latour 2004:53). I dette kapittelet vil eg, på basis av desse momenta og analysene i dei føregåande kapitla, prøve å kaste lys over følgjande problematikk: Korleis skal ein sikre at ein politisk avgjerdsprosess er sensitiv overfor ei rad ulike diskursar som kan vere til stades i ein politisk (miljø-) konflikt, slik tilfelle var i Øvre Otta-saka?¹⁰⁷ Og: Korleis skal ein forstå og tenkje kring politiske demokratiske avgjerdsprosessar (i

---

¹⁰⁷ Spørsmålet er inspirert av Graham Smith (2003:1), som spør om det same, men, som i staden for omgrepet diskursar, nyttar omgrepet verdupluralitet. Diskursomgrepet er, slik eg har definert det, meir omfattande enn eit verdiomgrep. Diskursomgrepet omfattar ulike naturar og menneske, og teknologi, bruksmåtar, kjensler, idear, språk – alt som måtte inngå i relasjonen mellom ulike menneske og naturar. Smith talar derimot om verdier. Verdier er ulike rasjonalitetar eller målestokkar som uttrykkjer ulike måtar vi verdsett natur på, til dømes våtmarker (sjå seinare). Biologisk mangfald og estetikk er døme på ulike verdier. Desse verdiane vil vere, i samsvar med mitt omgrepsapparat, inngå som ein *del* av ulike diskursar. Med diskurspluralitet meiner eg at ei heil rekkje diskursar var til stades i saka.

miljøsaker) der dikotomien kultur og natur er oppløyst, og vert sett som skapt.¹⁰⁸ Dette er spørsmål som vil bli problematisert i lys av deliberativ demokratiteori som utgjer eit teoretisk grunnlag for tenking kring grøne demokratiske strukturar og institusjonar. Analysen av Øvre Otta-saka har vore ei studie av demokratisk praksis. Denne tilnærminga til studium av demokratiske politiske prosessar liknar demokratiforståinga innanfor deliberativ demokratiteori som også fokuserer på viktigheita av kommunikasjon, inkludering og nødvendigheita av å sjå på korleis politikk vert skapt. Dette gjer analysen av Øvre Otta-saka eigna til å kaste lys over aspekt ved denne type teori og problematikk.¹⁰⁹ Kapittelet vil kaste lys over dei demokratiske praksisane i Øvre Otta-saka. Men sjølv om teoretiseringa i dette kapittelet skjer med utgangspunkt i analysen av Øvre Otta-saka, og stader i denne, forhold den seg fyrst og fremst til ein imaginær deliberativ stad, og teoretiseringa peiker difor utover dei demokratiske praksisane i Øvre Otta-saka.

7.1 Pluralitetsproblemet

Det liberale demokratiske systemet er i dag under delvis hard kritikk frå teoretikarar som meiner at det demokratiske systemet sin legitimitet ikkje berre kan ha basis i votering og stemmegjeving, men at politiske vedtak heller må hente sin legitimitet i den prosessen som har ført fram til ei avgjerd, både i korleis meiningar har vorte danna og kva avgjerdsprosedyrer som har vore med å produsere vedtaket. Demokratiets essens er deliberasjon (open, lydhøyr samtale), ikkje stemmegjeving og interesseaggregering, ifølgje deliberativ demokratiteori, slik John S. Dryzek (2000:1) framstiller den. Kravet er deliberasjon, både om innhaldet i saka, og om sjølve kommunikasjons- og vedtaksprosessen. Berre når alle aktørar som er berørte, kan forstå og akseptere korleis og kvifor ei avgjerd vart nådd, er eit vedtak legitimt (Miller sitert i Smith 2003:60; Young 2000:23). Kravet om inkludering og uhindra (unconstrained) dialog er gjerne viktige krav til deliberasjonen (Smith 2003:56). Ein sentral kritikk av det liberale demokratiet frå deliberativt hald er at i staden for å oppfordre og skape gjensidig forståing og "offentlege" preferansar hjå

---

¹⁰⁸ Latour (2004) kan sjåast som eit forsøk på å kaste lys over denne problematikken. Han tek for seg korleis demokratiet vil sjå ut dersom ein løyser opp dikotomien natur-kultur.

¹⁰⁹ Dette må også sjåast i samanheng med slektskapet mellom miljø- og demokratisk pragmatisme, og deliberativ demokratiteori (sjå fotnote 112).

samfunnsborgarar, privilegerer det og byggjer opp under økonomiske, private preferansar hjå privatpersonar (eksempelvis mennesket som kunde), fordi nettopp desse private preferansane er utgangspunktet for stemmegjeving og avgjerdstaking (Barry 1999:216; Sagoff (1988) sitert i Dryzek 1997:94; Smith 2003:23-24).¹¹⁰ Dette er ein kritikk som i Øvre Otta-saka er relevant i samband med straumforbrukaren (kap.fem, seks).

Fleire teoretikarar innanfor miljøpolitisk teori har omfamna det deliberative demokratiet.¹¹¹ Grunnane er ulike. Eit fellestrekk synest likevel å vere denne kritikken av det liberale demokratiet, og tanken om at dersom folk, i staden for å handle utifrå private egoistiske interesser i val, fyrst må diskutere ei sak, så vil dei i diskusjon med andre i større grad måtte nytte argument med basis i samfunnets beste for å få gjennomslag (Barry 1999:217; Dryzek 1997:200).¹¹² Antakinga er at ein deliberasjon vil sikre refleksjon om kva som er det beste for samfunnet som heilskap, og dette vil skje fordi folk må bryne synspunkta sine mot andre sine, noko som kanskje fører til at folk endrar mening. Sjølv om fleire er påpasselege (t.d. Dryzek 2000:141; Smith 2003:54) med å påpeike at deliberasjonen ikkje vil garantere eit grønt resultat, ligg det ein idé under om at ein deliberasjonsprosess i større grad vil sikre at grøne omsyn vil bakast inn i avgjerder fordi folk heller enn å ta utgangspunkt i private interesser, vil ta utgangspunkt i "enlarged thinking" (Eckersley sitert i Dryzek 2000:152), "encapsulated interests" (Goodin sitert i Dryzek 2000:152) eller "enlarged mentality" (Smith 2003:64). Men det finst også forskjellar innan grøn deliberativ demokratiteori. Eit viktig skilje går mellom dei som ser økologisk rasjonalitet som eit mogleg generaliserbart prinsipp for deliberasjonen, slik Dryzek gjer (sjå Smith 2003:63, sjå også 7.2),¹¹³ og dei som avviser moglegheita for ein slik felles økologisk rasjonalitet,

---

¹¹⁰ For annan kritikk av det liberale demokratiet frå eit økologisk perspektiv, sjå til dømes Dryzek (2000:143).

¹¹¹ Til dømes Smith (2003), Eckersley (1992), Barry (1999), Dryzek (2000) som eg alle vil sitere vidare.

¹¹² Tankegangen i "virtual representation" kan i så måte seiast å bli utvida til også å gjelde veljarane (jf. 6.3). Dryzek (2000:2) nemner nettopp Edmund Burke (jf. fotnote 101) og John Dewey (jf. kap.to) som tidlege representantar for ein deliberasjonstankegang. Dryzek plasserer John Dewey i diskursen 'demokratisk pragmatisme', ein diskurs som ifølgje Dryzek som legg vekt på problemløysing og pluralitet (Dryzek 1997: 85). Denne diskursen forhold dermed også denne avhandlinga seg til.

¹¹³ Dryzek (2000) er også oppteken av forskjell. Han ser på deliberasjon på tvers av forskjellar som 'contestation of discourses' (2000:5), noko som er i samsvar med denne tilnærminga. Overfor naturen framheld han likevel at ein einskapeleg rasjonalitet er mogleg i ein deliberasjon. Han skil med andre ord ikkje mellom ulike naturar. I så måte skil han seg frå tilnærminga her. Smith (2003) og O'Neill (referert i Smith 2003) skil mellom ulike naturverdiar, men ikkje mellom ulike naturar.

men heller peiker på den pluralitet i vedtaksmålestokkar og rasjonalitetstypar som pregar grøn tenking, slik Graham Smith gjer med sitt omgrep "verdipluralisme". På bakgrunn av analysen i kapittel tre, fire og fem, vil nettopp ein pluralisme vere viktig å ta høgde for i vurdering av, deltaking i og i teoretisering av politiske deliberative prosessar. Analysen i desse kapitla viste at konflikten var mogleg å sjå som ein konflikt mellom ulike menneske-natur konstallasjonar, eller diskursar. Dette var diskursar som også uttrykte ulike rasjonalitetar og verdiar; ein estetisk rasjonalitet i argumentasjonen knytt til turisme, ein målestokk utifrå biologisk mangfald som del av den norske naturverndiskursen; ein rasjonalitet knytt til økonomisk verdi og eigedomsrett i jordbruket, og økonomisk verdi i samband med kraftutbyggingar. Dette er målestokkar som har i seg ulike konklusjonar på og tilnærmingar til utbyggingssaker, og som ikkje er mogleg å redusere til kvarandre, blant anna fordi dei omfattar ulike naturar. John O'Neill har gjeve fleire døme på slike verdikonfliktar (referert i Smith 2003:3). Han har peikt på korleis verdien av våtmarker vil avhenge av om vi fokuserer på landskapsverdi eller på biologisk mangfald. Og sjølv om ein fokuserer på biologisk mangfald kan det oppstå ein konflikt mellom til dømes ornitologar og botanikarar om kva som er ei riktig avgjerd (ibid). Min analyse har vist at miljøkonfliktar ikkje berre kan seiast å vere konfliktar mellom ulike verdiar eller målestokkar knytt til "same" natur, slik som ei våtmark (men kva er no ei våtmark?), men at konfliktar også vil vere mellom ulike naturar, til dømes mellom kulturlandskap og villrein, mellom global natur og lokal natur, og villrein som vilt og ville villreinar. Kva som er godt miljøvern, er dermed ikkje gjeve. Dette vil komplisere ein deliberativ prosess, fordi ikkje ein gong "naturen" vil kunne tene som felles utgangspunkt for dialog. Analysen har dessutan vist at miljøkonfliktar også er sosiale konfliktar. Ikkje berre naturane, men også menneska vert forma av relasjonar, slik vi såg korleis ulike menneske var knytt til ulike naturar via ulike, spesifikke relasjonar. Identiteten til menneska er knytt til ulike naturar. Dette vil også kunne komplisere politiske deliberative vedtaksprosessar fordi ein ikkje berre forhandlar om eit utfall for natur, men om dei personane som er knytt til dei naturane og relasjonane som inngår i løysinga. Naturar står mot naturar, menneske står mot menneske. Dette er aspekt som må innreflekterast i deliberative vedtaksprosessar.

Eit spørsmål som har vorte reist innanfor deliberativ demokratiteori (sjå t.d Dryzek 2000:6;Smith 2003:63) og som omhandlar denne pluralisme-tematikken, er i kor stor grad ein i deliberasjonen skal tillate ytringar som går ut over dei rasjonelt argumentative, slik som historieforteljingar, retoriske ytringar, og helsingar. Iris Marion Young er ei av dei som har peikt på at den demokratiske dialogen er for restriktiv og avgrensa til ein rigid form for rasjonell argumentasjon, til "polite, orderly, dispassionate, gentlemanly argument" (2000:49). Effekten av å privilegere ein slik type debattform er, ifølgje Young, at det kan føre til at ein gjer motsetnader tause og devaluerer perspektiva til dei som har ein annan språkkultur enn kvite menn frå middelklassen (ibid:39). Analysen i dei forutgåande kapitla viste at ei rekkje ulike sjangrar og språklege uttrykk vart nytta i særleg den offentlege debatten. Analysen viste også at ein såkalla objektiv argumentasjon som til dømes vart forbunde med NVE sine tekstar, ikkje var meir "objektiv" enn andre tekstar, men var uttrykk for ein bestemt type relasjon og natur. Young peiker på at språkstil er knytt til ulike menneske og ulike kulturar. Ifølgje analysen om Øvre Otta-saka må poenget med å inkludere andre former enn "rasjonell" argumentasjon i ein grøn deliberasjon vere at sjanger (form), natur, status, og menneske synest svært tett kopla. Dikt fulle av orkestermetaforar, kjenslege personlege historier, og andre språklege grep utover dei reint "saklege", er ikkje berre sjangrar eller argumentasjonsmåtar, men sjølve uttrykksformen som kommuniserer naturar, relasjonar og menneske som vert oppfatta som alternative, eller marginale. Å utelukke visse former for argumentasjon, vil dermed vere å lukke ute visse former for menneske-natur relasjonar. Ved å diskreditere "alternative" sjangrar og språkbruk, står ein difor også i fare for å diskreditere "alternative" diskursar,¹¹⁴ noko som ville vere stikk i strid med hensikten til ein deliberasjon der kravet om inkludering er sentralt. Skulle dette vere til dømes ein kjensleg relasjon, uttrykt med ord som vert definerte som kjenslege, ville denne relasjonen per definisjon bli utelukka frå rasjonell, "objektiv" argumentasjon, fordi objektivitet tradisjonelt nettopp er definert og avgrensa i forhold til det kjenslege (jf.kap.to). At dei marginale diskursane som mellom anna utfordra det etablerte skiljet mellom natur og kultur og ein etablert fornuftsrasjonalitet, vart uttrykt i eit

---

¹¹⁴ Men dersom ein privilegerer ein marginal diskurs, vil desse også marginalisere andre diskursar kjenneteikna av ei anna språkføring. Det er med andre ord ikkje berre diskursar kjenneteikna av rasjonell, objektiv språkbruk som vil marginalisere.

"alternativt" språk, er heller ikkje overraskande. Det er jo nettopp gjennom ord- og ordsamansetjingar vi også forstår innhald. Analysen av Øvre Otta-saka viste at ein alternativ språkbruk mogleggjorde ein artikulasjon av alternativt innhald.

7.2 Dualitetsproblemet: Kva med naturen?

Kravet om inkludering er sterkt innan deliberativ demokratiteori. Dette gjer deliberativ demokratiteori til ei eigna teoretisk ramme for tenking kring pluralitet og forskjell. Fokuset på diskusjon, både av målestokkar for avgjerder og andre aspekt, har også vore fruktbart å ta tak i fordi det mellom anna er kommunikasjon eg har analysert i Øvre Otta-saka. Perspektivet på avgjerder innan deliberativ demokratiteori er at dei ikkje berre må forståast på bakgrunn av kva alternativ som får størst numerisk støtte, men også utifrå kva *argument* som vert framførte (Young 2000:23). Innanfor grøn deliberativ demokratiteori har samstundes denne vektlegginga av kommunikasjon også vore sett som eit problem: For kva med naturen? Korleis passar ikkje-språkleg natur inn i ei demokratisk ramme som har kommunikasjon som hjørnestein? Dette er ein kritikk som er reist av kritikarar av det deliberative demokratiet (Smith 2003:68). Jürgen Habermas, som reserverer sin kommunikative rasjonalitet og deliberasjon for menneske, har av miljøteoretikarar vorte kritisert for ikkje å inkludere natur i andre relasjonar enn ein instrumentell i sin deliberative modell (sjå Eckersley 1992:106-109; Smith 2003:68). Samtidig er det ein problematikk grøne deliberative demokratiteoretikarar har forsøkt å løyse ved å finne ut korleis ein innanfor deliberative rammer skal kunne innpasse naturen. Spørsmåla som har vorte forsøkt svara på er mellom anna: Korleis representere naturen? (Dryzek 2000:153). Kven skal vere talsperson for naturen – kvar skal ein løyse miljøproblema? Er løysinga i folket eller hjå ekspertar, i stat eller i det sivile samfunnet? (Dryzek 2000). Begge spørsmåla søkjer svar på korleis menneske kan fatte demokratiske avgjerder som på ein eller annan måte også representerer "naturens vilje", for det jo nettopp er å ta omsyn til naturen dei deliberative menneska ynskjer, fordi dei har denne evna til "enlarged thinking". Pluralitetsproblemet, som eg omtala i førre delen, handla om korleis ein skal sikre at demokratiet fangar opp dei radene av ulike naturar og menneske som eksisterer på ein legitim måte. Det problemet som vert skildra her, som eg har kalla

dualitetsproblemet, handlar derimot om skiljet mellom natur og kultur. Det er dette problemet som gjev opphav til spørsmål som: Korleis få tilgang til naturen? Korleis kan naturen få tilgang til menneska?, som er variantar av dei spørsmåla som vart nemnt ovanfor som problematiske innanfor grøn deliberativ demokratiteori. Fleire løysingsforslag har vore lansert for å overkome og bryte ned skiljet. John S. Dryzek (2000:146) peiker på viktigheita av å fokusere på interaksjonen mellom menneske og natur, og vil utvide den kommunikative rasjonaliteten til også å gjelde naturen som, ifølgje Dryzek, ikkje er passiv: "but truly alive, and pervaded with meanings" (ibid:148). I denne samanhengen foreslår han "the practice of effective listening" som ein sentral samhandlingsform (ibid:149). Dryzek tek i så måte i bruk ein orkestermetafor som indikerer ein harmoni(!) mellom menneske og natur. Dette var ein relasjon som vi også såg vart uttrykt i argumentasjonen i Øvre Otta-saka (jf.3.4), som *ein* av fleire relasjonar i forholdet mellom menneske og natur. Ved å analysere Øvre Otta-saka har eg forsøkt å vise at det ikkje eksisterer skott mellom natur og kultur, men at natur og kultur snarare er samankopla i praksisrelasjonar, både språklege og materielle, der både natur og menneske utgjer vilkår for nye handlingar som atter (re-) skaper nye naturar og menneske. Menneske er såleis ikkje å sjå som aktivt handlande overfor ein passiv natur som er menneske framand. Det var ikkje slik at natur ikkje vart representert i Øvre Otta-saka, at natur vart gløymd. Mange naturar var del av den politiske prosessen, på alle nivåa. Mange av spørsmåla som har vorte stilte innanfor deliberativ demokratiteori kan tolkast som spørsmål som tek for gjeve ei inndeling av verda i to delar: ein natur- og ein kulturrealitet. Det teoretiske arbeidet innan deliberativ demokratiteori med å oppheve dette skiljet, er viktig. Påstanden som vert fremja her er samtidig at det eit skilje som allereie er oppheva dersom ein studerer korleis menneske og natur i praksis er knytt saman, og at deliberative teoriar bør ta omsyn til dette. Dersom ein opphever skiljet mellom natur og kultur, og tek innover seg at det eksisterer ei rekkje naturar, relasjonar og menneske i avgjerdssituasjonar, kva for eit deliberativt demokrati sit vi då att med? Dette spørsmålet er utgangspunktet når eg no avslutningsvis, med basis i dei to nemnde problema, vil drøfte vidare analyseresultata sin relevans for grøn deliberativ demokratiteori, alt i lys av det teoretiske utgangspunktet som vart lagt i kapittel to.

7.3 Korleis analysere avgjerdsprosessar? Organisering av deliberative prosessar

Politikk er verksemd knytt til avgjerder (Østerud 1991:37). Trass i dette har ein, innanfor deliberativ demokratiteori, i liten grad teoretisert kring avgjerdstaking, til fordel for preferansedanning og refleksjon (Smith 2003:58). For å kunne seie noko meir om analysen sin relevans for deliberativ demokratiteori, vil eg difor fyrst teoretisere kring kva ei avgjerd er, og korleis ein skal analysere avgjerdsprosessar, for deretter å knytte dette til pluralisme- og dualitetsproblematikken nemnt ovanfor. I denne samanhengen vil eg forsøkje å kople omgrepa diskurs, avgjerd, og marginalisering, som lova i kapittel ein. Denne koplinga vil vonaleg også kaste eit vidare lys over analysen i dei førre kapitla.

Spørsmålet om makt og avgjerder er nært samanknytt. Når vedtak vert fatta, handlar det også om maktutøving fordi vedtak skapar konsekvensar, og vedtak er, i formelle politiske organ, resultat og del av ein skapingsprosess der makta sitt produktive aspekt kjem til uttrykk. For å seie noko om eit avgjerdsomgrep, vil eg difor gå vegen om eit maktomgrep som i større grad synest teoretisert. Ein av dei som har teoretisert kring maktomgrepet er Steven Lukes. Det han omtalar som eit eindimensjonalt syn på makt forstår nettopp makt som evna til å påverka og drive gjennom avgjerder. A har makt over B i den grad A får B til å gjere noko han/ho elles ikkje ville gjort (Lukes 1974:11-12). Ei avgjerd er med ei slik maktforståing eit val mellom handlingsalternativ (sjå også Østerud 1991:42). Fokuset i eindimensjonale analyser er dermed gjerne på avgjerdsprosessar der forståinga av makt og avgjerder byggjer på rasjonelle, medvitne aktørar i observerbar interessekamp om forholdsvis klart definerte handlingsalternativ (sjå Lukes 1974:15). Men dette er berre eitt av tre syn på makt, ifølgje Lukes. Det todimensjonale, slik Lukes definerer dette, tek høgde for at A ikkje berre påverkar B til å handle, men at A også kan påverke B til å *la vere* å handle ved å sørge for at ting vert halde borte frå dagsorden. Ifølgje Bachrach og Baratz handlar dette om også å studere *ikkje-avgjerder* (Bachrach og Baratz omtala i Østerud 1991:40; Lukes 1974:19). Den tredimensjonale analysen av makt, som Lukes sjølv lanserer, er situasjonar der A påverkar B sine ynsker, slik at B "frivillig" handlar i samsvar med A sine ynsker. Lukes tredimensjonale maktanalyse er med andre ord, slik som dei to andre, også ei

forståing av makt der A er ein handlande, fri og medviten aktør, og som føreset eit grunnfjell av B sine egentlege ynsker. Som Iver B. Neumann (2001:167-168), og fleire, har påpeikt: Alle tre er forståingar av makt før Michel Foucault som viste at både A og B kan vere umedvitne, slik at makta, heller enn å vere forankra i medviten maktutøving, også kan vere forankra i fråvær av medvitne. I Foucault sin firedimensjonale analyse av makta styrer ein unna både ein handlande A og B, og ser på korleis ting framstår som uproblematisert og normalt for dei begge (ibid.).

Ei slik firedimensjonal maktforståing pregar mykje diskursteori, og den har ligge implisitt i denne avhandlinga. Det er difor denne tilnærminga til makt eg vil kople til eit syn på avgjerder. I samsvar med ei forståing av maktutøving som subtil og umedviten, vert det også fruktbart å analysere avgjerder på ein slik måte. Analysar av avgjerder bør, for å halde tritt med synet på makt, også frigjerast frå ideen om medvitne aktørar i val mellom klart avgrensa alternativ, slik at også avgjerdsanalysen vert firedimensjonal, er påstanden. Kva er så ein firedimensjonal avgjerdsanalyse, slik eg vil forstå det? Svaret går via eit diskursomgrep. Foucault sitt omgrep om makt er nært knytt til hans forståing av diskursar. Som vi såg i kapittel to, definerer Foucault diskurs som praksisar som systematisk produserer objekt. Som analysane i kapittel tre, fire og fem viste, handla nettopp den politiske vedtaksprosessen, slik eg har tolka denne, om produksjon av objekt som på kvart nivå i prosessen vart artikulerte i dei vedtaka som vart fatta. Denne diskursive skapinga var betinga av makt: nokre objekt vart skapte til fordel for andre som vart marginaliserte. Den politiske prosessen var difor ein produksjonsprosess som resulterte i eit (endeleg) vedtak i Stortinget i 1999. Samtidig var det ein reduksjonsprosess ved at alternative diskursar, som hadde i seg alternative vedtak med andre former for menneske, naturar og relasjonar, vart lukka ute. Slik ser vi at eit omgrep om marginalisering, avgjerd og diskurs er nært knytt. Ein avgjerdsprosess inneber alltid marginalisering, samtidig som ein avgjerdsprosess også alltid er ein produksjonsprosess der skapinga skjer i og gjennom diskursar. "Any way of life entails prioritising certain values over others and choosing certain courses of action at the expense of other possibilities," er ein annan måte å seie dette på (Hampshire sitert i Smith 2003:22). Ein firedimensjonal avgjerdsanalyse handlar såleis

ikkje berre om å studere val mellom alternativ, men om å undersøkje skapinga av "alternativ" gjennom utelukkinga av andre. Denne skapingsprosessen skjer gjennom språk, og andre praksisar: skapingsprosessen eller avgjerdsprosessen er diskursiv. Det er ein avgjerdsanalyse som legg mindre vekt på valet mellom alternativ og større vekt på innhaldet i alternativa og kva objekt som vert produserte. Har du teke i bruk ein diskurs, har du såleis allereie fatta ei avgjerd ved å vere med å skape objekt, noko som kan skje medvite eller umedvite. At vegen fram mot den formelle avgjerda i ei politisk sak ikkje er fri for avgjerder, er eit anna aspekt ved avgjerdsprosessen som vert lettare å gripe ved denne forståinga av avgjerder, noko som kan kaste eit annleis lys over den deliberative prosessen forut for ei formell avgjerd, og endeleg lukking. Å studere diskursar er også å studere av avgjerdstaking, er dermed påstanden som her vert fremja. Diskursanalyse og avgjerdsanalyse kan, med nokre redefineringar av omgrep, vere to sider av same sak, foreint teoretisk i uttrykket 'closure', som gjerne er ordet som blir brukt (i staden for avgjerd) innanfor diskursteori (sjå til dømes Bacchi 1999:20; Jørgensen og Phillips 1999:37).¹¹⁵ Dette er ei forståing av avgjerder som kan bidra til ei anna forståing av både pluralisme og dualisme-problemet slik dei kan kome til uttrykk i deliberative avgjerdsprosessar. Som vi har sett, artikulerte kvar diskurs ulike naturar, relasjonar og menneske. Å frigjere studia av avgjerder frå den medvitne, handlande menneskelege aktøren, vil kunne gje rom for også å sjå naturar som del av og skapar av vedtak. Det vil kunne opne opp eit større blikk og forståing av det materielle si rolle i deliberative avgjerdsprosessar, i staden for utelukkande eit blikk på menneskelege aktørar og deira rasjonelle intensjonar og mål. Såleis opnar ein firedimensjonal avgjerdsanalyse opp for ei anna forståing av dualitetsproblemet som er meir i samsvar med dei teoretiske antakingar og analyseresultat som er framstilt i denne avhandlina. Pluralisme-problemet handlar om at fleire ulike naturar, menneske og relasjonar vil vere til stades i ein kollektiv deliberativ vedtaksprosess. Deliberasjon vil med dette handle om å opne opp diskursar, og forsøk på å kombinere menneska,

---

¹¹⁵ Lukking er også eit omgrep som er nytta i science, technology and society-feltet (STS). Det vart lansert av Pinch og Bijker som lanserte SCOT-social construction of technology-tilnærminga i klassikaren: *The Social Construction of Technological Systems: New Directions in the Sociology and History of Technology* (1993). Dei ser "closure" slik: "Closure occurs in science when a consensus emerges that the 'truth' has been winnowed from the various interpretations; it occurs in technology when a consensus emerges that a problem arising during the development of technology has been solved." (Bijker m.fl. 1993:12). John Law (1993:111) skriv i same boka: "Closure is achieved when debate and controversy about the form of an artifact is effectively terminated." I denne boka vart også ANT lansert (jf. kap. to) (Asdal m.fl. 2001:28).

naturane og relasjonane på ny – i nye produksjonar og avgjerder betinga av situasjonen på den deliberative politiske vedtaksstaden. Bærarane av diskursane må i ein deliberasjon sjå seg villege til å opne seg opp, gje slepp på standpunkt, og inngå i forhandlingar om kva naturar, menneske og relasjon som skal prioriterast/produserast, i lys av kva som vil vere det beste for natur-samfunnet.¹¹⁶ Spørsmåla for deltakarane i ein deliberasjonsprosess, og for teoretisering om deliberativ demokratiteori, ville med andre ord ikkje vere å finne ut kva "naturen" seier, kven som er riktige talsmenn for naturen, eller korleis ein skal overkome skiljet mellom natur og kultur. Opphever ein skiljet mellom natur og kultur, opphever ein nemleg også moglegheita til å sjå naturen som absolutt forankringspunkt for sanning. Tek ein pluralismeproblemet på alvor, indikerer dette at det ikkje finst *ein* talsperson for naturen (som t.d. ein ekspert), men ein rekke talsmenn – for ulike naturar, slik vi såg var tilfelle i Øvre Otta-saka. Spørsmålet ein heller ville måtte stille i ein deliberativ avgjerdsprosess ville vere: Kva natur-samfunn vil vi leve i? Kva naturar, og kva menneske skal vere del av dette natur-samfunnet? Skal alle få leve, eller ikkje, og korleis? Korleis kan desse naturane og menneska leve saman? (Latour 2004:117). I spesifikke avgjerdsaker ville dette kreve ein prioritering mellom ulike naturar og menneske, mellom til dømes ein kraftutbyggingsnatur og ein nasjonalparknatur, mellom turistar og fastbuande, mellom ulvelav og beiteland, slik at ei endeleg kollektiv avgjerd ikkje (berre) vil vere eit val mellom avgrensa alternativ, men ein reduksjon av kompleksitet og pluralitet i skapinga av eit endeleg vedtaksobjekt der dette vedtaket inneber ei prioritering av visse typar naturar, relasjonar og menneske. Ein kollektiv avgjerdsprosess vil med andre ord vere ein marginaliseringsprosess, samstundes som det er ein produksjonsprosess. Og det er dette som er politikk, slik politikkomgrepet vart definert i kapittel to. Det er denne reduksjons- og produksjonsprosessen som såleis vil måtte verte sentral i ein deliberasjon utifrå ei slik forståing av avgjerder. Viktig er det også, som nemnt, at alle råka naturar, relasjonar og menneske, er til stades i deliberasjons- eller avgjerdsprosessen, slik at det ikkje skjer ei marginalisering av desse i utgangspunktet.

---

¹¹⁶ Dette tyder ikkje at det i deliberasjonen vil vere mogleg med ei fullstendig bevisstgjerding om dei diskursane som vil vere del av denne. Det tyder heller ikkje at deliberasjonen vil vere diskursfri, slik at den vil vere på eit metanivå i forhold til dei diskursane som er del av deliberasjonen. Deliberasjonen vil foregå mellom ulike diskursar, og samtidig produsere nye. Det som vil skilje ein deliberasjon frå ein vanleg debatt, vil vere at ein der vil setje krav om eit meir medvite forhold til kva diskursar og vedtak den produserer.

Med ei slik forståing av kollektive avgjerder, som beståande av ei rekke reduksjons- og produksjonshandlingar der både naturar og menneskelege aktørar er vilkår for handlingane, og der desse vedtaka ikkje er definert ved og forutset medvit, vert det umogleg og lite fruktbart å skilje mellom ein deliberasjons- og vedtaksfase. Det siste steget i prosessen fortener såleis ikkje uhøveleg meir merksemd enn dei fyrste stega i prosessen. Som vi såg i kapittel fire vart mange av premissa tidleg lagde. Det som skjer av produksjonar på dei ulike stadia i ein vedtaksprosess fortener like mykje merksemd som den siste formelle lukkinga, rett og slett fordi dette også er avgjerder. At "politics requires decisions" kan dermed ikkje berre forståast som ei tidsleg avgrensing av debatten, eller ein konflikt mellom gjensidig forståing og effektivitet, slik Graham Smith skriv (2003:74). At ei endeleg avgjerd skal bli fatta, vil påverke og strukturere sjølve deliberasjonen, slik at det ikkje vert mogleg å skilje mellom deliberasjonen og avgjerda. Idet ulike menneske i ein politisk prosess skal kome fram til ei kollektiv avgjerd, vil politisk avgjerdstaking innebere ein strukturering av prosessen som medfører eit press for å redusere talet på inkompatible naturar, relasjonar og menneske, eller alternativt: eit press for å skape diskursar som er så rommelege og fleksible at dei kan romme mange formar for menneske, relasjonar og naturar.¹¹⁷ Men som vi har sett, vil ein "allmenn", rommeleg diskurs også utelukke og usynleggjere menneske, relasjonar og naturar. Ei avgjerd vil alltid marginalisere nokon/noko. Men det er fyrst dersom den eller dei same systematisk vert marginalisert, at det vert eit demokratisk problem.

Det er ikkje noko føremål å lansere ei oppskrift. Oppsummeringsvis vil eg likevel angje nokre punkt som eg meiner avgjerdstakarar og andre bør fokusere på og ta omsyn til – både i ein deliberativ avgjerdsprosess, og innanfor grøn deliberativ demokratiteori – utifrå analyseresultata frå Øvre Otta-saka, dei teoretiske premissa som har lege til grunn for avhandlinga, og teoretiseringane gjort i dette kapitlet:

---

¹¹⁷ Vi såg i kapittel fem at homogenitet og allmenngjering prega stortingsdebatten, og kanskje kan det forklarast utifrå det at Stortinget var det endelege vedtaksorganet. I kapittel fire såg vi korleis talet på diskursar vart redusert.

1. Dersom ein ser ein kollektiv avgjerdsprosess som ein reduksjons- og produksjonsprosess, der ei avgjerd inneber ei marginalisering av diskursar og (re-) produksjon av andre, er det viktig at det ikkje vert lagt for stort press for ei tidleg endeleg avgjerd, slik at det vert gjeve rom for at dei ulike diskursane skal kunne utfordre kvarandre og endrast, ved at folk får tid til å reflektere over innhaldet i diskursane dei rører seg i (sjå t.d. Dryzek 2000:163). Ei for tidleg lukking, eller press om lukking, vil kunne føre til at ein marginaliserer diskursar utan at desse får utfordre andre, kanskje meir etablerte diskursar. I politisk organisering bør ein difor prøve å produsere ein inkluderande politisk vedtaksstad.

2. Dersom ramma er kva natur-samfunn som alle ynskjer å leve i, må dei som fattar avgjerder sjå desse i samanheng, slik at det ikkje alltid er same natur, relasjon, og menneske som vert marginalisert i avgjerdsprosessane, og motsett: same natur og menneske som vert produsert. Ein må unngå eit "fleirtalstyranni" med omsyn til kva naturar, menneske og relasjonar som vert produserte, eller "enacted".

3. Er det ikkje lenger grunnlag for å sjå naturen (i eintal) som ankeinstans og klippe for sanning, bør ein stille seg skeptisk til menneske som prøver å oppheve seg til "sanne" talsmenn for naturen. Tilgangen til natur er ikkje eksklusiv. Det tyder ikkje at t.d. ekspertar ikkje kan spele ei viktig rolle i artikulasjonen av kva naturar som kjem til, men det tyder at ekspertane ikkje kan nyttast som ein endeleg sanningsinstans. Ekspertar er, som andre, også ueinige seg i mellom, fordi også dei artikulere ulike naturar. Sjølv om ekspertar er til stades i deliberasjonen, er det såleis framleis nødvendig å gjennomgå ein deliberasjonsprosess i forhold til kva naturar, menneske og relasjonar som bør prioriterast.

4. Eit oppheva skilje mellom natur og kultur medfører at menneske i kulturar ikkje har grunn til å sjå seg sjølve som frie, aktive og dominerande i forhold til ein passiv natur. I den grad ein vel å nytte eit mentalt, aktivt vokabular for å artikulere menneske, og eit behavioristisk fysisk vokabular for å artikulere dyr, må dette også sjåast som uttrykk for ei interesse. Kva vokabular som skal nyttast om natur bør vere eit diskusjonstema på den politiske vedtaksstaden, fordi det har konsekvensar for kva status menneskeleg og ikkje-menneskeleg natur vil tilleggast, og kva handlingar som er akseptable.

8. Konklusjon

Øvre Otta-saka var ikkje ein konflikt mellom vekst og vern dersom ein med det forstår ein konflikt mellom ikkje-natur og natur. "Naturesaka" Øvre Otta handla ikkje fyrst og fremst om naturen. Derimot handla saka om kjønn, arbeid, fritid, teknologi, vitskap, konsesjonsreglar, energimarknaden, kjensler, økonomisk vinst, turgåing, språkbruk med vidare. Alle desse elementa inngjekk i det eg har omtala som relasjonar eller praksisar. Desse praksisane produserte ulike menneske og ulike naturar. Slik var saka heller ein konflikt mellom ulike menneske, ulike praksisar og ulike naturar, enn mellom ikkje-natur og natur. At relasjonane eller praksisane produserte menneske og naturar vart teoretisk fundert i kapittel to. Kva for naturar og menneske dei ulike praksisane produserte, var mogleg å seie noko om fordi relasjonane omtala i tekstane eg las, på ein systematisk måte var knytt til ulike naturar og ulike menneske. Det er desse ulike systematikkane mellom menneske, relasjon og natur som eg har definert som ulike diskursar. Nokre av mønstra var svært tydelege. Andre gonger, slik som for dei tre fyrste diskursane omtala i delkapittel 3.4, var samanhengane mindre klare. Desse vart difor ikkje utarbeidd som diskurs på basis av ein systematikk i det samla materialet, men utifrå kriteriet som eg nytta for å byggje alle diskursane: at dei skulle uttrykkje eit *unikt* forhold mellom menneske og natur, det vil seie eit forhold som eg ikkje hadde funne i dei andre diskursane. Særleg for dei marginale diskursane trengst det difor vidare undersøkingar for å finne ut korleis praksisar er knytte til menneske og naturar. Diskursane vart altså utarbeidd i relasjon til kvarandre, og det unike ved diskursane, heller enn likskapen, vart vektlagt. Diskursane er også meir einskaplege og prototypiske enn kva argumentasjonen i lesarinnlegga var. Begge desse elementa er viktig å ha i minne, fordi dei kan produsert større konfliktar mellom diskursane og nivåa i saka enn kva det var grunnlag for. Vidare historiske undersøkingar (genealogi) er også nødvendig for å kunne seie noko meir om bakgrunnen til diskursane.

Som vi såg var dei ulike diskursane meir eller mindre dominante på dei ulike stadene i den politiske prosessen. Eg identifiserte i så måte eit skilje mellom det lokale og det nasjonale nivået i saka, der eg konkluderte med at det syntest å vere ein naturkonflikt mellom by og land basert i ulike naturpraksisar (jf.tabell 6.2). Eit anna skilje mellom

det lokale og nasjonale nivået, var at den lokale debatten, og NVE si handsaming, i større grad handla om det konkrete utbyggingsprosjektet og eit krav om å setje seg inn i dette, medan stortingsdebatten og den nasjonale offentlege debatten i større grad handla om Noregs energiproblem og ulike teknologiske løysingar på dette. Generelt kan ein seie at dei lokale naturpraksisane i liten grad nådde fram i stortingsargumentasjonen, sjølv om dei så vidt vart representerte i argumentasjonen for utbygging. Dei diskursane som ikkje i det heile teke nådde fram til stortingsnivå (diskursen om mauren, kroppar og det økologiske krinslaupet, jf.tabell 6.1), var diskursar som var baserte i ikkje-økonomiske kvardagspraksisar; dei løyste opp skiljet mellom natur og kultur eller sette naturen over menneska; dei hadde ei poetisk språkdrakt og dei forhold seg i liten grad dei etablerte politiske spørsmåla som til dømes kraftbalanseproblemet. Diskursen om det økologiske krinslaupet var i tillegg eksplisitt systemkritisk. Difor var ikkje saka i hovudsak ein konflikt mellom eit vekstsamfunn og ein politisk opposisjon som ynskte ei alternativ samfunnsutvikling. Den sistnemnde posisjonen vart tidleg marginalisert.

Å finne slike skilje mellom stadene er på mange måtar ikkje overraskande; diskursane vart baserte i *situerte* praksisar. Dette er likevel inga triviell innsikt fordi desse ulike praksisane førte til eit fokus på ulike naturar. Praksisane var knytt til ulike levevegar. Slik kan ein seie at kvar diskurs bar bod om ulike natur-samfunn: om kva menneske og kva naturar som skulle bli produserte, eller bli prioriterte. Ser ein på dei ulike diskursane, kan ein seie at natur-samfunna dei hadde i seg vil kunne bli sjåande ut som følgjande: I den tekniske diskursen 'å setje seg inn i saka' var dette eit natur-samfunn med ein teknisk natur, eller vatn som watt, der det ville vere sløsing å ikkje utnytte naturressursane, menneska var straumforbrukarar, og kraftutbyggingsteknologi utgjorde relasjonen mellom menneske og natur (kap.tre, fire). I ein lokal bruksdiskurs var menneska lokale forvaltarar, naturen var ein nyttenatur knytt til lokale matauk- og brukspraksisar. I ein norsk naturverndiskurs, kopla med ein teknologisk diskurs, var menneska derimot turistar, forskarar og/eller nasjonale forvaltarar, og straumforbrukarar. Dei nytta straum frå alternative energikjelder og installerte varmepumper. Naturen var urørt i norske nasjonalparkar med unike, sjeldne planter og

ville villreinar (kap. tre og fem). I ein rein energi-diskurs var mennesket forbrukar av rein norsk vasskraft, naturen var global og udefinert, og ein internasjonal energimarknad og teknologi knytte naturen og menneska saman (kap.fem). I diskursen om det økologiske krinslaupet var det samspelte orkester idealtilstanden i forholdet mellom mennesket og naturen; og naturen, eller det økologiske krinslaupet, måtte takast vare på ved reduksjon av det materielle forbruket (kap.tre). I diskursen om helse hadde menneska kroppar. Dei hadde ein kjensleg relasjon til natur rundt seg, og la difor vekt på ein annan rasjonalitet enn den fornuftsrasjonelle. Skiljet mellom natur og kultur vart oppheva. Det var også tilfelle i diskursen om mauren, der menneske og maur vart sett på like fot (kap.tre). Alle diskursane sa noko om kva menneske, natur og leveveg som skulle prioriterast. I ei reindyrka form handla dei rett og slett om å leve eller ikkje leve for menneske og naturar. Diskursane bar i seg ei avgjerd om kva natur, menneske og relasjonar som skulle bli prioritert, og motsett, nedprioritert. Ikkje rart debatten til tider var svært kjenslelada. Saka handla i grunn og botn om skapinga av det natur-samfunnet vi skal leve i.

Avstand og nærleik

Sidan om lag 1985 har særleg den globale naturen vore i fokus. Denne type natur vart artikulert i rein energi-diskursen, ein av dei dominante diskursane i stortingsdebatten. Den andre dominante diskursen i stortingsdebatten var den norske naturverndiskursen. Slik utgjorde miljøargument eit felles diskursivt vilkår for stortingsdebatten. Men miljøargumenta var forskjellige, og kanskje er det mogleg, som antyda, å seie at konflikten i saka på stortingsnivå gjekk mellom moderne miljøvern og klassisk naturvern – to retningar som impliserer ulike naturar: Spaninga stod mellom ein større, global natur og ein nasjonal natur. Diskursanalyse handlar om å peike på vilkåra og grensene for diskursar. Denne avhandlinga gjer det mogleg å seie noko om dei problema ei einsidig prioritiering av eit globalt miljø kan føre med seg. Som vi såg i kapittel seks, innebar rein energi-diskursen ei nedprioritering av lokal, konkret natur. Det finst fleire problem ved å konseptualisere "miljøsaker" som globale. Jonas Anselm peiker i si studie av den svenske kraftutbyggingsopinionen på årsakene til at kraftutbyggingsdebattar har vekt så stort engasjement: Dei har vore enkle å forstå.

Skadene er synlege og irreversible, og dei kausale mekanismene som fører til desse er klare (Anselm 1992:91). Av dette kan ein slutte at ein global stor natur truleg vanskelegare vil vekke eit engasjement. Den store naturen er gjerne i mindre grad synleg i konkret kvardag, i alle fall ikkje kvardagen og praksisane til "vanlege" menneske. I Øvre Otta-saka var den store naturen i større grad del av politikarane og dei reisande turistane sin kvardag, enn i kvardagen til dei lokale menneska. Korleis miljøsaker vert konseptualiserte, kan såleis verke inn på moglegheita for mobilisering i miljøsaker, og er difor viktig å ha i minne i ein kommunikasjon mellom ei offentlegheit og politiske styresmakter. Dersom den globale miljødiskursen marginaliserer lokal konkret natur, står den i fare for å grave si eiga grav ved å miste ei kopling til eit folkeleg engasjement som er påkrevd i demokrati. Eit anna problem ved rein energi-diskursen, og kanskje generelt for diskursar som viser til ein større natur, er at den/dei ikkje spesifiserer kva natur det gjeld. Ein årsak er at dette ofte er vanskeleg. Men det opnar også opp for at ein ikkje treng å ta vanskelege avgjerder, fordi ein kan velte ansvaret over på uspesifisert natur i eit anna tids-rom. Dette er også mogleg å gjere fordi ein offentleg demokratisk kontroll er vorten vanskelegare, nettopp fordi naturen eller problemet er på stor avstand. Utfordringa synest todelt: På den eine sida bør ein ikkje la den globale naturen skjule den lokale naturen og dei direkte og synlege konsekvensane for denne; på den andre sida må ein anerkjenne at lokale handlingar også har konsekvensar utover lokale tids-rom, slik at ein tek innover seg det og dei som er på avstand. Men handling vil alltid skje lokalisert, og det er desse "lokala" eg har studert.

Diskursanalyse av politikkskaping

Fleire har argumentert for det fruktbare i å kople studium av offentleg politikkskaping og diskursanalyse (sjå t.d. Hajer 1995; Mathisen 1997; Bacchi 1999). Dette synet har også vore implisitt i denne avhandlinga. Måten eg har kopla desse på, er at eg har sett avgjerdsprosessen som ein diskursiv produksjonsprosess. Diskursar er politiske, fordi dei handlar om avgjerdstaking, var argumentasjonen i kapittel sju. Det som gjer diskursar særleg interessante å studere i samband med politikkskaping, er at diskursar gjerne er varige; dei viser til mønster som tek tid å etablere. Diskursar i ein politisk

vedtaksprosess er særleg interessante, fordi dei produserer konsekvensrike resultat. Dette tyder at dersom ein studerer diskursar, vil ein kunne få eit innblikk i kva natur, menneske og relasjon ein kan forvente vert prioritert i avgjerder i liknande saker, i alle fall dersom ein studerer dominante diskursar. I tillegg til å sjå på kva diskursar som vart artikulerte i saka, studerte eg kva diskursar som vart marginaliserte og var dominante på dei ulike stadene i den politiske prosessen, nettopp for å få eit innblikk i kva naturar, relasjonar og menneske som vart prioriterte, særleg på det politisk-nasjonale nivået. Dei dominante diskursane sa noko om kva naturar, relasjon og menneske som vart prioriterte; dei marginale noko om kva naturar, relasjonar og menneske som vart nedprioriterte.

Skal ein løyse miljøkrise krev ikkje det at ein finn løysingar, men at ein heller redefinerer tinga, var påstanden som innleia denne avhandlinga. Vidare skriv Evernden (1992:123):

If the cultural genesis of Nature has provided us with objects which invite a particular kind of activity, and if that activity has proven destructive, then it will not suffice to stare still harder at those same objects. Neither will it be adequate to continue to debate with a vocabulary that admits of no other objects. The language of technological experts cannot accommodate the radical novelty of wildness: indeed, that is just what it has been fashioned to deny.

Dersom miljøproblema skuldast eit forkjært forhold mellom menneske og natur, og dette forholdet er skapt – ikkje naturleg gjeve – følgjer det av dette at ein bør fokusere på skapinga av dette forholdet. Å studere diskursar er nettopp å studere slike skapingsprosessar. Føremålet med avhandlinga har ikkje vore å finne eller peike på moglegheita av eit metavokabular. Diskursar vil alltid vere situerte. Føremålet har heller vore å vise at visse former for vokabular, eller vidare, diskursar, prioriterer og artikulerer spesifikke natur-menneske-relasjonar, og dermed stengjer ute andre former. Eg håpar avhandlinga har vist at det ikkje finst nokon sann og endeleg miljøpolitikk, på same måte som heller ikkje annan politikk har uskuldige løysingar. Det er inga fallitterklæring, snarare ei påminning om at også miljøpolitikk er politikk – politikk som formar og har konsekvensar for både natur og menneske samtidig.

Kjeldeliste

Litteratur

Andersen, Svein S. (1997): *Case-studier og generalisering. Forskningsstrategi og design*. Bergen - Sandviken: Fagbokforlaget.

Anselm, Jonas (1992): *Vattenkraft och naturskydd. En analys av opinionen mot vattenkraftutbyggnaden i Sverige 1950-1990*. Linköping: Universitetet i Linköping. Tema Teknik och social förändring. Tema V-Rapport 18.

Asdal, Kristin (2002): Forskningsråd og kunnskapsmakt. s. 102-124 i Siri Meyer og Sissel og Sissel Myklebust (red.): *Kunnskapsmakt. Makt- og demokratiutredningen. 1998-2003*. Oslo: Gyldendal akademisk.

Asdal, Kristin (2003): The Problematic Nature of Nature. The Post-Constructivist Challenge to Environmental History. *History and Theory*, Theme Issue 42(4):60-74.

Asdal, Kristin (2004a): Positivismekritikk kontra post-konstruktivisme. Hans Skjervheim kontra Bruno Latour. *Sosiologi i dag* nr. 2/2004:27-47.

Asdal, Kristin (2004b): *Politikkens teknologier. Produksjoner av regjerlig natur*. Oslo: Universitetet i Oslo, Det historisk-filosofiske fakultet: Unipub. Acta Humaniora nr. 188.

Asdal, Kristin m.fl. (1998): *Betatt av viten. Bruksansvisninger til Donna Haraway*. Oslo: Spartacus.

Asdal, Kristin, Brita Brenna og Ingunn Moser (2001): Introduksjon: Teknovitenskapelige kulturer. s. 9-91 i Kristin Asdal, Brita Brenna og Ingunn Moser: *Teknovitenskapelige kulturer*. Oslo: Spartacus.

Bacchi, Carol Lee (1999): *Women, Policy and Politics. The construction of policy problems*. London: Sage Publications.

Barry, John (1999): *Rethinking Green Politics. Nature, Virtue and Progress*. London - Thousand Oaks - New Dehli: Sage Publications.

Barthes, Roland (1998): *Retorikken. En ny innføring i den gamle retoriske kunst*. Oslo: Spartacus.

Beck, Ulrich (1992): *Risk Society. Towards a New Modernity*. London: Sage Publications. Theory, culture & society.

Berntsen, Bredo (1994): *Grønne linjer. Natur- og miljøvernets historie i Norge*. Oslo: Grøndahl Dreyer: Norges Naturvernforbund.

Bertaux, Daniel (1982): "The Life Course as a Challenge to the Social Sciences", s.127-148 i Tamara K. Hareven og Adams, Kathleen J. (red.): *Ageing and Life Course Transitions: An Interdisciplinary Perspective*. London: Tavistock.

Bijker, Wiebe E, Thomas P. Hughes and Trevor Pinch (1993): Introduction, s.9-15 i Wiebe E. Bijker, Thomas P. Hughes og Trevor Pinch: *The Social Construction of Technological Systems. New Directions in the Sociology and History of Technology*. 4. utgåve. Cambridge-London: The MIT Press.

Bortne, Øystein, Per Selle og Kristin Strømsnes (2002): *Miljøvern uten grenser? Makt og demokratiutredningen 1998-2003*. Oslo: Gyldendal akademisk.

Brandsar, Kjetil (2001): *Organisering av vassvegar i Skjåk*. Ås: Norges landbrukshøgskole, Institutt for landbruksplanlegging. Hovudfagsoppgåve.

Bregnballe, Anne (1998): *En snegle i sitt norske hus. Tolkinger av en tekst fra Miljøverndepartementet*. Lillehammer: Høgskolen i Lillehammer. Forskningsrapport nr. 35/1998.

Brenna, Brita (2002): *Verden som ting og forestilling. Verdensutstillinger og den norske deltakelsen 1851-1900*. Oslo: Universitetet i Oslo. Det historisk-filosofiske fakultet: Unipub. Acta Humaniora nr. 131.

Callon, Michel (2001): Elementer til en oversettelsessosiologi: kamskjell, fiskere og forskere, s.91-124 i Kristin Asdal, Brita Brenna og Ingunn Moser (red.): *Teknovitenskapelige kulturer*. Oslo: Spartacus.

Christensen, Tom og Morten Egeberg (1997): Noen trekk ved forholdet mellom organisasjonene og den offentlige forvaltningen, s.165-196 i Tom Christensen og Morten Egeberg (red.): *Forvaltningskunnskap*. Oslo: Tano Aschehoug.

Christophersen, Jens A. (1969): *Representant og velger*. Oslo-Bergen-Tromsø: Universitetsforlaget.

Danbolt, Gunnar (1991): Kunsten og den økologiske krisen, s.117-128 i Svein Gjerdåker, Lars Gule og Bernt Hagtvatn (red.): *Den uoverstigelige grense. Tanke og handling i miljøkampen*. Bergen-Oslo: Cappelen.

Descartes, René (1912): *A Discourse on Method*. London: Dent. Everyman's library: 570.

Douglas, Mary (1991): *Purity and Danger. An analysis of concepts of pollution and taboo*. London: Routledge.

Dryzek, John S. (1997): *The Politics of the Earth. Environmental Discourses*. Oxford: Oxford University Press.

Dryzek, John S. (2000): *Deliberative Democracy and Beyond. Liberals, Critics, Contestations*. Oxford: Oxford University Press.

Eckersley, Robyn (1992): *Environmentalism and political theory. Toward an ecocentric approach*. Albany: State University of New York Press. Suny series in environmental public policy.

Eriksen, Erik Oddvar og Jarle Weigård (1997): *Kommunikativ handling og deliberativt demokrati. Jürgen Habermas' teori om politikk og samfunn*. Bergen: Fagbokforlaget.

Evernden, Neil (1992): *The Social Creation of Nature*. Baltimore-London: The John Hopkins University Press.

Fairclough, Norman (1995): *Media discourse*. London: Edward Arnold.

Fischer, Frank and John Forester (1993): Editors' Introduction, s. 1-17 i Frank Fischer og John Forester: *The Argumentative Turn in Policy Analysis and Planning*. Durham: UCL Press.

Foucault, Michel (1977): *The Archaeology of Knowledge*. London: Tavistock.

Foucault, Michel (1995): *Seksualitetens historie*. Oversettelse, forord og etterord av Espen Schaanning. Oslo: EXIL.

Furre, Berge (1996): *Norsk historie. 1905-1990*. Oslo: Det Norske Samlaget.

Giddens, Anthony (1984): *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*. Cambridge: Policy Press.

Hagen, Roar (1996): Niklas Luhmann, s. 367 - 380, i Heine Andersen og Lars Bo Kaspersen (red.): *Klassisk og moderne samfundsteori*. København: Hans Reitzels Forlag.

Hajer, Maarten A. (1995): *The politics of environmental discourse: ecological modernization and the policy process*. Oxford: Clarendon Press.

Haraway, Donna (1991): *Simians, Cyborgs, and Women. The Reinvention of Nature*. London: Free Association Books.

Haraway, Donna (1992): The promises of monsters: A Regenerative Politics for Inappropriate/d Others. s. 295-338, i Lawrence Grossberg, Cary Nelson og Paula A. Treichler (red.): *Cultural Studies*. New York: Routledge.

Hedén, Johan (1994): *Miljöpolitikens natur*. Linköping: Linköping Studies in Art and Science.

Hegge, Hjalmar (1978): *Mennesket og naturen. Naturforståelsen gjennom tidene - med særlig henblikk på vår tids miljøkrise*. Oslo - Bergen - Tromsø: Universitetsforlaget

Hickman, Larry A. (1996): Nature as culture: John Dewey's pragmatic naturalism, s.50-72 i Andrew Light og Eric Katz (red.): *Environmental pragmatism*. London: Routledge. Environmental philosophies.

Haagensen, Kjell og Atle Midttun (1984): Innledning., s. 9-14 i Kjell Haagensen og Atle Midttun (red.): *Kraftutbygging, konflikt og aksjoner*. Oslo: Universitetsforlaget. Energi og samfunn.

Isaksson, Karolina (2001): *Framtidens trafiksystem? Maktutövningen i konflikterna om rummet och miljön i dennispaketes vägfrågor*. Linköping: Linköping universitet. Tema Teknik og social förändring.

Jacobsen, Knut D. (1965): Informasjonstilgang og likebehandling i den offentlige virksomhet. *Tidsskrift for samfunnsforskning*:147-160.

Jacobsen, Knut D. (1997): Lojalitet, nøytralitet og faglig uavhengighet i sentraladministrasjonen, s.145-163 i Tom Christensen og Morten Egeberg (red.): *Forvaltningskunnskap*. Oslo: Tano Aschehoug.

Jansen, Alf-Inge (1989): *Makt og miljø. En studie av utformingen av den statlige natur- og miljøvernpolitikken*. Oslo: Universitetsforlaget.

John, Peter (1998): *Analysing Public Policy*. London - New York: Pinter.

Jordhøy, Per (1997): Kraftledninger og tangeproblematikk i Nord-Ottadalen (Reinheimen). Villreinen 1997. Årbok for villreinrådet i Norge: 50-57.

Jørgensen, Marianne Winther og Louise Phillips (1999): *Diskursanalyse som teori og metode*. Fredriksberg: Roskilde Universitetsforlag. Samfundslitteratur.

Kjellberg, Francesco og Marit Reitan (1997): *Studiet av offentlig politikk. En innføring*. Oslo: Tano.

Krogh, Thomas (1978): *Empirisme og kapitalisme. Britisk filosofi fra Hobbes til Hume. Studier i filosofiens historie*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Langhelle, Oluf (1999): Sustainable Development: Exploring the Ethics of 'Our Common Future'. *International Political Science Review*. Sage Publications Ltd. 20 (2): 129-149.

Lakoff, George og Mark Johnson (1980): *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press.

Latour, Bruno (1999): Factures/fractures: From the concept of network to the concept of attachment. *Res* 36.

Latour, Bruno (2001): Å modernisere eller å økologisere - dét er spørsmålet, s. 339-361 i Kristin Asdal, Brita Brenna og Ingunn Moser (red.): *Teknovitenskapelige kulturer*. Oslo: Spartacus.

Latour, Bruno (2004): *Politics of Nature. How to Bring the Sciences into Democracy*. Cambridge-Massachusetts: Harvard University Press.

Law, John (1993): Technology and Heterogeneous Engineering: The Case of Portuguese Expansion, s. 111-134 i Wiebe E. Bijker, Thomas P. Hughes og Trevor Pinch: *The Social Construction of Technological Systems. New Directions in the Sociology and History of Technology*. 4. utgåve. Cambridge - London: MIT Press.

Lindhardt, Jan (1996): *Retorik*. 2. utgåve. København: Munksgaard.

Lukes, Steven (1974): *Power: A Radical View*. London-Basingstoke: Macmillan. Studies in sociology.

Mathiesen, Thomas (1978): *Den skjulte disiplinering: artikler om politisk kontroll*. Oslo: Pax.

Mathisen, Werner Christie (1997): *Diskursanalyse for statsvitere: Hva, hvorfor og hvordan*. Oslo: Universitetet i Oslo, Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Institutt for statsvitenskap. Forskningsnotat 1/1997.

Mellor, Mary (1997): *Feminism & Ecology*. Cambridge: Polity Press.

Mikkelsen, Britha (1995): *Methods for Development Work and Research: A Guide for Practitioners*. New Dehli: Sage Publications.

Mol, Annemarie (1999): Ontological politics. A word and some questions, s.74-89 i John Law and John Hassard (red): *Actor Network Theory and after*. Oxford: Blackwell. Sociological review monographs.

Moser, Ingunn Brita (2003): *Road Traffic Accidents: The Ordering of Subjects, Bodies and Disability*. Oslo: Universitetet i Oslo, Det historisk-filosofiske fakultet: Unipub. Acta Humaniora nr.173.

Mjøset, Lars (1994): *Kontroverser i norsk sosiologi*. Oslo: Universitetsforlaget.

Neumann, Iver B. (2001): *Mening, materialitet, makt. En innføring i diskursanalyse*. Bergen: Fagbokforlaget.

Næss, Arne (1976): *Økologi, samfunn og livsstil. Utkast til en økosofi*. 5. omarbeidede utgave. Oslo - Bergen - Tromsø: Universitetsforlaget.

Schaanning, Espen (1993): *Modernitetens oppløsning. Sentrale skikkelser i etterkrigstidens idehistorie*. 2. utgåve. Oslo: Spartacus.

Skjervheim, Hans (1963): Deltakar og tilskodar, s.204-215 i *Deltakar og tilskodar*. Oslo: Universitetet i Oslo, Institutt for sosiologi. Stensilserie.

Smith, Graham (2003): *Deliberative Democracy and The Environment*. London: Routledge.

Straume, Ingerid S. (2002): Den avpolitiserende miljøpolitikken. *Samtiden*. Nr.2.

Svardal, Gunnar (1997): Stortinget, regjeringen og statsadministrasjonen, s.17-84 i Tom Christensen og Morten Egeberg (red.): *Forvaltningskunnskap*. Oslo: Tano Aschehoug.

Sørensen, Knut Holtan (2004): Tingenes samfunn. Kunnskap og materialitet som sosiologiske konsekvenser. *Sosiologi i dag*. Nr. 2/2004:5-27.

Teigland, Reidun og Jon (1975): *Ønsker bygdefolket kraftutbygging i Jotunheimen-Breheimen?* Storhove: Hedmark/Oppland Distrikthøgskole. Skrifter 1975:2.

Teigum, Ivar (1997, red) *Gjev Herren oss sol - Om vatning i Ottadalen*. Utgjeve av Lom, Skjåk og Vågå kommune.

Thue, Lars (1996): *Strøm og styring. Norsk kraftliberalisme i historisk perspektiv*. Oslo: Ad notam Gyldendal.

Vorkinn, Marit og Hanne Riese (2001): Environmental concern in a local context. The Significance of Place Attachment. *Environment and Behavior* Vol.33, No.2: 249-263.

Vorkinn, Marit og Hanne Riese (upublisert notat): *Sluttrapport. Lokale engasjement i miljø saker sett i forhold til sosial identitet og stedstilhørighet*.

Weimer, J. David og Aidan R. Vining (1989): *Policy analysis: Concepts and practice*. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall.

Witoszek, Nina (1998). *Norske naturmytologier: Fra Edda til økofilosofi*. Oslo: Pax.

Young, Iris Marion (2000): *Inclusion and Democracy*. Oxford: Oxford University Press. Oxford political theory.

Østby, Per (kjem): *Det kraftfulle vannet. Vitenskapeliggjøringen av vannet*. Prosjekt under arbeid.

Østerud, Øyvind (1991): *Statsvitenskap: Innføring i politisk analyse*. 1. utgåve. Oslo: Universitetsforlaget.

Aardal, Bernt (1993): *Energi og miljø. Nye stridsspørsmål i møte med gamle strukturer*. Institutt for samfunnsforskning. Rapport 93:15.

Avisartiklar¹¹⁸

Aftenposten, morgen (1999a). 'NVE og Statnett trekker tilbake villreindementi.' 6. mai.

Aftenposten, morgen (1999b). 'Skjåk trenger kraft mer enn fossen'. 20. mai.

Christgau, Peter (1996): 'Åpent brev til Skjåk kommune', *Fjuken*, 25. april.

Dagbladet (1999). 'Halv galskap', 8. juni.

Enda fleire for utbygging (1996). 'Øvre Otta'. *Fjuken*, 13. juni.

Engasjert skjåkvær (1995): 'Vannkraftutbygging. Øvre Otta', *Fjuken*, 21. desember.

Fjuken (1995). 'Ny interesseorganisasjon i Skjåk: Vern Øvre Otta.' 2. november.

Fjuken (1996a). 'NINA mot utbygging av Øvre Otta: - Kraftlina kan skade villreinen.', 18. januar.

---

¹¹⁸ Referansene som er ordna etter avis, er redaksjonelt stoff. Dei som er ordna etter forfattar, er lesarinnlegg.

Fjuken (1996b). 'NVE på befaring.' 15. august.

Fjuken (1997). 'Fersk spørjeundersøking syner at fleirtalet vi ha utbygging.' 19. juni.

Fjuken (1999). 'Høyring om Øvre Otta i Stortingets Energi- og Miljøkomite førre torsdag: Ny rapport - elles lite nytt', 18. februar.

Garmo, Torgeir T. (1999): 'Øvre Otta,' *Fjuken*, 18. mars.

Gudbrandsdølen Dagningen (1996a): 'Skjåk Sp vil verne Føysa.' 6. juni.

Gudbrandsdølen Dagningen (1996b): 'Utbygging av Øvre Otta: Skjåk sikra varige verdier.' 8. juni.

Gudbrandsdølen Dagningen (1996c): 'Mennene for, kvinnene skeptiske'. 22. juni.

Guldbakke, Kåre (1996): 'Øvre Otta,' *Fjuken*, 13. juni.

Harsheim, Kari Sofie (1999): 'Utbygging av Øvre Otta. Saka og kjenslene,' *Fjuken*, 25. mars.

Hølmo, Odd Jan (1998): 'Bruker ikkje skieliten straum?' *Fjuken*, 17. september.

Høydal, Aslaug (1997). 'Synet i Sundsbarmvatnet. I samband med kraftutbygging,' *Fjuken*, 7. august.

Interessegruppa for utbygging (1996a): 'Vannkraft – en naturressurs.' *Fjuken*, 9. mai.

Interessegruppa for utbygging (1996b): 'Vannkraft – en naturressurs.' *Fjuken*, 23. mai.

Interessegruppa for utbygging (1996c): 'Vannkraft – en naturressurs.' *Fjuken*, 20. juni.

Jacobsen, Odd (1997): 'Vern Øvre Otta.' *Fjuken*, 12. juni.

Karbø, Per Ingebrigt (1999): 'Øvre Otta,' *Aftenposten*, morgen, 19. mai.

Klassekampen (2002): 'Ødelegger for villrein.' 11. februar.

Klassekampen (2004): 'Langer ut mot miljøbevegelsen.' 10. januar.

Krogstad, Hans (1999): 'Øvre Otta – tørrlagt politikk,' *Fjuken*, 5. august.

Løkken, Per Steinar (1996): 'Øvre Otta - eit mindre alternativ.' For Vernegruppa. *Fjuken*, 12. april

Løkken, Per Steinar (1999): 'Øvre Otta - kva går tapt?,' *Aftenposten*, morgen 1. juni.

Nyhus, Egil (1999): 'Skjåkbygda og Øvre Otta,' *Fjuken*, 4. mars.

Skuffa norddøl (1999): 'Om Øvre Otta.' *Fjuken*, 4. februar.

Steinsgard, Jenny (1995): 'Senterpartiet og Øvre Otta-utbygginga.' Leiar i Skjåk Senterparti. *Fjuken* 22. juni.

Tengesdal, Svein (1996): 'Øvre Otta-utbygging. Kan vi stole på NINA?' *Fjuken*, 29. januar.

Tverrpolitisk gruppe av kvinner i Skjåk (1998): 'Kvifor ja til utbygging av Øvre Otta?' *Fjuken*, 17. desember.

Aaboen, Stig (1999): 'Kraftutbygging i Øvre Otta og spørsmål om effekter av kraftlinjer på rein.' *Fjuken*, 11. mars.

Offentlege publikasjonar, dokument, informasjon

Bakgrunn for vedtak. Opplandskraft DA og Tafjord Kraftproduksjons AS. Søknad og konsekvensutredning for 132 kV kraftledning Framruste - Øyberget- Vågåmo. Oslo: Norges vassdrags- og energiverk, 2001. URL: <http://www.nve.no/FileArchive/150/bakgovreotta.pdf> [Lesedato 30. august 2004]

Faktahefte 2002: Energi og vassdragsvirksomheten i Norge. Oslo: Olje- og energidepartementet, 2002. URL: <http://www.odin.dep.no/oed/norsk/publ/veiledninger/026021-120006/dok-bn.html> [Lesedato 20. juni 2004]

Glitra Øyberget i Øvre Otta. Informasjon om planane for kraftutbygging. Lillehammer: Opplandskraft [Informasjonsbrosjyre om utbygginga].

Inngrepsfrie naturområder i Norge- sammenheng mellom politiske målsettinger, indikatorer og verktøy for overvåking. URL: <http://www.naturforvaltning.no/wbch3.exe?p=1645>. [Lesedato 19. februar 2004]

Innst. S. nr. 200 (1998-1999) *Innstilling fra energi- og miljøkomiteen om kraftutbygging i Øvre Otta.* [Datert 1. juni 1999]

Intensjonsavtale mellom Kraftlaget Opplandskraft/Tafjord Kraftproduksjon AS og Skjåk kommune, dagsett 30.05.96. Ikkje offentleg.

Jotunheimen. Sammenstilling av de enkelte delplaner med innstilling om valg av alternativ. Oslo: NVE-Statskraftverkene, 1973.

Konsesjonsbehandling av vannkraftsaker. Veileder i utforming av meldinger, konsekvensutredninger og konsesjonssøknader. Oslo: Norges vassdrags- og energiverk, Veileder 1/1998.

Natur- og kulturlandskapet i arealplanleggingen. Nordisk Ministerråd: Miljørapport 1987:3.

Plan- og bygningsloven. LOV 1985-06-14 nr. 77.

"Nytt rundskriv 36". Retningslinjer konsesjonssøknader vedr. vassdragsreguleringer. Oslo: Norges vassdrags- og energiverk, 1988. Publikasjon nr. V 10.

Pressemelding: NENT kritisk til REIN-prosjektet. Publisert 02.07.2002. URL: <http://www.etikkom.no/Pressemeldinger/REIN> [Lesedato: 24. februar 2004]

(Revidert) Intensjonsavtale mellom Kraftlaget Opplandskraft/Taffjord Kraftproduksjon AS og Skjåk kommune, dagsett 20.12.99. Ikkje offentleg.

Sak nr. 3: *Innstilling fra energi- og miljøkomiteen om kraftutbygging i Øvre Otta* (Innst.S. nr.200 (1998-1999) jf. St.meld. nr. 50 (1997-1998)). Møte Stortinget mandag den 7. juni kl. 10, 1999. URL: <http://www.stortinget.no/std/1998/sv990607-03.html> [Lesedato 30.august 2004]

Sak 20/91: *Høyringsuttale til Øvre Otta (2-B2B).* [Handsama i Skjåk kommunestyre 21. mars 1991.]

Sak 56/92: *Uttale til førehandsmelding om igangsetting av planlegging for kraftutbygging i Øvre Otta.* [Handsama i Skjåk kommunestyre 27. august 1992.]

Sak 51/96: *Konsesjonssøknad Øvre Otta.* [Handsama i Skjåk kommunestyre 25. juni 1996.]

St.meld. nr. 63 (1984-1985): *Om Samlet plan for vassdrag.* Miljøverndepartementet.

St.meld. nr. 60 (1991-1992): *Om Samlet plan for vassdrag.* Miljøverndepartementet.

St.meld. nr. 50 (1997-1998): *Om kraftutbygging i Øvre Otta.* Olje- og energidepartementet.

Strategi for kulturlandskapsarbeidet i Oppland med tilhørende handlingsprogram for 2000-2001. Lillehammer: Kulturlandskapsgruppa i Oppland, 1999.

Sus. s. 12-16 i *Natur og miljø.* Oslo: Norges Naturvernforbund, 4/1997.

Verknader av Glitra – Øyberget utbygginga. Lillehammer: Opplandskraft. [Informasjonsbrosjyre om konsekvensutreiinga.]

Vår Virksomhet 1996. Oslo: Norges vassdrags-og energiverk, 1997.

Øvre Otta. Konsesjonshandsaming. Kraftutbygging. Overføringsleidningar. Orienteringsmøte i Skjåk, Lom og Vågå kommunar. Oslo: Norges vassdrags- og energiverk, 1996.

Oversikt over intervjuobjekt

Astrid Brynildsen. Sakshandsamar i Norges vassdrags- og energiverk i Øvre Otta-saka. Intervjua i Norges vassdrags- og energiverk, Oslo. 20. januar 2004.

Hallgeir H. Langeland. Stortingsrepresentant frå Rogaland, Sosialistisk Venstreparti. Saksordførar i Øvre Otta-saka. Intervjua i Stortinget 22. januar 2004.

Kari Elin Sperstad. Kommunestyrerepresentant for Bygdelista i Skjåk 1995-1999. Intervjua privat i Skjåk, 13. januar 2004.

Kåre Olerud. Informasjonssjef, Norges Naturvernforbund. Intervjua i Norges Naturvernforbund, 15. januar 2004.

Mona Haugen Grimstad. Kommunestyrerepresentant for Senterpartiet i Skjåk 1995-1999. Intervjua privat i Skjåk, 12. januar 2004.

Per Steinar Løkken. Leiar for Vern Øvre Otta i Skjåk. Intervjua privat i Skjåk, 13. januar 2004.

Tore Aaboen. Sentral i Interessegruppa for utbygging i Skjåk. Intervjua på jobb i Skjåk, 14. januar 2004.

Torstein Rudihagen. Stortingsrepresentant frå Oppland, Arbeidarpartiet. Intervjua i Stortinget, 16. januar 2004.

(Karta manglar)

Appendiks D

Resepsjonstekstar

Tekst 1.

Hovudvegen frå Austlandet til Geiranger og Indre Nordfjord er riksveg 15 gjennom Ottadalen. Denne vegen går i Skjåk langs store og mektige elvar, med blågrønt isbrevatn. Dette er ei fantastisk oppleving og ein stor naturverdi, som er unik i Noreg- og verdsmålestokk. Ved utbygging av Øvre Otta vert desse elvane sterkt reduserte, eller turre, og dei har ikkje lenger opplevingsverdi. Eit topp produkt kan raskt bli eit middels produkt, med store følgjer for etterspørsel og prissetting.

Tekst 2 (vart ikkje vist til nokon av informantane)

Tekst 3

Naturen er noko vi skal bruke og hauste av, men det er samtidig vår plikt å ta vare på den. Dette gjeld innanfor alle næringar som har med arealplanlegging å gjera, men også slikt som kulturlandskap, reiseliv, elektrisitetsforsyning, og kraftutbygging. Vi er sett til å forvalte naturen og ressursene i eit langsiktig perspektiv, og vi kjenner områda betre enn dei fleste, og dei er ein viktig del av livsgrunnlaget vårt. Vi har levd med og i naturen i ualminnelige tider. Vi er ein del av dens miljø, som den er en del av vårt. Den betyr svært mykje for oss.

Tekst 4

Vi har søkt ein uspolert natur. Som ikkje med dynamitt og buldozere er vorte tilpassa menneskas behov. Fri for master og store el-kablar. Med ein foss som har sunge sin jubel over å vere fri og utemd. Vi har drukke av dens vatn. Og vi har fryda oss over at noko slikt framleis eksisterer. Skulle ein gjennomføre eit prosjekt, som kapslar inn elver og åer. Og som plasserer store kunstige steintippar som siluetter mot den rosa farga på fjellet når det står tent i solnedgangens skjær. Då må eg gjere noko av det, som er vanskelegast her i livet: Eg må ta avskjed med ein veldig god venn. Så vil eg ta ein siste tur opp og krysse Polfossen: Og gå ein siste tur langs Breiddalsvatnet og Glittervatnet. Og tenke på, at dei snart vil vere ledd i ein kunstig, menneskeskapt natur. Og eg vil legge et stykke lav til dei ville reinane og håpe, at dei ikkje vil flykte vekk til andre område i deira søken etter den riktig uspolerte naturen.

Tekst 5.

Ikkje gøym alt bort i penger og sak! Tenk natur; medisin for kropp, sjel og sinn, Trivsel og god helse. Usakleg, eller kanskje det viktigaste? Kva lever vi for? Og av? Urørt natur er klingande mynt. Elvesusen blir borte, tonane forstummar, kvar er det levande? Strøymmer det pengar der vatnet strøymde? Det var ein gong: Tora, Føysa, Vulu, Ringøya! Glitra og Polfossen! Vinn det saklege ved ei utbygging? Tapte kjenslene? Og hjarta blør! Hjarta er da det viktigaste vi har! Kanskje vi ikkje kan leva utan kjensler? Og kan vi leva utan natur?

Tekst 6.

Maurane kava for livet. Nokre klora seg til barnåler, andre kjempa for å berge egg. Eg vart ekki av redsle og hjelpeløyse. Rundt heile vatnet, i tusenvis av mautuver, der innbuarane kjempa for heim og liv. Eg tenkte verkeleg på maurane. Du kaldkloke og sjølv gode menneske får berre le. - Eller, vent litt med låten. Tenk: Om det var du som fekk heimen din standande under vatn. Kjempa for å berge ungane dine? Få det inn på livet, der du sit langt borte i ein trygg heim. Vondt og rart. Alt som fylgjer med kraftutbygging. Ein gong må det bli stopp. Spar på straumen, så vil me greie oss. Eg håpar menneske aktar på teikna i tida, før det er for seint.

Tekst 7 (vart ikkje vist til nokon av informantane)

Tekst 8

Den planlagt utbygde delen av Otta med sideelver representerer ein sjeldan kombinasjon

av lett tilgjengelig og vill natur. Den utbygginga av Øvre Otta som Opplandkraft ynskjer, vil vere eit øydeleggende angrep på ein svært verdifull og verneverdig del av fjellheimen vår. Dei reisande i eit par hundre tusen bilar og bussar årleg vil miste ein storslagen oppleving av den norske naturen, og flere reiselivsbedrifter er redde for å måtte stengje dørene dersom utbygginga skulle bli eit faktum. På Nysetra er det flere reiselivsbedrifter og ein del hytter. Vulu renn gjennom denne bebyggelsen, og har stor verdi for miljøet rundt setra. Den er også godt synlig frå vegen og gir eit fantastisk inntrykk med det krystallklare, turkise vatnet sitt. Området til den planlagte linjetraseen vil uansett valg av alternativ vere svært konfliktfylt p.g.a. dets urørte karakter, villreinen sine trekkruter og Finndalens opplagte verneverdi. Området mellom Aursjoen og Finndalen er en del av den planlagte Reinheimen nasjonalpark. Fjellpartiet dette området er ein del av er kanskje Norges mest produktive for villrein. Området som vil bli berørt av overføringskablane er ein viktig del av villreinen sitt beiteland. Per Jordhøy meiner i sin artikkel «Betenkning» (Temadokument fra NINA) at kalver og simler frykter høgspenningskablar og at dei kvir seg for å gå under dei. Dette spørsmålet bør avklarast nærmere før ei eventuell utbygging av linjenettet gjennom dette området. Vi må ta vare på det vi har att av vassdragsnatur.

Tekst 9

Utbyggingsområdet ligg i Skjåk kommune. Linjebyggingen vil foregå både i Skjåk, Lom og Vågå kommune. Det er hovudelva Otta med sideelvene Føysa, Tora, Vulu, Måsågrove, Måråe, Åfotgrove, Blankåe, Glitra og Framruste som inngår i den omsøkte utbyggingsplanen. I det omsøkte kraftutbyggingsprosjektet (00549 Øvre Otta VA) er plassert i SP kat. I , gr. 5. I St. meld. nr 60 (1991-92) blir det bl.a forutsett at opprettinga av Reinheimen nasjonalpark ikkje vil vere til hinder for realiseringen av alt. VA (videreføring II av alt B2b). Fallet frå Rauddalsvatnet/Breiddalsvatnet til foten av Dønfossen skal utnyttas i Glitra og Øyberget kraftverk, i alt ca. 475 m. Øvst vil Glitra kraftverk nytte eit fall på ca. 325 m frå Rauddalsvatnet/Breiddalsvatnet til Pollvatnet. Sidan Rauddalsvatnet har høgare HRV og lågare LRV enn Breiddalsvatnet, vil Glitra kraftverk måtte vekselkøyre på dei to magasinane når magasinfyllingane tilseier dette. På denne tunnelen tas avløpet frå Måråe (80 km²), Åfotgrove (4,6 km²), Blankåe (3,3 km²) og Glitra (25,8 km²) inn via bekkeinntak og sjakter. Avløpet frå Føysa (89,5 km²), Tora (157,5 km²), Vulu (37,5 km²) og Måsågrove (8,2 km²) overføres til tunnel Breiddalsvatnet-Rauddalsvatnet. Bekke-/elvestrekningene vil gje ulike produksjonsbidrag. Vulu er forholdsvis bratt i den aktuelle inntakshøgda med ein del avsatser og fossar. Elva har eit bredt løp og vil vere synleg på det meste av strekninga frå inntaket og til samløpet med Otta. Vulu vil gje eit produksjonsbidrag på 43 GWh/år i Glitra kraftverk. Dei største negative konsekvensane er knytt til redusert vannføring på bekke-/elvestrekningar nedanfor inntak og på utbygde elvestrekningar. Dette går ut over opplevingss- og rekreasjonsverdien av området, og har betydning for reise- og friluftsliv. Minstevannføringer er eit av dei mest aktuelle avbøtande tiltaka. Dessuten er villreininteressene store, og det er en viss usikkerheit om i kva grad kraftledningen vil påvirke trekkmønsteret til villreinen. Virkningene av 300 kV ledningen oppfattes som ein betydelig del av konsekvensane for miljø, naturressurser og samfunn ved ei kraftutbygging i Øvre Otta.

Tekst 10 (vart ikkje vist til nokon av informantane)

Tekst 11 (vart ikkje vist til nokon av informantane)

Tekst 12 (vart ikkje vist til nokon av informantane)

Appendiks E

Intervjuguide¹¹⁹

Generelle spørsmål

- I. Kvifor engasjerte du deg i saka?
- II. Kva er dei viktigaste grunnane til at du/de var mot/for utbygging?
- III. Kva handla saka om?

Les opp/fortel: Som eg nemnde vil eg gjerne at du les gjennom nokre tekstar. Ein debatt, og informasjon om saka og saksgangen, foregår gjerne skriftleg – via lesarinnlegg, sakspapir, og politiske dokument. Det finst mange måtar å gripe ei sak som Øvre Otta. Eg er interessert i å sjå på korleis folk valde å forstå saka, kva dei fokuserte på, korleis dei formulerte seg, og vidare korleis desse tekstane vart oppfatta. Det finst ikkje noko fasitsvar på dette. Sidan du var aktiv i debatten, så er eg interessert i høyre kva du tenkjer når du les desse korte tekstane som eg har valt ut. Dette er alle tekstar som er skrivne i samband med Øvre Otta-saka. Dei kan vere skrivne av anten einskildpersonar, organisasjonar eller institusjonar som uttala seg i saka.

Identifisering av diskurseigenskapar hjå den einskilde teksten

- IV. Kva tenkjer du om denne teksten?
- V. Kven trur du kan ha skrive denne teksten?
  - A. Kva forhold har denne personen/org. til Skjåk og Øvre Otta?
  - B. Korleis brukar han/ho området?
  - D. Er teksten for eller mot utbygging? Korleis merkar du det?
- VI. Korleis ville du karakterisere teksten?
  - A. Høyre teksten heime i ein seriøs diskusjon om Øvre Otta? Kvifor (ikkje)?
  - B. Kva trur du andre ville meine om dette?
  - C. Likar du, eller mislikar du teksten? Kvifor?
  - D. Ville du kunne formulert teksten i Øvre Otta-debatten?

Samanlikning

- VII. Kva vil du seie er forholdet mellom tekstane?
  - A. Kven er mest like og ulike. Kvifor?
  - B. Kven er mest og minst seriøs?

Om informanten sitt forhold til tekstane.

- VIII. Kva for ein tekst likar du best?
  - A. Er det forskjellar mellom denne teksten og ditt syn?
  - B. Kva for ein tekst likar du minst? Kva er det du reagerer på ved denne teksten?
- IX. Kva for ein tekst er nærmast måten du ville formulert deg i ein offentleg debatt om Øvre Otta?.
  - A. Kvifor denne teksten?
  - B. Ligg han tett opp til, eller ville du formulert deg annleis?
  - C. Kven er mest forskjellig frå måten du ville formulert deg på? Kvifor?
  - D. Er du deg medviten måten du formulerer deg på? Varierer det med kvar du skriv?

Utvalde spørsmål til dei ulike informantane.

¹¹⁹ Desse spørsmåla vart stilte til alle informantane på nokolunde same måte og i rekkefølge som framlagt her. Til slutt stilte eg spesifikt utvalde spørsmål til dei einskilde informantane for å få informasjon om saka. Intervjua er teke opptak av.

